

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště Historické sociologie

Bc. Kamila Angelovová

**Vývoj pohraničních sídel a jejich obyvatel na
území českého lesa**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Bohuslav Malanda, CSc.**

Praha 2011

Prohlášení

Prohláuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

í í í í í í í í í í í í í í í í í .

Kamila Angelovová

Podkování

Chtěl bych podkovat všechny, kteří mi pomohli realizovat tento projekt týkající se pohraničních obcí na území českého lesa. Velký dík patří zejména participantům, kteří mi v nově vzniklé situaci asistovali iasto pro nešťastné tragické životní okamžiky, ale i nevědní postavy z doby, která je pro mnohé z nás nepředstavitelným historickým obdobím. Zejména bych chtěl podkovat pana Hansu Laubmaierovi, který mi poskytl spojení do nejrozsáhlejších sdružení povodňových obyvatel českého lesa. Můj dík také patří místním historikům Zdeňku Procházkovi a Hansu Peteru Wagnerovi, ale také pracovníkům Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, které mi téměř rok poskytovaly historické materiály. Dále bych chtěl podkovat Radku Macurovi a Maikovi Annau, kteří se mnou jezdili na všechny české a německé schůzky a byli mi jazykovou podporou. Naposled bych chtěl podkovat můj konzultant z Fakulty humanitních studií, kteří mi pomáhali s odborným zaměřením mé práce, jmenovitě: Mgr. Magdalen Jantulové, Mgr. Jitky Křivkové, doc. PhDr. Václavu Matouškovi, CSc. a mému vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Bohuslavu Těmálkovi, CSc.

Obsah

1. <u>Abstrakt</u>	1
2. <u>Úvod</u>	2
3. <u>Teoretická část</u>	5
3.1 <u>Peter Ludwig Berger a Thomas Luckmann-Jak mohou jednotlivé instituce konstruovat sociální realitu vesnice</u>	5
3.2 <u>Problematika esko-n meckých vztah na území eského lesa</u>	9
3.3 <u>Historie eského lesa</u>	13
3.4 <u>Ochrana pohrani í</u>	21
4. <u>Praktická část</u>	30
4.1 <u>Popis metodologie</u>	30
4.2 <u>Lísková</u>	33
4.2.1 <u>Historický vývoj</u>	35
4.2.2 <u>Vývoj po tu obyvatel</u>	38
4.2.3 <u>Vývoj uspo ádání vesnice</u>	41
4.2.4 <u>Mofnosti pracovního uplatn ní</u>	47
4.2.5 <u>Vliv národnostního slofení na rozvoj lokality</u>	49
4.2.6 <u>Region a jeho vliv na vývoj vesnice (geografické ovlivn ní)</u>	53
4.2.7 <u>Návrat ech v roce 1945 a noví majitelé hospodá ství</u>	54
4.2.8 <u>Vliv nového politického reffimu ve vesnici</u>	57
4.2.9 <u>Sou asné aktivity p vodních obyvatel</u>	58
4.3 <u>Nemanice</u>	59
4.3.1 <u>Historický vývoj</u>	60
4.3.2 <u>Vývoj po tu obyvatel</u>	63
4.3.3 <u>Vývoj uspo ádání vesnice a výstavba nových budov v obci po roce 1945</u>	64
4.3.4 <u>Mofnosti pracovního uplatn ní</u>	68
4.3.5 <u>Vliv národnostního slofení na rozvoj lokality</u>	70
4.3.6 <u>Region a jeho vliv na vývoj vesnice (geografické ovlivn ní)</u>	75

4.3.7	<u>Vliv nového politického režimu ve vesnici po roce 1945</u>	77
4.3.8	<u>Vliv nového politického režimu ve vesnici po roce 1989</u>	79
4.3.9	<u>Současné aktivity původních obyvatel</u>	83
4.3.10	<u>Prognóza dalšího vývoje</u>	85
5.	<u>Analýza důvodů zániku lokalit</u>	88
5.1	<u>Proces zániku</u>	88
5.2	<u>Proces znečištění</u>	91
5.3	<u>Komparace zaniklé a původní osady</u>	93
6.	<u>Závěr</u>	97
7.	<u>Použitá literatura</u>	101
7.1	<u>Knihy, sborníky a časopisy</u>	101
7.2	<u>Zdroje Státního okresního archivu v Horšovském Týně</u>	105
7.3	<u>Internetové zdroje</u>	106
7.4	<u>Ostatní zdroje</u>	108
8.	<u>Přílohy (seznam)</u>	109
8.1	<u>Mapová a fotografická příloha: Lísková</u>	111
8.2	<u>Mapová a fotografická příloha: Nemanice</u>	120
8.3	<u>Statistické přílohy: tabulky</u>	130

1. Abstrakt

Předkládaná studie zjišťuje vývoj sídel a jejich původních obyvatel v oblasti českého lesa na západě České Republiky. Tato lokalita byla během komunistické éry nedostupná, protože patřila do přísně střežené oblasti na hranici s Německou spolkovou republikou. Mnoho vesnic, původně osídlených Němci, bylo zničeno. V průběhu času se staly ruinami. První část této práce je případovou studií osady Lísková, která je situovaná 20 kilometrů od Domašlic. Druhá část textu popisuje velmi podobnou vesnici, která ale na rozdíl od Lískové nebyla v roce 1956 zcela zničena. Tato obec přežila až do současnosti. Cílem této práce je na uvedených případech zjistit, jaké skutečnosti vedly k procesu zániku obce a z jakých důvodů jiná sídla mohla být chráněna před demolice v pohraničí.

The presented report surveys development of settlements and their native inhabitants in area of the Czech Forest Mountains in the West of the Czech Republic. This area was almost inaccessible during the communist era because it belonged to strictly monitored area on the border with the Federal Republic of Germany. Many villages, originally settled by Germans, became extinct. They became ruins in the course of time. The first part of the text is a case study of community called Lísková which is situated about 20 kilometers from Domašlice. The second part of the text describe a very similar village, which was not destroyed in 1956 unlike the village of Lísková. This village has survived up to this day. The aim of this dissertation is to find out what factors lead to the process of the extinction of the village and what were the reasons for other settlements having survived the ordered demolition in the borderland.

Klíčová slova: lokalita pohraničí, lidská sídla, odsun, zaniklé obce, hranice, fluktuace obyvatel, sociální konstrukce reality, zakázaní, národnosti.

2. Úvod

Když si student vybere téma své závěrečné práce, které se nějakým způsobem vztahuje k jeho domovu, k místu, kde žijí jeho rodiče, nebo k místu, kde se narodil, většinou se snaží nějakým způsobem reprezentovat svůj kraj. Známe několik prací, které se zabývaly slavnými chodskými spisovateli, chodskými tradicemi nebo místními památkami. Moje práce, možná proto že jsem se na Chodsku nenarodila, reprezentuje opačný případ. Poukazuje na místa, která byla zakázaná, na lokality, které dodnes nejsou příliš populární, kde je spousta problémů. Zároveň také odkazuje na stále diskutovanou minulost týkající se konce 2. světové války na Benešovy dekrety a následný odsun Němců a zkonfiskování jejich veškerého majetku. Někomu se může zdát, že tato práce představuje spíše pohled ve prospěch českého obyvatelstva českého lesa než pohled z hlediska německých, proto bych se ráda hned na začátku zmínila, že můj praděd byl za druhé světové války v české odbojové organizaci a za činnost v ní byl také odsouzen a popraven, což vlastenecky ovlivnilo v následujících letech celou naši rodinu. Můj pohled šel Němce po příchodu se na Chodsko byl spíše negativní, vadili mi ti lidé, co se roztahovali na náměstí a nenechali nikoho projít podloubím. Dnes však musím říct, že po 65 letech, kdy jsem začala objevovat první zaniklá sídla v českém lese, se snažím o co možná nejvíce neutrální pohled na danou problematiku. Ovšem si informace od českých i německých pamětníků, další údaje vyhledávám v archivech. K jakým závěrům o dané lokalitě jsem za poslední rok přišla, nastiňuje následující práce, která rozvíjí pilotní studii, jejímž výstupem byl článek v časopise *Historická sociologie* [Angelovová 2011].

V pohraničí českého lesa lze v současné době nalézt mnoho zdánlivě pustých míst, která však poukazují na dřívější lidskou činnost, staré zarostlé cesty, zvaliny haldy kamenů, zrezavělé hrnce nebo skleněné kamínky uprostřed lesa. To všechno smůžeme ke skutečnosti, že zde v minulosti žili lidé. Pásmo míst, kterými se tato práce zabývá, se táhne od oblasti Věrub k Bělé nad Radbúzou, jedná se o tzv. domaflickou část českého lesa. Ve zmíněné lokalitě je situováno téměř 50 zaniklých vesnic, vísek a samot, jejichž historie sahá někdy i do středověku.

[Procházka 2005]. Vlivem událostí v polovině 20. století a následných politických rozhodnutí, se v těchto místech dochovaly sice jen nepatrné zbytky osídlení, avšak praxe poukazuje na fluvou minulost této oblasti. Další více jak 30 vesnicím se podařilo přežít i období železné opony a následné demolice v pohraničním pásmu. Tyto obce byly i po roce 1956 zachovány v téžině díky tomu, že byly vyuffity místní budovy pro pohraniční stráž, a dodnes v podstatě bojují o přežití. Tyto vesnice jsou hned z několika důvodů pro nové obyvatelé málo atraktivní, a tak se z nich postupně stávají osady a z osad samoty, které i se svými stálými a stárnoucími obyvateli postupně zanikají.

P edvýzkum k předložené studii byl zahájen v roce 2006 na místech bývalých vesnic kolem Pivon . Jsou to Hern-ějské Chalupy, Sklá e a Valtí ov. Do roku 2011 v rámci mapování terénu a vytvoření fotodokumentace k jednotlivým místům byla navštívena více než polovina zaniklých sídel¹ v této lokalitě z celkových padesáti [Procházka 2005] a téměř všechny přežitě vesnice². Historik Zdeněk Procházka popisuje místa zaniklých vesnic jako prostor genius loci. Při průzkumu zaniklých lokalit byly nalezeny základy budov, provozů a objektů, které naznačují stopy lovků v minulosti. Na které objekty jsou patrné na první pohled, jiné je možné objevit až po detailním prozkoumání místa. Při návštěvě těchto míst pak vyvstávají nejrozšířenější otázky: Co zde bylo? Kdo zde žil? Proč zde již nikdo nežije? Co se stalo s budovami? Proč o tom lidé nemluví? Tato místa mají svou historii, podobně jako hrad nebo zámek. Při návštěvě hradu, zámku a prozkoumání jeho historie v téžině není možné se setkat s jejich původními obyvateli, protože již nežijí. Ale lidé z těchto vesnic pořád ježtě žijí, dokonce je možné, že na místech, kde dříve žili, potkat, nebo oni na tato místa ježdě vzpomínat.³

¹ Jedná se o zaniklé vesnice a samoty (seřazeno abecedně): Bystřice, Eisendorfská Hu , Frančina Hu , Hern-ějské Chalupy, Jánská Hu , Kaplika, Křížová hu , Lísková, Lískovec u Újezda Sv. Kříže, Liší Hora, Lučina, Mladé Korytany, Mostek, Myšlív, Mýtnice, Novosedly, Nuzarov, Pila, Pleš, Rabov, Ráfovy, Sklá e, Slatiny, Spálené ek, Sruby, Těory, Úpor, Václav, Valdorf, Valtí ov.

² Jedná se vesnice (seřazeno od severu k jihu): Karlova Hu , Starý Kramolín, Mutín, Rybník, Hora Svatého Václava, Tělákov, Na etín, Drahotín, Rybník, Mnichov, Závist, Pivo , Vranov, Novosedly, Novosedelské Hut , Stará Hu , Nová Hu , Nemanice, Nemanický, Jindřichova hora, ěrná eka, Capartice, Pec pod erchovem, Maxov, Filipova Hora, Věruby, Pomezí, Hyřov, Plán , Liší, Fleky, ěrvené Divo.

³ Bývalý obyvatel zaniklé vesnice Pila uvádě, že během oslav připomínajících místa narození obyvatel lokality kolem Lučiny navštíví místa, kde dříve stály jejich rodné domy.

Cílem této práce je označit možné důvody, které přispěly k zachování nebo k zániku vesnice na hranicích českého lesa. Práce chce odpovědět na otázky: jaké faktory proměnily sociální prostor této lokality, jak jednotlivé instituce a sociální aktéři vstupovali do vývoje osady. Jaké byly vzájemné vztahy mezi jednotlivými aspekty a čím tyto vztahy vyvrcholily. Studie propojuje jednotlivé faktory v úse. Tato případová studie popisuje fenomén zániku nebo přeměny na dvou případech: na vesnici Lískové a vesnici Nemanice. Lísková reprezentuje případ zaniklé vesnice a Nemanice jsou případem obce, která přelila demolice vesnic v pohraničí.

Studie pracuje s metodologií případové studie. Tato metoda byla vybrána z důvodu zaměření práce na sociální fenomén, na proces, který je neomezeně vysvětlit pouze na základě jednoho metodologického přístupu.

3. Teoretická část

3.1⁴ Peter Ludwig Berger a Thomas Luckmann: jak mohou jednotlivé instituce konstruovat sociální realitu vesnice

Cílem této kapitoly je popsat, jakým způsobem si lidé konstruují svou sociální realitu⁵, jak sociální realita vzniká. Pro tento směr je určující interpretativismus, přístup, který klade důraz na jednání a instituce v sociálním světě [Harrington 2006: 161]. Uvedená teorie bude následně propojena se dvěma představenými případy v analytické části práce, kde bude uvedeno, jakým způsobem bychom mohli definovat sociální realitu, ve které se lidé v oblasti pohraničí nacházeli nebo nacházejí. Specifická lokalita, kde lidé žijí a žijí, také souvisí s následným rozvojem nebo úpadkem obce. Je potřeba zjistit, jak jednotlivé instituce ovlivnily další vývoj osad. Berger a Luckmann vytvořili sociologickou teorii, ve které se snažili propojit tvrzení, že individuální v domě je sociálně konstruované a zároveň myšlenku, že společnost existuje, pokud si její existenci uvědomují jedinci [Harrington 2006: 175]. Společnost je podle autorů subjektivní ale zároveň objektivní realitou, společnost je tvůrčí, ale zároveň je to právě společnost, která tvůrčí formuje [Měbrt, Balon 2010:86].

Teorie sociální konstrukce⁶ navazuje na fenomenologii⁷, na Alfreda Schutze, a klade do popředí jednání, které je spojeno se smyslem, který je realitě přikládán. Berger a Luckmann se ve své studii orientují na každodenní v domě, které upřednostuje každodenní zkušenosti vycházející ze života lidí [tamtéž]. Sociální realita má zvláštní význam a strukturu závažnosti pro lidské bytosti žijící, jednající a myslící v jejím rámci. Všechny pojmy založené na zdravém rozumu si jí předeem vybrali a předeem interpretovali svět, který vnímají jako realitu svého každodenního

⁴ Tato kapitola také vychází z poznámek z přednášek doc. PhDr. Jiřího Měbrty, CSc., které byly realizovány na Fakultě humanitních studií na pracovišti Historické sociologie.

⁵ Realitu můžeme definovat jako vlastnost náležejícím jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na námi v nich [Berger, Luckmann 1966: 9].

⁶ Sociální konstruktivismus je výraz označující v širším smyslu jakoukoliv teorii, která považuje skutečnost za sociálně konstruovanou nebo utvářenou jedinci ve vzájemné interakci, skutečnost je potom výsledkem interpretativního definování situace [Harrington 2006: 434].

⁷ Škola o jevech, v níž vztahem v souvislosti s jevovými formami a vlastnostmi určitých obsahů předmětů. Rozlišení vnějších a nahodilých vlastností fenoménu od jeho vlastností podstatných se může stát předpokladem popisu a teoretického poznání [Jandourek 2001:83].

života. Sociálnímu sv tu dáváme smysl prostřednictvím [Harrington 2006: 164] typizací, díky kterým využíváme naše znalosti, zkušenosti, které jsme ušli v podobných situacích zafili [Schutz, Luckmann 1973: 229]. Každodenní realita je sledem typizací, které jsou souvislé s minulostí, přítomností ale i budoucností [Mertt, Balon 2010:85]. Tento smysl se v různých obdobích proměňuje.

Cílem je poznat, jakým způsobem se vytváří sociální instituce⁸, nepsaná pravidla, podle kterých sociální aktéři ve svém životě na území českého lesa jednají. Tyto pravidla vznikají postupně, na základě ustáleného charakteru, ale zároveň nejsou neměnná. Období uvedené vesnice prošly několika zlomovými obdobími, na základě nichž se proměnily vzorce chování jednotlivců. Uvedená studie se v prvé části zabývá mikro perspektivou institucionálních proměn. Sociální konstrukce reality nevzniká záměrně, je nezamýšlená. Lidé si v této době tento sociální proces ani neuvědomují. Instituce jsou součástí naší subjektivní reality. Vznik institucí probíhá na více úrovních, dle které jsou tato pravidla internalizovaná (v rámci naší socializace) a následně se stávají pravidly, podle kterých lidé žijí svůj život. Během života jedince může dojít k resocializaci a instituce mohou být změněny. Typickou ledovce u institucionalizace je předávání vzorců z jedné generace na druhou [Mertt, Balon 2010:87].

Pro instituce jsou dle které dva procesy: jejich legitimizace a předávání. Funkcí legitimizace je uiniti jí institucionalizované šprvoplánované objektivity objektivně dostupnými a v rozhodnými. Význam institucí musí být stejný pro všechny, kteří na nich participují a musí být také dle v rozhodný. Cílem je vyvolat v lidech pocit v rozhodnosti a integrovat jejich role s institucionálními procesy [Berger, Luckmann 1966:93]. V této studii je možné například popsat vyvolání dle v rozhodnosti procesu spravedlivého odsunu a následné integrace prostřednictvím nových speciálních rolí, které byly utvořeny zastávající autoritou: státem. Život jednotlivce musí mít ale také subjektivní rovinu, jedinec během života prochází definovanými úrovněmi [tamtéž], kterým předkládá význam a je pro ně dle které. Legitimizaci dochází na těchto úrovních: zabudování pojmů do slovní zásoby, vysvětlování schémata (vztahy mezi pojmy), specializací legitimizací

⁸ ŠSouhrn vzorců jednání a vztahů předávaný ve společnosti [Jandourek 2001: 108].

teorie a její specialisty a konečně symbolickými svety, jejichž cílem je zakotvit instituce do vyční reality. ŠK první úrovni legitimizace náleží tradiční vysvětlení: jak se v cizí lokalitě [Berger, Luckmann 1966:95], dále je tedy během socializace v-t pováno, jak se mají v dané situaci, v tomto případě v (k) dané lokalitě chovat⁹. Druhý stupeň se zaměřuje na vysvětlující schémata, na způsoby určující dané významy. Účelně se uhlávají například morální zásady. Ideální procesy přímo navazují na praktické činnosti [tamtéž]. Tato část je produkována prostřednictvím specializované legitimizační teorie, která je čistě teoretická a její profesionály [Tambrt, Balon 2010:87]. Tato teorie jí není prakticky využitelná, ale snaží se o určitou inovaci [Berger, Luckmann 1966:96]. Třetí úroveň je určena symbolickým svetem, který je vzájemně určující a zahrnuje všechny předchozí stupně interakce. Vytváří svět, uvnitř kterého se odehrává interakce, lidská zkušenost [Berger, Luckmann 1966:97].

Sociální realita je podle Bergera a Luckmanna utvářena prostřednictvím těchto procesů: externalizace, objektivizace a internalizace. Uvedené úrovně nejsou časově sousledné, ovlivňují se vzájemně [Berger, Luckmann 1966:128]. Externalizaci můžeme definovat jako jednání, kterým lidé vytváří svět. Subjektivní procesy jsou interpretovány prostřednictvím objektivizace [Tambrt, Balon 2010:84]. Objektivita institucí je přesvědčivá, proto se s ní přichází a vymýšlí jí jedinec [Berger, Luckmann 1966:63]. Internalizaci můžeme popsat jako události mající význam, který jedinec události subjektivně přikládá [Berger, Luckmann 1966:128].

Z českých autorů zabývajících se sociálním konstruktivismem je možné zmínit Konopásku, který navazuje na Latoura a jeho konstruktivismus. Konopásek se zabývá otázkou, jakým způsobem si lidé konstruují realnost náboženských zjevení. Podle autora je důležité potlačit východiska, které se sami odděleně od dané kultury nabízejí a na druhou stranu se zabývat nenápadnou, obyčejnou sociální realitou. Ke všem možným teoriím přistupovat se stejným metrem. V analýzách Konopásky je klíčová mnohotvárnost a roznorodost [Konopásek 2011]. I tato studie nereflktuje pouze stanoviska starousedlíků, historiků nebo jiných odborníků na tuto lokalitu a jejich vysvětlení sociální reality zániku nebo přechodu. Práce se snaží vysvětlit, že

⁹ Například nevstupovat do zakázaného pásma.

proces zániku nebo p effití není ovlivn n pouze realitou, kterou jedinci považují za vlastní, protofle je ízena jejich ŝku-eností, která je intersubjektivn¹⁰ konstituována sociálním sv temõ [Kaiserová 2008: 106], ale také dal-ími aspekty, které nebyly ú astníky situace vnímány. Neustálým opakováním, habitualizací vznikla objektivita, lidmi konstruovanã [Kaiserová 2008: 109], která potla ila jiná stanoviska zkoumaného procesu.

B hem primární socializace si obyvatelé eského lesa internalizovali sociální realitu, kterou jim zprost edkovali významní druzí. Tato realita vytvá ela identitu, kterou spojovali s domovem. Jejich identita ale byla vlivem zm n v moderní spole nosti [Bernard 2008: 123] naru-ena, cofl je donutilo vytvo it si novou sociální realitu týkající se jejich staré vlasti. Pro n které ale sociální realita nebyla p íli- zm n na. Tato objektivní realita byla na emocionální úrovni stvrzována procesem tematizací vzpomínek, které umofnily dát flivotu nový smysl [Grygar 2001: 256]. I kdyfl sociální realita se v t-inou v pr b hu flivota jedince prom uje na základ jeho zku-eností, v tomto p ípad ke zm n nemuselo vfdy dojít, záleflelo na tom, jaká spole nost jedince dále ovliv ovala.

Nové konstruování reality bylo pro p vodní obyvatele lokality spontánní. Sociální konstrukce pro dal-í komunitu: dosídlence se podobala spí-e ízené innosti [Kabele 1996: 319]. Stát sám rozhodoval jakou realitu, by bylo vhodné pro danou lokalitu a skupinu obyvatel vytvo it a kam by innost v nové sociální realit m la být sm rována. ízenou sociální realitu se poda ilo naplnit pouze áste n , protofle sociálním aktér m, institucím, které o tuto skute nost usilovali, nebyl p íkládán d leflitý význam. V d ní bylo vázáno na sociální kontext staré autority a nová realita byla p íjímaná postupn s dlouhým asovým odstupem.

P es r zné snahy vymazání historie z prostoru eského lesa z staly lokality díky jazykové legitimizaci zachovány, protofle si i noví obyvatelé osvojovali znovu staré n mecké názvy podle umíst ní pohrani ních rot v prostoru. I p es v-echnu snahu ŝvy ist níõ prostoru se minulému politickému refimu proces zániku sídel a nové konstrukce sociální reality bez minulosti úpln nikdy nepoda il.

¹⁰ „ Intersubjektivní znamená, fle flijeme ve sv t jako lidé mezi lidmi a jsme s nimi svázány pouty spole něho ovliv ování a práce, chápeme je a jsme p edm tem jejich chápáníõ [Kabele 1996: 318].

3.2 Problematika esko-n meckých vztah na území eského lesa

Oblast eského lesa byla v minulém století obývána echy (Chodové), N mci a výjime n jinými národnostmi [Procházka 2005]. N mci v pohrani í eského lesa v první polovin 20. století nebyli považováni za šp vodníõ obyvatele eského lesa, ale byli spí-e spojováni s událostí týkající se doby Protektorátu echy a Morava, byli bráni za p ist hovalce vále né doby. N mci, kte í d íve v pohrani í bydleli, m li za to, fle takto je brali e-i. Av-ak Heinrich Giegold vysv tluje: *šN mci nep i-li do ech a na Moravu afl s Hitlerem, ale jifl p ed více nefl osmi stoletími na pozvání kníflata a král rodu P emyslovc .õ* N mecké vesnice m ly vlastní niř-í pravomoc, m ly práva, lidé mohli odkazovat sv j majetek, ale museli stejn jako ostatní odvád t dan , z ehofl m la kníflata dal-í p íjem. Dosídlení bylo prosp -né pro ob strany. eská vrchnost pot ebovala v pr b hu 12. a 13. století dosídlit lesnatá poho í, proto pozvala n mecké kolonisty, kterým nabídla osidlovací a m stské svobody [Giegold 2002: 11-12]. První zmínky o n meckém obyvatelstvu na území eského lesa m fleme najít p iblifn ve stejné dob , jako je datován p íchod Chod . Nejstar-í zmínky o n mecké vesnici v této oblasti pohrani í pocházejí z roku 1086, jedná se o vesnici Sruby, dal-í historicky doloženou vesnicí byl Valtí ov (rok 1115), který je zmi ován v opisu zakládající listiny kladrubského klá-tera [Procházka 2005]. P íchod Chod je spojován s knífletem B etislavem I. (1034-1055), který se za své vlády soust edil na obranu zemských stezek a bran, Chodové m li pak st efit hranici na území eského lesa. Dalimilova kronika pí-e o Chodech v souvislosti s bitvou u Br dku v roce 1040, kde napomohli vít zství B etislava I. nad Jind ichem III. Sídla Chod vznikala pravd podobn od 11. století [Jílek 2006: 358-359]. Od roku 1600 flilo v Domafllicích více Chod nefl N mc . Nap íklad v roce 1930 m sto obydlovalo 300 N mc a 700 Chod . Ve stejném roce Kaunzner uvádí, fle v okrese Domafllice stály vesnice, které m ly p evahu N mc (Folmava, Lísková, Nemanice, Byst ice) [Kaunzner 2005: 221].

Ur íté národnostní rozpory na eském území ale nevznikly afl po roce 1938. Ufl v 15. století, kdy byla zakládána n mecká m sta na p vodn slovanských osadách, vznikaly rozpory o pouflití eského nebo n meckého jazyka u m stské soudní pravomoci o tom, v jakém jazyce se bude kázat a podobn . Av-ak na

územích v p ímé blízkosti hranic, které byly obydleny pouze n meckými kolonizátory, tyto problémy nehrály tém fládnou roli [Giegold 2002: 12,14]. Takovouto oblastí byl i p ípad p ímého pohrani í eského lesa, kde filo obyvatelstvo p eváfln n meckého¹¹ p vodu. N mci tam kolonizovali nep ehlednou oblast hlubokých hvozdu blízko hranice, kterou jinak stráflili Chodové.

Jedna z pam tnic z Lískové vzpomíná, fle se v echách lidé u ili¹², fle N mci p i-li afl s Hitlerem. Spojování n meckého osídlení s dobou v první polovin 20. století v o ích eských obyvatel je ale pochopitelné, protofle p i zabrání ásti Chodska za Protektorátu skute n do pohrani í p i-li N mci, kte í zde p edtím neflili, v t-inu obyvatel v-ak stále tvo ili p vodní obyvatelé, kte í p i-li jifl dávno p edtím na pozvání eských král . Ale ani Chodové, kte í v d li o d ív j-ím osídlení eského území n meckými obyvateli, ve vále né dob nesouhlasili, aby N mci obývali tuto lokalitu. V kontrastu s výrokem respondentky Jan Vrba, chodský spisovatel, popisuje souflití ech a N mc : *šByly doby, kdy tyto zem se svým národem se rozhodly flíti v míru a spolupracovati se svým mocn j-ím sousedem, a kdykoliv se tak stalo, byla to doba, v nífl moc N mc vzr stala a podn covala tak jejich násilnickou rozpínavost. A ufl to bylo za svatého Václava, za posledních P emyslovc nebo za as císa lucemburského rodu, vfldycky zneufflili N mci p átelství ech a houfn se st hovali do jejich zemí jako v-i do koflich , rozlézali se a vystrkovali rohy vrozené panova nosti. Toto by ov-em nesnesl ani národ povahy jehn í, a proto ech m záhy do-la trp livost, zvedali se a pokou-eli vet elce vyhnati. Byla to bohuffel práce marná, nebo N mci jsou jako -t nice a fládná moc sv ta jich nevystřnadila odtud, kde se jednou usadili. V zemích eských drfeli se pak svých míst p epevn , pon vadfl poznali, fle moc jejich í-e vfldycky klesala, jakmile pozbyli vlivu na echyö* [Vrba 2001: 28-29]. Tento úryvek p evzatý z knihy, která popisuje po átky okupace Chodska, poukazuje na to, jaká napjatá atmosféra v této dob mezi echy a N mci panovala.

Je známo, fle i vztahy N mc k ech m b hem vále né doby v této oblasti nebyly p íli- ideální. Jako p íklad je moflné uvést adu eských obyvatel, kte í

¹¹ V uvedených 50 [Procházka 2005] lokalitách zaniklých vesnic eského lesa, filo 95 % obyvatel N mecké národnosti.

¹² Giegold tvrdil opak: N mci p i-li p ed 8 stoletími!

skončili v koncentračním táboře v Dachau. Zákroky německých správců po národní pouti u svatého Vavřince nebo zadrženi domařlických gymnazistů a dalších událostí, které byly zaměřeny proti českému národu.

Po vzniku československé republiky r. 1918 dochází k prosazování českých institucí a českých úředníků i v místech, která byla i ryze německá. Němci stále častěji pocítili nátlak ze strany českých a silné prosazování české státnosti na úkor německé menšiny. Do státních institucí přicházeli němečtí¹³ úředníci, pro jejichž potomky se stavily české¹⁴ školy, i když jich bylo jen několik ve vesnici. Pokud byla německá rodina nějakým způsobem zavázána českým úředníkům (řádala o pracovní místo, pobírala dávky), byla nucena posílat své děti do českých škol, aby byly tyto poloprázdné školy v lokalitách obývaných lidmi s německým původem zaplněny. Je logické, že když ve 30. letech přišli z Německa agitátoři, mladá lid, která se cítila vlivem nových náležitostí utlačována, podlehla fanatickým naděncům. Příkladem může být výpověď pamětníka z Novosedelských Hutí: „*U nás se pořád nic dělo. Právě v zimě, když bylo více sněhu, chodili lidé také k nám do svatnice, kupovali tady cigarety a tabák nejen z okna. Ve svatnici se u toho také politizovalo. Například se mluvilo na téma, že němečtí přišli – málo dělají pro Němce. Jeden z příkladů byl Felixhütten: Tam byla postavená škola pro děti české děti. Potom byla postavena česká škola pro děti dvou nebo tří rodin děveřovic. V Nemanicích bylo tolik dětí, ale tam nebyla žádná škola, tam se nedělo nic. Když to v roce 1933 převzal Hitler, byla v Česku založena Henleinova strana. Potom bylo víc napětí. Ve vsi a takhle blízko hranice jsme to cítili méně. Mezi Hitlerem a Henleinem se pak to napětí zvláště oživovalo. Jeden příklad se mi vryl do paměti: Sousedem byl ten děť, se kolegou, který měl děti, sekat dříví. Ten byl potom propuštěn, ráno v 6 hodin sešel jen ve spodním prádle a kořili k obědění. Tomu se jež dalo zabránit. Jeho žena to pak vzala do svých rukou. Přela do české školy a nechala do té školy přijmout své děti. To se nazývalo česká organizace. Když lov k podepsal, že*

¹³ Jimli musely uvolnit pracovní místa desetitisíce Němců a to v době hospodářské krize, čímž se vztahy stále více komplikovaly [Giegold 2002:43].

¹⁴ A na druhé straně se v československé republice rušily všechny německé školy, které měly méně než 40 žáků, což bylo v roce 1927 30 % těch existujících před rokem 1918. Dále pro české školy bylo určeno 98 % rozpočtu pro školství, pro německé pouhá 2 % [Giegold 2002:43].

je ech a ne N meck, a d ti poslal do eské -koly, tak znovu dostal svoji práci. To oba ud lali a mohli znovu pracovat.õ

Situace kolem esko-n meckých vztah b hem let 1938-1946 byla velmi napjatá. Ale protofle v t-ina vesnic v p ímé blízkosti hranic s N meckem v eském lese byla obývána p eváfln n meckým obyvatelstvem, nedocházelo zde p ed rokem 1939 v porovnání s lokalitami Sudet (nap íklad Kralupy u Chomutova¹⁵) k ast j-ím násilným konflikt m na civilním obyvatelstvu (tedy mimo pohrani ní stráfle). Zábor ásti Chodska a zm na hranice pro N mce neznamenalá fládné výrazné zm ny. Na ú ady byli dosazeni op t n me tí ú edníci a hranice byla posunuta, podobn jako tomu ufl ostatn n kolikrát v minulosti¹⁶ do-lo. esko-n mecké konflikty v první polovin 20. století si krom zlomových let na tomto území nikdo z pam tník nevybavuje.

Na druhou stranu existují o itá sv dectví, fle je-t p ed¹⁷ oficiálním na ízením odsunu n meckých obyvatel a konfiskaci jejich majetku e-i nekontrolovateln napadali N mce a vyvlast ovali jim jejich majetek. Bývalý správce fary vesnice Folmava v pohrani í eského lesa vypovídá, fle 13. kv tna roku 1945 vpadli e-i do vsi, vrafdili a drancovali jejich obyvatele. Jejich ob ti byly zast eleny, nebo dokonce ubity motykou, kterou se cht ly bránit. Obyvatelé byli vyhnání z vesnice, do Bavorska je ale necht lo pustit americké vojsko, a tak ekali na pohrani ní louce oloupeni, bez prost edk í jídla [D dinová 1991: 240-241].

V období bez jasného dodrflování zákon a pravidel mezi lety 1945-1946 dochází k ad atypických sebevrafd, které bychom podle Durkheima mohli nazvat anomické. šTento typ sebevrafdy je tedy výsledkem p emr-t ných a nenapl ných o ekávání, je výsledkem rozdílu mezi vý-í individuálních aspirací a mírou jejich uspokojeníõ [Keller 2005: 219]. Lidé litovali svých in za války a obávali se

¹⁵ šTsucheische Sau, to jsem poprvé sly-el, afl kdyfl mi bylo dev t; to jsem dostal u nás na nám stní sv j první vejprask v flivot od henleinovských výrostk . Ale to bylo afl v lét 1938. M li tam n jakou manifestaci, která sice skon ila, ale je-t se tam shlukovali ordn í. Já si vyjel na kole, byl tam takový hezký pláček kolem ka-ny. Spadl jsem a oni m zmlátili. Byli to mladí kluci, zblblí, zfanatizovaníõ [Wágnerová 2000: 14-15].

¹⁶ Zm na hranice za doby Marie Terezie v roce, kdy bylo území p evedeno z Bavorska, na základ toho se Lísková ocitla na eském území. Ale jifl d íve v pr b hu st edov ku docházelo k posun m hranic [Jánský 2001:30].

¹⁷ Tzv. divoký odsun.

následk , které mohly jejich iny namí ené proti ech m zp sobit. Jednalo se o lidi p edev-ím s n meckou národností. šA. se ob sila ze strachu za své iny proti ech m. W. spáchala sebevrařdu p ed strachem z trestu, který ji jako zu ivou N mku a za pronásledování v-eho, co bylo eské, ekalõ [ONV Domařlice inv. . 453, k. . 259]. Sebevrařdy se stávaly také ve smí-ených manřelstvích, kdy partne i nedokázali unést tlak, který na n eská spole nost, vyvíjela a tak se asto rozhodli ukon it sv j řivot spole n . Zejména řeny, p vodem eské národnosti, jeř si vzaly za manřele N mce, se pouze díky smí-enému manřelství ocitli v asto obtířných situacích, kdy jim byl odebrán majetek nebo nárok na potravinové lístky. V n kterých p řípadech byli lidé tak zoufalí, ře se pokou-eli k opakovaným sebevrařdám¹⁸. V t-ina sebevrařd m la p římou souvislost se spole enskými zm nami, které mezi lety 1945-1946 probíhaly, n kolik jich ale bylo zp sobeno nervovým onemocn ním bez ohledu na národnost, pohlaví a spole enskou situaci.

Z vý-e uvedených p říklad je z ejmé, ře problematika esko-n meckých vztah není tak ryze ernobílá, jak je n kdy vykládána. Pokud se rozhodneme analyzovat vztah dvou etnik řijících na jednom území, je t eba zamyslet se nad jejich souřlitém v kontextu hlub-í minulosti a -ir-ích souvislostí. Jednotlivé výpov di ur itých období nám pak pomohou poskládat mozaiku v-emořných faktor ovliv ujících zkoumanou oblast.

3.3 Historie eského lesa

Prostor, místo, krajina a kultura jsou vzájemn propojeny [Mácha 2010: 226]. Význam místa se p říli- asto bere jako samoz ejmý [Rodman 1992: 640]. Antropologové v t-inou podce ují roli prostoru ve snaze poukázat na význam kultury ve formování lidského národa. Kategorie prostoru se jeví jako neproblematická a jasn vymezená. Prostor, o kterém diskutujeme, není na kultu e nezávislý [Mácha 2010: 228-229], je sociáln konstruovaný [Mácha 2010: 232]. Prostor eského lesa je ovlivn n lokalitou, která byla a je hranicí mezi echy a

¹⁸ Paní M. byla nejd íve po spole né dohod zast elena manřelem, který poté zast elil sebe, svou řenu ale pouze vářn zranil, ta se po uzdravení v Domařlické nemocnici rozhodla znovu spáchat sebevrařdu a vrhla se do rybníka, kde se utopila [ONV Domařlice inv. . 453, k. . 259].

Bavorskem. Hrani ní prostor je pak poznamenán astými vále nými¹⁹ konflikty²⁰, kterými bylo toto území doprovázeno.

První zmínky o eském lese se objevují v prav ku v souvislosti s obchodními stezkami. První historicky doložený st et Germán a ech se datuje rokem 1040. V souvislosti s obchodní stezkou bylo v 10-11. století doloženo osídlení Slovanů [Procházka 2007:7-8]. Po átkem 12. století [Procházka 2005] se objevují zmínky o nejstar-ích, dnes již zaniklých n meckých vesnicích eského lesa na území Domafllic. V té samé dob p icházejí Chodové. Prostor eského lesa byl p írozenou hranicí se sousedním Bavorskem. Tato lokalita byla hust p pokryta lesním porostem, kde byly baffiny a mo ály, které m ly zt flovat p ístup nep íteli [Kocourek 2003: 16]. V historických souvislostech je tato oblast spojována p edev-ím s Chodů, kte í stráfili hranice. Jejich úkolem bylo starat se o ádné ozna ení hranice, emufl se íkalo plecování a lizování, a zajistit bezpe ný doprovod (glejtování)od hranice skrz hrani ní les (za poplatek) afl do Domafllic, kde se platilo clo. Samoz ejm í p es ochranu hranice docházelo v lesích k p epadávání [Jánský 2001: 13, 43]. Domaflli tí Chodové spravovali území, kde leflí oblast tzv. t í znak , v nífl se nachází hranice mezi falckým Waldmünchenem a bavorským Furthem. Na rozdíl od tachovských a p imdských Chod m li dal-í privilegia, kterými byli motivováni k st eflení hranice, ale docházelo i k posouvání mezník , cofl vedlo k neustálým spor m s Bavory. Na stezkách z Bavorska procházeli vojáci, pa-eráci, lupi í, diplomaté, obchodníci a jiní p ocestní. V chodských vsích se nesm la, podle na ízení krále Karla IV., usazovat -lechta, o to obtífln j-í pak bylo hranici p í nájezdech ubránit, protofle se od hranice afl do Domafllic nenacházela fládná tvrz, ani vojsko, které by mohlo pomoci zabránit vpádu cizích vojsk [Jánský 2001: 41-4]. Svou roli p í ochran hranic hrály i hrady Rýznberk a Starý Her-tejn. Druhý zmi ovaný hrad se nachází 4 kilometry vzdu-nou árou od dále analyzovaných Nemanic. Byl založen fríským rytí em je-t p ed P emyslem Otakarem II. a st ídav , tak jak ufl to u hranic bývalo zvykem, pat il eským a bavorským

¹⁹ Rozli-ujeme vále né a sociální konflikty. Vále ným konfliktem se rozumí st et mezi dv ma r znými zem ími. Ale sociální konflikt je rozpor dvou skupin obyvatelstva na jednom území.

²⁰ Jeden z prvních konflikt v roce 1373 dokládá vpád Bavor , p í kterém bylo vyplen no 13 v t-inou chodských vesnic a domafllické p edm stí [Jánský 2001: 44].

majitel m. 2 kilometry od Starého Her-tejna stál augustiánský klá-ter Pivo . Jeho území, kudy vedla frekventovaná her-tejnská stezka, nebylo chrán no ani tachovskými ani domafllickými Chody, ale 13 kilometrový úsek si chránili sami pivon-tí hrani á i, kte í dostali od P emysla Otakar II. podobná práva jako Chodové [Jánský 2001: 12-13] Na konci her-tejnské stezky stála dnes jifl zaniklá osada Mýtnice, kde Chodové vybírali mýto na p echodu p es Nemanický potok. Hrad Rýznberk zaloffený v dob P emysla Otakara II. st efil dal-í frekventovanou tzv. ezenskou stezku, která procházela v-erubským pr smykem. Tato oblast byla proslulá astými vpády bavorských vojsk a neustálými vále nými st ety [Jánský 2001: 115].

V první polovin 15. století na esko-bavorskou hranici p icházejí husité, kte í zaujali své pozice také v Domafllicích, a dochází k prvním st et m. K ifláckým n meckým vojsk m se neda ilo jízdy husit odráfllet [Jánský 2003a: 9], a tak plenila hrani ní území. Nap íklad kroniká Linsmeier uvádí, fle Lu ina²¹ leffící v p ímé blízkosti hranice válkou velmi trp la, protofle nem la vlastní opevn ní, byla vypálena a do základ zni ena. V této dob byly na hlavních silnicích postaveny hlásné v fle, jejichfl hlídky p í vpádu husit v as varovaly místní obyvatelé, aby se stihli dostat za hradby blízkého hradu Walmünchen²² [Linsmeier 1923:7]. ást husitské výpravy byla soust ed na práv na husitské stezce. V roce 1430 Waldmünchen na bitevním poli u Höllu úsp -n odráflí husitská vojska [Jánský 2003a: 63] 50. léta 15. století lze charakterizovat jako pom rn pacifická, proto v tomto období vzkvétá obchod a je v nována zvý-ená pozornost obnov a stavb pohrani ních komunikací. Dokonce lze zaznamenat strategie jednotlivých lokalit st eflících zemské stezky donucující z dvodu výnosnosti kupce cestovat práv po jejich stezkách [Jánský 2003b: 184]. Po skon ení husitských válek na území dal-í dv desetiletí pokračovaly bitvy zp sobené zá-tí r zných esko-bavorských vále ník , a tak nefl se místní zvládli vzpamatovat z husitských boj , elili dal-ím výboj m [Jánský 2003c: 211] V druhé polovin 15. století vrchnost znovu zve do prostoru eského lesa n mecké kolonizátory [Jílek 2005:368].

²¹ Za dob husit Lu ina leffela na bavorském území, ale po úprav hranic za Marie Terezie se ocitla na eském území.

²² To bylo nejbliž-í opevn né m sto, které leffelo na bavorské stran hranice.

Výraznou změnou prochází území v 16. století, kdy vznikají v českém lese první sklárny, lechta přestává vyúřňovat dříve jen pro vlastní potřeby a posílá dříve do skláren [Černíková 2005: 266-267]. Město Domažlice a lechta do vesnic přivádí kolonisty z Horní Falce a Bavorska. Probíhá druhá fáze první kolonizace, přicházejí noví kolonisté a usazují se na území pohraničí, kde zakládají vesnice, sklárny a mlýny. V lesích se zde provozovala nejrozšířenější řemesla, především zde ale pracovali skláři, smolaři, uhláři, dřevorubci, řezníci a kolomazníci [Jílek 2005: 370]. V průběhu 17. století se německé obyvatelstvo rozšířilo i dále do vnitrozemí, zejména se stala brnou, která se kolonizací na území Horšovský Týn, Nemanice, Bláha nad Radbuzou téměř vymizela [Jílek 2005: 373]. 18. století je vrcholné období pro sklářství v českém lese. Opět přicházejí osadníci z německých mluvících zemí, které láká příležitost podnikání ve sklářství. Staví se další lešárny, brusírny a mlýny, stále více se vyúřňává bohatství dřeva českého lesa [Jílek 2005: 377]. V druhé polovině 19. století dochází k poklesu sklářské výroby vlivem vyčerpání zásob dřeva, Armer ale mluví o poklesu sklářské výroby až po první světové válce. Dřevem bylo vyúřňování zastaralé techniky, majitelé skláren neinvestovali do modernizace výroby. Svou výrobu nejdužně ukončily sklářské hutě, po první světové válce i další specializované sklářské provozy (lešárny, brusírny). Do kraje přichází první turisté, v okolí vznikají restaurace a pensiony. Budují se první turistické stezky. Místní krajinu přicházejí obdivovat i známé kulturní osobnosti [Procházka 2007: 13; Jílek 2005: 380].

Zlom nastává v první světové válce, kdy muži z českých i německých vesnic odchází bojovat jeť společně. Po návratu z války domů se obyvatelé ocitají v nově zřízeném československém státě, do kterého byla včleněna pohraniční území v tichov obývaná německými mluvícími lidmi [Jílek, Jílková 2006: 15] bez možnosti výměru, a tak dochází k prvnímu špůdráždění německých obyvatel na českém území. Němečtí poslanci v letech vyhlásí samostatnou provincii Deutschböhmen a odmítají spolupráci s národním výborem, což vede k vojenskému obsazení pohraničí městy Pöchlitz a Horšovský Týn [Jílek 2005: 381]. K jíť tak ostré náladě v pohraničí přibývají zhoršené životní podmínky německého obyvatelstva díky finanční krizi.

Ve druhé světové válce stojí ufl ale oba národy proti sob [Procházka 2007: 13]. V době zřízení protektorátu Čechy a Morava dochází k obsazení p ímého pohrani í a zabrání í n kolika chodských eských vesnic, tyto vesnice byly p ipojeny p ímo k N mecké í-i. e-i, kte í na uvedeném území byli zam stnáni na státních pracovních místech, odcházejí na území, které z stane eské. To je také d vodem, pro si ada pam tník na echy v jejich šn meckých vesnicích v bec nevzpomíná. Nejd íve dochází k vysídlení eského obyvatelstva, po roce 1945 jsou vysídleni²³ N mci²⁴. P íkladem m fle být vzpomínka paní Stadelmann, která se narodila na erné ece: „ e-i na erné ece nefli. V roce 1936 bydleli e-i ve 2 domech, ale v mé dob (po 1938) tam e-i nefli, byli vysídlený ze strany Hitlera, ale pak se zase vrátili.õ

Do opu-t ných vesnic p ícházejí noví obyvatelé [Procházka 2007: 18-19]. ťivot v pohrani í, v lesích, v nep íznivých podmínkách byl pro nov p íchozí obtífný. Nov dosídlení se asto n kolikrát v regionu st hovali. Uve me p íklad reemigranta ozna eného jako Hn vkovski (p íst hovaný v roce 1947), který se p íst hoval s rodi í ze Slavutského kraje z Ukrajiny, popisuje, fle nefl se usadili, st hovali se nejd íve na Run-tejn, pak do Eisendorfské Huti, a nakonec na Jind ichovu Horu. Sám Hn vskovski se pak je-t odst hoval na ernou eku, do Nemanic a dnes bydlí v Novosedelských Hutích. Z osidlovacích dokument ů SOA Domafllice se dozvídáme, jak nov p íchozí obyvatelé²⁵ z t chto míst utíkali. Obyvatel m bylo v t-inou p edáno hospodá ství s p esným soupisem majetku. Nov p íchozí ale k t mto míst m nem li osobní vztah, v t-inou je nic nedrflelo, aby zde z stali²⁶, proto z vesnic odcházeli. asto ani zpátky nep edali ú ad m jim

²³ Postupimská dohoda ze dne 2. 8. 1945 v ásti XIII. popisuje, fle z Polska, eskoslovenska a Ma árska musí být provedeno p evedení n meckého obyvatelstva do Polska.

Celkem byly vysídleny tém 3 milióny sudetských N mc a tvrt milión p í-lo b hem vysídlování o ťivot (vy erpáním, zavražd ěním) [Giegold 2002: 91].

²⁴ Obyvatelé dostali dopis, který je upozor oval, fle se mají 2. kv tna 1946 dostavit s celou rodinou a zavazadly do sb rného dvora. S sebou si sm li vzít zavazadla do maximální hmotnosti 70 kg. Cenné v ci jako hodinky, vkladní knífkky si m li obyvatelé p ínést s sebou, kde m ly být odevzdány. D m m li jeho obyvatelé ádn uzamknout, klí ní otvory p elepit papírovou páskou, ná adí do k lny uklidit. Na míst sb rného tábora byla je-t provedena osobní prohlídka a kontrola zavazadel. Z okresu Domafllice bylo vysídleno 34 000 obyvatel [Jílek 2006:390].

²⁵ N kte í nov p íchozí z ech byli í d íve trestaní, zde pak znovu páchali trestnou ínnost, poté utíkali, nebo byli odsouzeni k v zení (SOA Domafllice, MNV Lísková).

²⁶ Krom voly ských ech , kte í se sem st hovali v celých komunitách a sest hovávali se k p íbuzným do jedné vesnice.

sv ený majetek. Ú edníci potom museli sami sepisovat p edávací protokol. Pravidla podobná zde docházelo k tomu, že si noví obyvatelé část majetku odnesli s sebou pry²⁷.

V roce 1951 byla zřízena pohraniční stráž a vzniklo zakázané pásmo v okruhu 2 kilometrů od hranic, kde se nesměl nikdo bez povolení pohybovat [Jílek 2006: 30]. V roce 1953 bylo zřízeno hraniční pásmo, které dosahovalo 10 kilometrů od hranic. V důsledku těchto událostí museli téměř všichni nově přichozí obyvatelé z vesnic, které nebyly zachovány pro potřeby pohraniční stráže, odejít. Domy v tomto pásmu byly zbourány technikou pražské firmy Zemstav, nebo je rozebrali obyvatelé z okolních vesnic a použili jako stavební materiál pro svou vlastní potřebu [Procházka 2007: 25-26]. Výjimkou byla místa, kde byly zřízeny posádky pohraniční stráže²⁸, nebo vesnice, které ležely až za pohraničním pásmem, kde se ještě po válce dosídlením [Procházka 2007: 34]. Přestože byla místa zachránena, soulad člověka s krajinou trval celou generaci a to hlavně z toho důvodu, že byla přetrhána mezigenerační, stoletá pouta mezi lidmi, která je s tímto krajem pojila. Neutěnou situaci popisuje Čílek následovně: *šlov k si skoro včude v Sudetech uv domí, že říká na jakém rozhraní mezi cizotou a násilím na jedné straně a klidnou útěsností na straně druhé. Jaký je charakter zranění? Je to nedostatek zapomínání v kraji, kde nikdy nebylo lehké se uflívit. Na leteckých snímcích okolí Tachova z roku 1947 téměř nevidíme ovocné stromy. Ty vřldycky přináejí nějaké krajinné sládnutí, nějakou hojivost. Není to tak dávno, co odtud odtáhli husité. V tomto chladném kraji sice rány nehnisají, ale také se přilínehojí* [Čílek 2009: 2].

Zřízení pohraničního pásma a úprava krajiny pro oblast českého lesa vyvolalo několik důsledků. Byli vyhnáni obyvatelé, kteří zde žili po generace a novým obyvatelům, správce státního majetku, se jen pozvolna dávalo najít si vztah

²⁷ Největší nekontrolovatelný únik majetku byl hned po válce, popisuje, že si němečtí obyvatelé z německých domů odnáeli cennější věci (rádio) a ani americká spojenecká armáda, která sídlila v celnici, nechtěla tyto záležitosti řešit. Německý voják zase tvrdí, že si během stahování mezi jednotlivými vesnicemi vzali vždy jen své věci. Podle pozdějších dokumentů, kdy lidé odešli a neodevzdali zpátky majetek do rukou úřadů, je možné usoudit, že odcházející dosídlenci nechtěli majetek oficiálně předávat.

²⁸ Vesnice, které sloužily jako posádky pohraniční roty: Folmava, Maxov, Spálenec, Věruby, Sruby, Bystřice, Čerchov, Nemanice, Hranická, Pleš, Fielesná, Diana, Václav, Bernstein, Lučina [Procházka 2007: 27-28]. Přesto i v řadě z nich pak byla zřízena.

k míst m, novým domov m vzdálených od centra okresu, od Domafllic. Ale je-t
t fl-í bylo souflití s místními lidmi, Chody, kte í byli a jsou stále hrdým národem,
který chrání svou vlast. Pam tník (narozen 1946 v Domafllicích) popisuje souflití
Chod a nov p ist hovalých cizinc následovn : *šChodové, to jsou nacionalisti,
víte, oni to mezi nima nem li jednoduchý.* Podobný názor má i místní dosídlenec
*šByl t eba problém stra-nej, nefl Chodové vás v bec vzali mezi sebe, my, kdyfl jsme
se p est hovali na Pec, já mluvil moravsky, tak to byl problém, mi tam ty kluci
nevzali v bec.*

Dal-í zm na, která nastala po roce 1951, se týkala p írody eského lesa. eský
les jako masív lemující hranice se stal pro obyvatele bez zvlá-tního povolení
nedostupný, cofl znamenalo pro les ochranu. B hem 19. století, kdy bylo v této
oblasti káceno d evo hlavn pro pot eby skláren, dostala p íroda ozdravnou k ru.
To, co prosp lo p írod , nem lo ale stejné ú inky na kulturní památky a stavby,
které se v této oblasti nacházely. Tyto a dal-í budovy byly rozebírány na stavbu
dom ve vnitrozemí, na stavbu silnice v pohrani ním pásmu, nebo z nich bylo
vyuflito d evo jako zdroj paliva. Mnohem hor-ím p ípadem ale bylo nena ízené,
av-ak cílené ni ení kulturních památek, kostel ²⁹ a zámek . V té dob neexistovala
fládná památková ochrana, a tak byly armádou odst eleny i sakrální stavby, mimo
jiné například kostel na Lu in , v erveném D ev , na Ple-i a dal-í
[Valen ík 2005 :497].

V roce 1989 se otev ely hranice a s nimi i mořnost vstoupit na území zakázané
n kolik desítek let. Ale reakce na to, co lidé mohli kone n spat it, v t-inou
nepat ily obdivu zachované p írody. Historik Jánský popisuje sv j vstup do
prostoru následovn : *šMé nad-ení ze vstupu do zem zakázané bylo brzy vyst ídáno
t flkým ot esem ze zdevastovaných eských pohrani ních zámek , hrad a vesnic,
kostel , h bitov a hrobek, kterému drasticky kontrastovaly skv le udrřované,
okv tinované a jásavými barvami zá ící bavorské prot j-kyš* [Jánský 2001:9]. Kdyfl

²⁹ Kostel sv. Ji í na Lu in byl rozebrán a pouflit pro stavbu silnice. Vojáci pohrani ní stráře nejd íve kostel
ni íli, kdyfl jim to pracovníci památkového ústavu zakázali, vyuřřivali kostel alespo k tréninku st elby.
Na ízení od památkové pé e, které se týkalo zachování kostela, nebylo respektováno [Procházka 2007:156].

se otevřely hranice, o tém zapomenuté³⁰ území se nezajímali pouze historikové, archeologové, ale samozřejmě také obyvatelé, kteří se zde narodili, na tomto území před rokem 1946 žili a po desetiletí doufali, že se tam budou moci vrátit. Pan Kreuzmaer (narozen 1941, na Pile) vzpomínal, jak s manželkou hledali hbitov na Lučin, když ho později objevili, teprve v té chvíli mu došlo, co se stalo, že je věčně nenávratně zničené. Paní Meier (narozená 1939, na Lískové) po otevření hranic zase jezdila do své rodné vesnice³¹ každý den na kole. Paní Wagner popisuje manželovu reakci po roce 1989 (narozen 1931, v Nemanicích): „*Když se otevřely hranice, tak manžel nemohl 3 dny mluvit, tak ho to emocionálně vzalo, tenkrát mu bylo 61 let.*“ Přestože předtím drát na území zaniklé obce Lísková bylo doprovázeno velkou slávou s hudbou a občerstvením, přítomností politiků, lidí oblečených do krojů a obyvatel, kteří se přijeli na otevření hranic podívat i z okresního města, pro mnoho lidí tato událost znamenala pouze radost, ale i zármutek nad tím, že nic, co bylo před rokem 1946, nelze jít vrátit zpět.

Po roce 1989 bylo v českém lese postaveno několik hraničních přechodů, nejdříve silniční, později i pro pěší. Kolem těchto hraničních přechodů se vystavily obchody, služby, restaurace, jsou to ale komerční budovy, které flákným způsobem nepřipomínají minulý ráz vesnic. V roce 2007 česká republika vstoupila do Schengenského prostoru a tím hraniční přechody ztratily svůj význam. Komerční aktivity kolem těchto prostor jsou ale stále hojně praktikovány.

Přestože dnes existuje u nás jen několik vesnic³², které nám mohou napovídat, jak by dnes asi vypadalo pohraničí, kdyby nedošlo k událostem mezi lety 1939-1951, můžeme přeci alespoň najít bývalá místa, osady, samoty, vesnice v terénu označené zelenou informační cedulí s českým a německým názvem.

V současné době v oblasti českého lesa můžeme zaznamenat úlohu spolupráce jak ze strany německé, tak i české. Knihy týkající se společné historie jsou vydávány v dvojjazyčném překladu. Na revitalizaci zaniklých sídel spolupracují ob

³⁰ O Bystřici (Fichtenbach) zaniklé, skládkové vesnici v českém lese, regionální spisovatel Jan Vrba napsal knihu Zapomenuté údolí. V tomto případě ale považujeme za zapomenutou celou oblast českého lesa v blízkosti hraničního pásma.

³¹ Přestože vesnice v té době byla už mnoho let zdemolovaná.

³² Příkladem takovéto vesnice je Závist (část obce Rybník, vzdálená 26 kilometrů od okresního města Domašlice).

národnosti a vesnice z p ílehlého okolí, jak na eské tak, na n mecké stran hranice. Mnoho ech pracuje v N mecku, vznikají smí-ená manfelství stejn jako p ed druhou sv tovou válkou.

3.4 Ochrana pohrani í

Vzhledem k tomu, že ob níže zkoumané lokality ležely v bezprost ední blízkosti hranic, je nezbytné se zmínit, co flivot p í hranici v r zných asových obdobích znamenal.

Lokalita eského lesa byla významná hned z n kolika d vod . Poho í protkané hlubokými lesy p írozen chránilo území p ed sousedním Bavorskem a Horní Falcí. Jediné dostupné obchodní stezky st effili Chodové, kte í vybírali clo a mýtné za bezpečný pr chod cestou. Dbali na to, aby nedocházelo k pa-ování zboží a p echázení r zným nefládoucím osobám. Místní stráfci nevybírali pouze poplatky, ale také chránili hranice p ed nájezdem soused do st edu eských zemí [Jirák 2005: 4]. Panovníci tak mohli pomocí cla regulovat místní obchod a podle situace více í mén podpo it lokální trh. Krom husitských válek a 30 leté války panoval na obchodních stezkách ílý ruch.

V pr b hu 16. století vznikají první celní ú edníci, kte í jsou p ímo pod ízení panovníkovi³³ [Jirák 2005: 7-9]. V první polovin 19. století byla z dvodu lepší ochrany a organizace na hranici z ízena speciální státní instituce-finan ní stráf, která navazovala na slufby Chod a fungovala afl do roku 1948 [Jirák 2005: 4]. Lidem, kte í ilegáln p ená-eli zboží p es hranice, se íkalo pa-eráci/pascher (n mecky) [León, Gropel 2011: 32] nebo podloudníci [Jílek, Jílková 2006: 14]. Obyvatelé pohrani í eského lesa se samoz ejm proclení snažili v-emožn vyhnout, a tak vymý-leli r zné techniky, jak by toho mohli dosáhnout, mimo jiné pa-ovali zboží po nocích na lesních p -ínách. N kte í pam tníci mluví dokonce o pa-ování jako o místním sportu [Armer 14, 30]. V roce 1919 v Grafenriedu etníci zaznamenali zvý-ený počet podloudnictví, pa-oval se dobytek, s l, k fle, tabák a látky [etnická kronika Grafenried]. Pa-ování bot z místního obchodu s Ba ovou obuví ale bylo docela jednoduché. Pa-ující si vyzuli staré boty v obchod a obuli si

³³ V roce 1571 vydal patent, týkající se cla císa Maxmilián II.

nové a v t ch -li do Bavorska, kdyfl celníci vid li, fle mají nové boty, nemohli nic d lat, protofle boty jifl byly opot ebené a nepodléhaly tak proclení [Armer 4].

V dob první sv tové války a odchodu mufl na frontu se do pa-ování zapojily i feny a d ti [Jirák 2205: 23], tento trend byl zaznamenán nap íklad i na Lískové [Armer 14], zapojení d tí do pa-ování se provád lo i po válce na Pile: *„M j otec obchodoval s dobyt看em. V t-ínu dobytka vodil p es hranice, která byla velmi blízko. Z toho byl nejv t-í výd lek. Mohlo se tak lehce p es hranice? No, zas tak lehké to nebylo, ale tenkrát byli pa-eráci, tak se jim tehdy íkalo, m li své cesti ky. Dobytek se na hranici asto hnal na pastviny, nap íklad to d laly d ti a otec byl n kde za k ovím a díval se, jestli dobytek b fí p es hranice. Mimoto m j otec m l honáka a kdyfl se op t dobytek p evád l p es hranice, tak jeden -el nap ed a díval se, zda je cesta volná a kdyfl zahvíd dal nebo dal znamení n jakým zvukem, tak se honáci schovali s dobyt看em ve k oví. Pohrani ník m to bylo známo a v d li, fle práv jsou na cest pa-eráci. V kařdém p ípad e-i nebo pohrani níci ó v té dob to byli v t-inou e-tí pohrani níci ó pak do k oví st íleli. Sami se do k oví neodváfili. Chvála bohu, pokud vím, se nic nestalo.õ* [León, Gropel 2011: 32]. Se vznikem eskoslovenské republiky dochází k p ejmenování této instituce na pohrani ní finan ní stráfl. V rámci této instituce byla výhradním ú edním jazykem e-tina. K pohrani ní stráflí p ícházeli asto legioná i, kte í p ebírali vy-í pracovní posty, nefl bývalí ú edníci, kte í asto ani neum li esky, cofl zp sobovalo adu nespokojeností. V souvislosti s tím místní historik popisuje: *„Kolem roku 1919 kontrolovali e-tí legioná i hranice, dávali pozor na pa-eráky, ale jinak se zde v té dob nic zvlá-tního ned lo.õ*

Stráflníci se museli také nau it místní dialekt n m iny, poznat terén, jízdu na lyřfích³⁴ a pokusit se spolupracovat s místními obyvateli, cofl byl asto problém, protofle adu lidí pa-ování flivilo. Dal-í problém, kterému pohrani níci byli nuceni elit, se týkal národnostních men-in, v p ípad eského lesa n mecké men-iny, která obývala pohrani í a jejího nesouhlasu se vznikem nového státu [Jirák 2005: 23-6]. To se pozd ji ukázalo jako zvlá- nebezpe né, nap íklad smrt stráflníka SOS

³⁴ To bylo nezbytné, protofle jinak by se stráflci v zim nemohli po stezkách pohybovat. Dokonce byl i na ízený po et hodin, který musel být odslouřfen na lyřfích.

Röhrichta [Balcar 2009:73], nebo stelná rána strážmistra Fialy u Mýtnice [etnická kronika Grafenried].

Bhem ostrahy hranice si strážníci vytvořili rozdělení na 4 druhy pašeráků. Prvním typem byly tzv. přežitostní pašeráci, ti vyušlivali zboží pro vlastní potřebu nebo pro své příbuzné. Druhý typ je uváděn jako profesionální pašerák pracující na objednávku obchodníka, který požadoval určitý druh zboží. Další dvě skupiny pašeráků měly společný motiv, společnou závězí zřízení československého státu. Prmysloví pašeráci byli v tichu německého p řvodu a snažili se pašováním prmyslových výrobků oslabit nov vzniklý stát. Poslední skupina se rozšířila až v 30. letech, byli to političtí pašeráci, kteří pašovali zejména letáky, ale i zbraně a ordnance [Jiráček 2205: 28-9]. Wagner, místní historik, rozlišuje tři typy pašeráků. V souladu s Jiráčkovým rozdělením mluví Wagner o pašerácích profesionálech, další typ potřeboval pašování k přežití, pro poslední typ bylo pašování otázkou adrenalinu.

Jiráček popisuje příběh zatčení, který se odehrál na Lískové v českém lese. Bratři Herodosové, kteří žili v cihlárně, jejíž byla postavena v blízkosti hranice, byli spatřeni přešlunými strážci, jak nesou podezřelý předmět k cihlárně. Protože z cihlárně již nikdo nevyšel, vydala se hlídka za nimi. Sourozenci samozřejmě nepoznali předmět pašování a i potom, co pohraničníci našli celý pytel pašované soli, která byla i podle místního historika Wagnera prastým artiklem³⁵ pašování, se bránili odchodu na celní stanici. Konfliktní situace byla dořešena až za pomoci členů zastupitelstva, kteří šli zrovna kolem [Jiráček 2205: 32-4]. Pamětník Armer uvádí, že něčí financové na Lískové byli málokdy úspěšní, protože šli poměrně dlouhý úsek od Vysoké Pece³⁶ až po Lučinu³⁷, což bylo přibližně 10 kilometrů hodně náročné terénu. Proto býval celní sklad, kam se ukládalo zabavené zboží, než majitel zaplatil clo, často prázdný [Armer 31]. Lísková byla vesnicí výše uvedeného případu národnostní menšiny v pohraničí, přičemž v této lokalitě byli Němci již od jejího založení národnostní většinou.

³⁵ Na Lískové byl dále běžně pašován cukrář, ale dokonce i kokain [Jiráček 2005:37].

³⁶ Dnes Pec pod Přerovem.

³⁷ Dříve Grafenried.

Vase, kdy v Německu vyhrála volby NSDAP, pohraniční stráž zaznamenala v té době uprchlíky přes hranice. Následně docházelo k tomu, že německí pokoušeli tyto emigranty násilně odvléci zpět nebo je zavraždili. V té době je znám případ z Fielesné Rudy, kdy se vedoucí úseku pohraniční stráže odmítal o vraždu jednoho emigranta se svými kolegy bavit. A dokonce v celním úřadě vyvěsily německo-německé nápisy, což bylo v době prosazování němečtiny neobvyklé. Později se zjistilo, že jeho manželka je Němka, která se odmítá naučit něsky a její otec je zdejší obchodník [Jiráček 2205: 36]. Podobné bizarní situace se stávaly i v něském lese, kde pohraničníci v jedné hospodě s něsky hrávali buď karty nebo kufelky, při kterých tentokrát podváděli zase celníci [Armer 33].

V roce 1933 se do popředí dostávají političtí němci, kteří se soustředili na propagandistické letáky, literatury, zboží s nacistickou tematikou a dokonce i zbraně. Nebrání se ani použít násilí: 22.10. 1933 došlo k přestřelce mezi hlídkou finanční stráže a neznámými němci, kteří palbou reagovali na výzvu k zastavení poblíž obce Fielesná³⁸. Finanční stráž v té době byla pověřena novým úkolem, měla monitorovat nálady v pohraničí, také se s ní plánovala obrana hranic [Jiráček 2205: 38], ke které ale později nedošlo. Finančníci, kteří našli u podezřelých osob zboží s nacistickou tematikou, zmíněná v cí zabavovali. Například stráž na celní stanici na Lískové objevila při noční kontrole u podnapilého němce skládka odznaků s dvěma háčkovými křídly. Vzhledem k mezinárodním událostem probíhajícím v roce 1938 došlo v pohraničí k ztrojnásobení stavu pohraniční stráže a vytvoření tzv. S.O.S³⁹ jednotek [Jiráček 2205: 42]. Útoky zfanatizovaných henleinovců se stupovaly a během pár dnů umřelo několik pohraničích strážníků, mimo jiné i Röhrich, finanční strážník na Lískové. Pamětnice Jana Blahutová, jejíž otec byl vrchním respicientem finanční stráže, popisuje, že finančníci z něska i z Německa spolu chodili hrát karty do té doby, než začali řádit ordne, pak už němečtí finančníci nemohli přijít, protože by z toho měli problémy. Po zastavení německé hlídky museli finančníci se svými rodinami jen s nejnужněji v něsku na rychlo odejít [Jiráček 2205: 49]. Do této studie patily 3 inspektoráty pohraniční stráže (Věeruby, Folmava a

³⁸ Dívě Eisendorf.

³⁹ Stráž obrany státu.

Pleš) a 12 oddělení pohraniční státní stráž (Sruby, Svatá Kateřina, Veruby, Folmava, Fuchsova Huť, Maxov, Prenet, Haselbach, Grafenried, Měrcava, Pleš a Eisendorf). Po zaboru se inspektoráty a oddělení přesunuly více do vnitrozemí [Jirák 2005: 44-6].

V září 1940 byla oficiálně zrušena činnost české finanční stráž, protože veškerý obchod ovládalo Německo, dále z toho důvodu, že němečtí strážníci nebyli příliš úspěšní v odchytu uprchlíků a z pohledu úspěšnosti říšských vojáků se jevila protektorátní hranice jako zbytečná záležitost [Jirák 2005: 50]. Němečtí hraničníci se poté zapojili do různých ilegálních organizací [Jílek, Jílková 2006: 16].

V květnu 1945 Ministerstvo financí znovuobnovilo finanční stráž. Na hlídkách navrátním se strážníkům pomáhali i váleční zajatci různých národností [Jirák 2005: 52]. Po roce 1945 kromě pašování zboží museli pohraničníci také hlídat ilegální přechod osob. Z války se vraceli němečtí vojáci, kteří ušli domů, dočech, nesměli, často ale neoficiálně překračovali hranice, aby mohli navštívit ještě své neodsunuté rodiče, nebo si přinést něco z domova. Starousedlík z Novosedelských Hutí mluví o své situaci, když se vrátil z fronty: *šV roce 1946 byli vysídlení moji rodiče. Do té doby jsem přes zákaz jel přes hranice třikrát ke svým rodičům. Jednou jsem si přinesl svou ciferu, kterou moji rodiče dobře schovali. Již žádné oblečení ufl mi nebylo, byl jsem čtyři roky pryč a za tu dobu jsem vyrostl. Vlastně jsem tam jít nechtěl, měl jsem strach, ale moje nevlastní sestra znala bezpečnou cestu, pár oklik. Ufl jsem 10 kilometrů, tedy asi 2 hodiny. Ufl jsem se svojí sestrou v noci. Jednou na Nový rok v roce 1945 jsem dokonce prošel přes celnici. Pohraničníci byli opilí a nechali mě projít. Ale byl jsem velmi opatrný. Moji rodiče byli rádi, že jsem prošel bez úhony. Lidé ale pašovali také svůj nábytek, který se snažili zachránit před odsunem, aby jim zůstalo alespoň něco z jejich domova. Dívčí obyvatel Nemanic uvádí: *šKaždý den jsme nosili nábytek do Německa, aby nám nějaký po odchodu zůstal. Nábytek jsme přes hranice pašovali. Pořád jsme měli mokré boty, protože jsme ten nábytek nosili v noci přes mokré louky. Příklad matky paní Bablové poukazuje na příklad, kdy pohraničníci nad pašováním ze známosti přiveli o i: *„Například násoused, jistý Horischowski, ten byl naš rodině nakloněn. Moje maminka s jednou sousedkou byly v noci přistiženy při pašování, po roce 1945. Za***

to se asto zavíralo. Horischowski dal p ednost milosti p ed právem. To opravdu musím íctõ [León, Gröpel 2011:21]. P itom vyhlá-ka z roku 1946 zakazovala jakékoliv napomáhání k neoprávn ěnému p echodu hranic z SR osobám n mecké i ma arské národnosti a k neoprávn ěnému odsunu majetku t chto osob za hranice bez písemného povolení p íslu-ných ú ad . Každý, kdo se dopustil takového ínu, m l být soudn stíhán pokutou 5 000 K nebo na svobod do 14 dn . Sou asn americké ú ady tyto ilegální odchody a p esun stíhaly jako trestný ín [ONV Domafllice 1960 inv. . 334 k. .70]. P íkladem m fle být út k místních N mc z Grafenriedu a Úporu za hranice, kam utekli i se svými rodinami, dobytkem, ná adím, hospodá skými provozy a svr-ky, které by tu jinak b hem ádného odsunu museli nechat. Ute ence se poda ilo v N mecku najít a i s eskoslovenským majetkem byli p edáni na hranicích americkému vojsku. Iniciáto i akce ekali na soud v Hor-ovském Týn , ostatní byli posláni na práci do vnitrozemí [etnická kronika Grafenried].

Po válce byly k finan ník m p id leny také sbory národní bezpe nosti, protofle ilegálního st hování majetku stále p íbývalo a pohrani níci nezvládali st effit vybrané lokality. N mci také hnali p es hranice sv j dobytek, proto bylo vydáno na ízení, kdy se ve-kerý dobytek N mc m v pohrani í zabavil a byl p edán eským obyvatel m [Jirák 2005: 55].

Na území eského lesa se vydávaly speciální propustky pro malý pohrani ní styk, cofl znamenalo, fle N mci dostali povolení obhospoda ovat své pozemky v p ímé blízkosti hranic. Tyto propustky vydávalo americké vojsko a ONV Domafllice a byly také p í inou astých spor . Ameri tí vojáci necht li uznat propustky vyti-t né na jiném papí e nefl u ONV Tachov. Oproti tomu nap íklad finan ní ú ad na Lískové zase tvrdil, fle americké propustky nejsou nijak právn ov ené. Tohoto zmatku vyuffívali n me tí obyvatelé, kte í si nechali vystavit propustky, i kdyfl fládné pozemky k obhospoda ování v p ímé blízkosti hranic nem li a p ená-eli svou úrodu do N mecka. D sledkem byla nová kontrola v-ech propustek, které byly v okolí Lískové vydávány p edev-ím pro hospodá ské ú ely. Ne v-echny fládosti o propustku byly povoleny, nap íklad jeden obyvatel Nemanic fládal o propustku z d vodou nav-t vování kurz angli tiny ve Waldmünchenu, cofl

bylo ONV Domafllice zamítnuto. Jiní obyvatelé zkoušeli vycestovat do Německa prostřednictvím neplatných pasů, což bylo ale strážníky zjištěno [ONV Domafllice 1960 inv. č. 334 k. 70]. Ve stejné době musely hlídky také kontrolovat podezřelé osoby, aby se do země pro svůj majetek nevraceli tehdy již odsunutí Němci. [Jílek, Jílková 2006: 17]. Zároveň ale musela být zprovozněna i kontrola z české strany hranice, protože přibližně odsunutých jezdili na hranice předávat Němcům různé balíčky s potravinami a oblečením, kvůli tomu musely být zesíleny hlídky na Folmav [ONV Domafllice 1960 inv. č. 334 k. 70].

V roce 1948 byly vydány předpisy, které omezovaly pohyb obyvatelstva u státní hranice, bylo zřízeno tzv. hraniční pásmo, které mělo určitou délku v závislosti na lokalitě (přibližně od 2 do 6 kilometrů). V pohraničí se mohli ukazovat jen lidé s povolením, kteří zde pracovali nebo bydleli. V některých oblastech se rušily předložené dekry na nemovitosti v pohraničí [Jílek, Jílková 2006: 19]. Místní obyvatelé nesměli vůbec vycházet z domova mezi 22 hodinou a 5 hodinou [ONV Domafllice 1960 inv. č. 334 k. 70]. Hraniční přechody byly opatřeny závorami, hlavní přechody byly neustále hlídkovány, postranní byly přerušeny výkopem⁴⁰ [Jílek, Jílková 2006: 19]. V roce 1946 bylo kontrolou hranic u Lískové zemským národním výborem zaznamenáno několik nedostatků: jednalo se o přejezd u osady Wastl v mlýně a u okresní silnice Nemanice-Haselbach do obce Höll byla pouze dřevěná neuzamykatelná závara [ONV Domafllice 1960 inv. č. 334 k. 70].

Na konci roku 1949 byla předsobnost finanční stráž převelena na sbory národní bezpečnosti a služby finanční jsou tak definitivně ukončeny [Jiráček 2005: 55]. Ještě před zřízením flezné opony bylo možné hranici ilegálně projít, ehoř vyuffřivali lidé k útěku⁴¹ za hranice na Západ. K těmto útěkům byly často vyuffřívány staré pařácké stezky [Jílek, Jílková 2006: 20, 23].

Mezi lety 1950-1951 vznikla pohraniční stráž, která byla podřízena přímo ministerstvu národní bezpečnosti. Na rakouské a německé hranice přišlo dalších 12 tisíc vyškolených a stranicky prověřených vojáků. Hranice se Spolkovou republikou Německo byla dlouhá 356 kilometrů a strážilo ji 5 pohraničních brigád,

⁴⁰ Jeden takový výkop je možné najít několik set metrů za horní částí bývalé Lískové u dřívější cedule šPozor státní hranice, kde z německé strany vede udržovaná lesní cesta, která je přerušena výkopem.

⁴¹ Od února do července 1948 opustilo republiku osm tisíc lidí [Jílek, Jílková 2006: 23].

z toho jedna brigáda spadající do této studie (Pob flovice). K ubytování pohraničních rot byly vyuffity stávající budovy nebo se stavily děvené domy [Jílek 2006: 27-8].

Podpis omezující pohyb z let 1948 v roce 1951 nabyly je-t p ísn jí podoby, v pásmu 2 kilometr od hranice (tzv. zakázané pásmo) se krom pohrani ní stráfe nesm l nikdo pohybovat, nesm ly zde stát fládné budovy mimo pot ebu rot, výjimkou pro pohyb osob byla speciální povolení s doprovodem stráfe. Takováto povolení například získali waldmünchen-tí. Na detaily speciálního povolení týkajícího se í-t ní studní pod erchovem vzpomíná místní starousedlík: *šZa minulýho režimu to chodili ístit po ád. Nikdy tam nebyl fládněj pr -vih, já tam taky provázel ty N mce, tak znám tu historii velice dob e. V 63 N mci nem li vodu. V 48, v 49 bylo naprostý sucho. My jsme m li vodu z Nýrska, ale samoz ejm waldmüinchenský nem li vodu. Tak si za ali kopat vlastní studn . Ale to jim nesta ilo. Tak pan starosta napsal do Prahy veliteli pohrani ní stráfi, to ufl byly ty dráty s vysokým nap tímí tak jako snaflil se, dal 10 lidem povolení a ty tam mohli ty studn vy ístit. Tak kafldí ráno chytli lopaty a -li tam, aby to vy ístili. Od tý doby to í-t ní bylo pravidelný. N kolikrát jsem se toho s nima taky zú astnil.õ* V hrani ním pásmu 2-5 kilometr od hranic se mohli pohybovat lidé pouze na zvlá-tní povolení Oblastního národního výboru Domafllice a to pouze v denní dob . Dal-ím d sledkem z ízení hrani ního pásma bylo vyhán ní dosídlených obyvatel, kte í byli ozna eni jako státn nespolehliví. V pr b hu 50. let docházelo k likvidaci dal-ích budov i mimo zakázané pásmo. Oficiální vysv tlení bylo zlep-ení vzhledu krajiny a odstran ní nebezpe í úrazu, jeff vznikalo v rozpadajících se budovách [Jílek 2006: 30-1]. Následovalo vybudování flezné opony, kterou tvo ila signální st na, ploty z ostnatého drátu, které byly navíc n kolik let, do zahrani ních protest , napájeny elekt inou. Jak vypadala hranice u erné eky nedaleko Lískové, popisuje bývalý pohrani ní stráfník následovn : *šTo byla prost hranice, neff jste p í-la k samotné hranici jako takové, byl nastraflený slabý drátek a byly kovový kolíky v zemi zaraflený a tam byl takový mechanismus, do toho se nabíjela sv tlice. Když n kdo -el, tak si ten drátek hlavn v noci nebo mezi malinami a trávou, tak jste do n j zajel, ne na-lápl, ale natáhl, tím pádem ten drátek se po-oupl a zatáhl, takový*

jazyk vyskočil a vystřelil tu raketu, tím pádem pohraničníci v dle, fletam je narušení hranice. Za tím drátem byl ezoch, to byl elektrický. Na takových kozách, to byly kofle, kozy vysoké, to bylo dva, dva a p l metr vysoké. A tam byly nataženy dráty a do těch drátů la elektrika. Za tím ezochem byl teprve zoraný pás, fletadyf jste la a lálpla jste do toho, tak se zjistilo potom pi kontrole, fletn kdo pro-el. Signálka byla potom, ta se oúpala blífl do vnitrozemí, ta uflnebyla nahoe, n kdy to bylo blízko u hranic a n kde dál a ta signálka to ufl byl slaboproud. Kdyf dva dráty se spojily, tak to na rot se ukázalo, fletv tom a v tom prostoru do-lo k narušení, flety dráty se spojily a do-lo ke zkratu.õ

Na území českého lesa fungovala devátá pohraniční brigáda Domafllice, která zahrnovala ti prapory a devatenáct rot. Pi emfl druhý prapor zahrnoval sledované území: 7. roty na Ple-i, 8. roty Rybník, 9. roty Hraní ná, 10. roty Nemanice, 11. roty erchov, 12. roty Byst ice [Pulec 2006: 60].

Hrani ní p echody b hem trvání fletzné opony byly b hem své historie st ídav otevírány a uzavírány. Nap íklad cesta k hrani nímu p echodu Pomezí byla v roce 1948 p ekopána. Silni ní p echod Folmava byl uzav en v roce 1949 a znovu otev en afl v roce 1964. Po odsunu N mc byl afl do roku 1957 taky p eru-en fletzni ní p echod eská Kubice. K dal-ím do asným omezením na hrani ních p echodech do-lo v souvislosti s událostmi roku 1968 [Krausová 2006: 118].

Od roku 1945 byla i na n mecké stran obnovena Bayerische Grenzpolizei. Krom této policie byly stále hranice pozorovány americkými nebo francouzskými jednotkami [Krausová 2006: 111-2]. Bavorská ostraha hranic, vzhledem k práci eských jednotek pohrani ní strážle, nem la p íli- práce. Otev ení hranic v roce 1989 a likvidace fletzné opony pro n znamenaly nutnost zavést spoustu opat ení k hlídání hranic, které do té doby z jejich strany nebylo pot eba. Bývalý eský len pohrani ník strážle vzpomíná na situaci kolem hranice: *šOni spoléhali na nás, fletmy to uhlídáme sami. Proto, kdyf se v 89 za aly bourat dráty, tak m p esv d ovali, a se to za ídí a nechá se to stát. fie se budou podílet na financování, na údrflb . Cht li dál, aby ty dráty z staly. Ti to necht li bourat, protofle v d li, co bude následovat, taky fletjo.õ* Vstupem eské republiky do Evropské unie a pozd ji do Schengenského prostoru ztratila ochrana hranice v d ív j-ím pojetí smysl.

4. Praktická část

4.1 Popis metodologie

V této studii je využita metoda případové studie, která se soustředí na detailní popis dvou vybraných případů, které mají reprezentovat proces zániku a přechů sociální jednotky: vesnice. Tato metoda byla využita z důvodu komplexního zachycení případu, popisu vztahů v jejich celistvosti. Cílem je důkladné prozkoumání a lepší porozumění případu. Studie se soustředí na proces zániku a přechů, hranice mezi jevem sociálního procesu v prostoru a kontextem není zcela zřejmá [Hendl 2005: 104, 108]. Z tohoto důvodu byla vybrána metoda, která v sociálních vědách není příliš využívána, ale pro tuto studii se přímo nabízí. U zvolené metodologie převažují dvě hlavní perspektivy, které jsou představeny Stakeem (spíše konstruktivistický pohled) a Yinem (pohled z hlediska realismu). Tato studie se přiklání k pojetí Stakea, jehož výzkum je více interpretativně orientovaný a zaměřuje se na různé pohledy toho, co se děje [Tomová Jantulová 2010]. Pro uvedený výzkumný účel je aplikována metoda explanační případové studie, která má za úkol detailně vysvětlit procesy, ke kterým dochází v procesu sledovaného sociálního procesu (zániku nebo přechů) [Yin 2009: 21]. V průběhu praktické části se budeme pohybovat v poli různých sociálních věd: především sociologie, ale také i politologie, historie, etnologie a demografie.

Případem výzkumu je vesnice v pohraničí českého lesa, která se nachází v přímé blízkosti hranice. Jednotku výzkumu reprezentuje vesnice, která byla dosídlena po roce 1945. Kritéria výběru byla následující: lokalita, velikost obce nad 500 obyvatel, dochované relikty na místě vesnice, osud vesnice po roce 1945. Lokalita byla určena proto, aby vesnice zapadala do prostoru, kterým se práce zabývá. Díky tomu, že do výběru byly zahrnuty obce s vyšším počtem obyvatel, bylo možné získat o vesnici další materiály, u malých obcí nebo polosamot se nedochovaly téměř žádné písemné ani orální materiály, a proto nebylo vhodné je do výběru zahrnout. Jakékoliv dochované relikty jsou u této metody důležitější z hlediska určení průběhu a prostoru. Případy byly vybrány s ohledem na prostředí, zaměření výzkumu a další zveřejnění [Silverman 2000:118].

Na základ uvedených kritérií byly vybrány dv vesnice Lísková a Nemanice. Lísková je p ípadem vesnice, která po roce 1958 zanikla a Nemanice jsou p ípadem obce, které se plánované likvidace lokalit v pohrani í z d vodu vhodn j-ího umíst ní vesnice vyhnuly.

V pr b hu výzkumu bylo pracováno s dále uvedenými pracovními otázkami, jeřl se m ly pokusit vysv tít sociální procesy v prostoru a prom nu sociálních proces : Jaké aspekty m ly vliv na vývoj/rozvoj/zánik vesnice na hranicích eského lesa s d razem na období 20. století? Jak do-ío k tomu, že Lísková jako jedna z významných vesnic eského lesa zanikla? Pro Nemanice, které byly podobné Lískové, p eřily? Jaký byl historický vývoj vesnice od jejího po átku ařl do sou asnosti? Jak se rozvíjelo uspo ádání vesnice? Jak ovliv ovaly pracovní možnosti dal-í rozvoj lokalit? Jaké m lo vliv národnostní sloření vesnice na její budoucnost? Jak ovlivnila lokalita eského lesa dal-í rozvoj vesnice? Z jakého d vodu po roce 1945 dochází k úpadku vesnice a jejího majetku? Jak politické intervence ovlivnily uvedené p ípady výzkumu? Jak ovlivnil nový politický režim po roce 1945 a po roce 1989 vývoj vesnice Nemanice? Co ovlivnilo dal-í vývoj Nemanic po roce 1989 a jaké jsou dal-í možnosti jejího rozvoje?

Pro zpracování projektu bylo vyuřlito n kolik metod a zdroj . Jednalo se o osobní rozhovory s respondenty, kte í v lokalitách zkoumaných míst řili nebo řiljí (odsunuté obyvatelstvo po roce 1946, dosídlenci v roce 1945 a pozd ěji, pam tníci ur ené doby), kte í historii vesnic a esko-n meckých vztah dob e znají (historici, archivá i, osoby v zastupitelstvu obcí, vedoucí významných subjekt zam stávající osoby v obci). Rozhovory prob hly v období od kv tna 2010 do srpna 2011. Informáto i byli dotazováni na r zných místech v následujících eských a n meckých lokalitách: Domaflice, Furt in Wald, Herzogau, Hor-ovský Týn, Lísková, Nemanice, Nová Hu , Stará Hu , Steinlohe, Waldmünchen. N kte í naráto i byli dotazováni doma, jiní v kancelá ích nebo na r zných esko-n meckých setkáních, podle toho, jak si to p áli nebo jaká situace byla vhodná. Rozhovory byly v t-inou natá eny na diktafon, p epsány a následn analyzovány. P eklad z N m iny provedl Radek Macura, který řil po dlouhá léta v N mecku a dob e zná místní obyvatele, jak ty odsunuté, tak ty p ist hované, a Maik Annau, který pochází

z N mecka a posledních n kolik let flije na Chodsku. Pro zaru ení anonymizace dotazovaných byla jejich jména zm n na. Bohužel ale vzhledem k zmín ní lokalit a po tu obyvatel, kte í v této obci flijí, pro místní pravd podobn nebude obtífné si domyslet, kdo mohl zmín ný citát íci. Rozhovory byly vedeny podle polostrukturovaného scéná e, který se li-il pro jednotlivé dotazované skupiny (odsunutí, p ist hovalí, historicií). Respondenti byli v t-inou ochotni odpovídat na v-echny kladené otázky, p estofe se n která témata týkala událostí, na které dotazování neradi vzpomínají, nebo které jsou pro n obzvlá-t citlivá (nap íklad záflitky z odsunu nebo konce války, p i nífl zafilí n kolikadenní boje v obci). Tyto záflitky, které b hem rozhovor vyvstaly p irozen , jsme nechali participátory domluvit, ale nenutili jsme je témata dále rozvíjet, aby pro n rozhovor byl co nejmén obtífný. S odmítnutím rozhovoru jsme se setkali pouze ve dvou p ípadech, jednou z eské a jednou z n mecké strany. Vflidycky se ale jednalo o odmítnutí skrze lov ka, který m l rozhovor zprost edkovat. V p ípad osobního setkání a vysv tlení d vodu rozhovoru by spí-e k odmítnutí nedo-lo, protofe p i osobní domluv jsme k rozhovoru dostali vflidycky souhlas.

Dále práce vychází z písemných pramen o zaniklých vesnicích, které byly napsány ve druhé polovin 20. století a na po átku 21. století a pak zejména z archivních pramen , které jsou ulofeny v okresním státním archivu Domafllice v Hor-ovském Týn , kde mi pro ú ely zpracování této studie bylo p edlofeno více nefl 100 archiválií r zného charakteru⁴².

V souvislosti s prozkoumáním udrflváním tradic v dané lokalit jsem se zú astnila n kolika poutí a setkání, které byly organizovány lidmi, N mci, kte í flili v eském lese p ed rokem 1945. Jednalo se o následující akce: pravidelné m sí ní setkávání rodák z Hor-ovskotýnska, setkání rodák ve Furt in Wald, pou na Lískové, pou v Nemanicích, dvoudenní setkání rodák z fary Lu ina.

Poslední metodou, která byla pouflita ve výzkumu, bylo mapování poz statk v oblasti bývalé vesnice. Postup v této etap studie (zaniklé vesnice) by se dal p irovnat k práci archeologa novov ku, který se pohybuje v dané oblasti a

⁴² Jednalo se hlavn o mapy, kartony s voln vlofenými listy z fond ONV a MNV, kroniky, s ítání lidu, archivy obcí apod.

hledá zbylé relikty v krajině [Smetánka 1987]. Terénní výzkum probíhá i v nepřívětivých vesnicích, kde bylo zjištěno, jaké nemovitosti ve vesnicích již nestojí, nebo jaké jsou pokoseny.

4.2 Lísková

Místo této lokality se nachází 20 kilometrů od okresního města Domašlice a necelých 6 kilometrů od německé obce Waldmünchen (okresní město Cham).

Obec byla roku 1708 připojena z Horní Falce ke Království českému. Ke kontrole duchovní správy obce a hospodaření došlo ale až v roce 1722 [Chalupa a kol. 1966: 35]. Podle lexikonu obcí české republiky byla vesnice uváděná mezi lety 1869-1930 jako Haselbach v okrese Domašlice. Mezi lety 1950 až 1989 nebyla osada uváděna⁴³ v seznamu. V roce 1989 dochází na místě bývalé celnice k slavnostnímu otevření hranic s Bavorskem, následně k výstavbě hraničního přechodu a od té doby je Lísková známá především jako hraniční přechod, nikoliv jako bývalá osada s vlastní bohatou historií. Od 1. ledna 2000 je Lísková částí obce Nemanice [Balcar V. 2006: 286]. V rozporu s Balcarovým tvrzením je třeba se zmínit, že obec je uváděna jako Haselbach i dále po roce 1930, dokonce i na dokumentech ONV a MNV po roce 1945 se stále objevuje jméno Haselbach, pouze na některých archivních materiálech vydaných po roce 1945 můžeme najít jméno Lísková, příkladem může být kronika české školy. Dokladem užívaní německých jmen vesnic v tomto okolí jsou i výpovědi bývalých pohraničních strážníků, kteří i dnes stejně jako v dobách slulby používají německá jména vesnic. České označení vesnice je spojeno především s pozdějším hraničním přechodem Lísková-Höll.

Přestože se na místě bývalé obce nachází několik komerčních budov (obchody se smíšeným zbožím, stánky, restaurace), je obec místním historikem Zdeňkem Procházkou uváděna jako zaniklá. S touto myšlenkou koresponduje i představa starosty obce Nemanice, pod kterou dnes Lísková spadá jako část obce. Lísková totiž uhlí nikdy nebyla obnovena v původním rozsahu obce před rokem 1945, a to jak z hlediska počtu obyvatel, tak počtu staveb i slulb a územního

⁴³ V roce 1956 byla obec zbožena technikou pražské firmy Zemstav, později na území vesnice stálo několik hlídkových věží. Pouze budova české školy zbožena nebyla, proto byla nově postavená, tuto nemovitost si během 70. let rozebral obyvatel, který si z ní postavil dům na Dílech.

rozsahu obce. V lokalitě došlo k demolicím p vodních budov p i stavb flezné opony. Vesnice totiž ležela p ímo na hranici s N meckem a budovy se tak mohly stát potenciálním místem, kde by se ukrývali lidé pokouějící se p ekro it hranice. To je podle místního historika Wagnera hlavním d vodem, pro Lísková nemohla p eflít ani áste n jako rota pohrani ní strážle. Budovy, které dnes na Lískové stojí, vznikly afl po roce 1989. Pro lidi, kte í obec obývali p ed koncem druhé sv tové války, ale Haselbach nezanihl. Oni si své rodné místo udržují stále v pam ti v té podob , jakou m la osada p edtím, nehl museli odejít. Zánik této vesnice má tedy hned n kolik význam v r zných dobách: institucionální zánik (postupné⁴⁴ vymazání obce z evidence MNV, ONV), zánik obce jako demolované vesnice. Jakkoliv se m fle zdát zánik této vesnice tragický, dodnes existují místa, kde zanikají vesnice mnohem násiln ji. P íkladem z jiné kultury a místa mohou být vesnice na Srí Lance, kde osady zanikají tak, fle místní vojáci vyvrahdí obyvatele a zapálí celou vesnici. Dal-í fází, kterou obec probíhala, bylo formální obnovení vesnice z d vodu výstavby hrani ního p echodu Höll-Lísková. Vymazat vzpomínky p vodních obyvatel se ale minulému režimu nikdy nepoda ilo, a tak obrázek Haselbachu v jeho p vodní velikosti a kráse p eflil dodnes, v jejich pojetí totiž obec nikdy nezanihla. V t-ina obyvatel Lískové po dlouhou dobu v íla, fle odsun je pouze do asné e-ení a fle se po n jaké dob budou moci vrátit dom . Z tohoto d vodu si pevn udržovali vzpomínky na Lískovou a nesnažili se na svou rodnou obec zapomenout. Z vý-e uvedených hledisek se i já p íkláním k pojetí historika Procházky, totiž k ozna ení Lískové jako zaniklé vesnice. Sou asná komer ní výstavba kolem hranice totiž fládným zp sobem⁴⁵ nesouvisí s p vodní výstavbou na Lískové.

Název obec získala z n meckého hasel (líška) a bach (potok). Na území spodní⁴⁶ (centrální) ásti Lískové kolem erného potoka se nachází jeden z nejvíce zachovalých jasanovo-ol-ových luh v chrán né krajinné oblasti eského lesa. Stromové patro tvo í ol-e lepkavá, jasan ztepilý, stromové vrby, dub letní, javor

⁴⁴ Nejd íve byl v roce 1951 Místní národní výbor Lísková slou en s Místním národním výborem Nemanice [MNV Nemanice, inv. . 2], pozd ji do-lo k úplnému ukon ení evidence obce.

⁴⁵ Mofná jen do doby vstupu R do EU m la s minulostí společ nou celnici, místo silni ního uzlu, který spojoval echy s N meckem.

⁴⁶ V okolí bývalé cihelny.

klen a lípa. Do nedávna v této p írodní krajin rostly: jilm horský, bez erný a hroznatý a na su—ích místech líska lepkavá, podle nífl byla obec pojmenována. Tyto luhy byly jinde v nífl—ích polohách asto zni eny z d vodu narovnávání p írozených tok . Typ uvedené vegetace je zajímavý tím, fle hladina spodní vody má kolísavou tendenci a území bývá asto zaplavované, zároveň ale také funguje jako p írodní ochrana p í povodních, protofle zpomaluje odtok vody z krajiny [Lhoták 2008].

4.2.1 Historický vývoj

Lísková (Haselbach)⁴⁷ dostala své jméno podle potoku Haselbach, který vesnicí protéká. Osada byla založena v polovin 16. století furtským pohrani níml velitelem Jörgem Pfeilem. Armer datuje p esné založení na rok 1520. Pfeil zem el v roce 1546. Pozemky na Lískové po jeho smrti p evzal jeho syn Wolf Pfeil, který byl na základ svých zásluh pový—en do —lechtického stavu jako Wolf Pfeil z Haselbachu. Podle n meckých zdroj do roku 1765⁴⁸ pat ila Lísková k Bavorsku, podle tereziánského katastru se p ípojení datuje ale jifl na rok 1753. Smlouva o samotné hranici byla ale podepsána ufl v roce 1708. Tehdy je—t na Lískové neexistovala celnice, ta stála ve vesnici Mýtnice, n kolik kilometr vzdálené od Lískové. Osada byla postavena na staré obchodní stezce do Arnsteinu. Armer popisuje, fle pro obyvatelé Lískové tato cesta p inesla více bídy nefl uflitku. V roce 1711 p es tuto cestu se svou armádou táhl rakouský pán von Trenck⁴⁹, v té dob byla Lísková vypln na vojáky. Dále Armer popisuje dal—í podobné vpády cizích vojsk, které Lískovou zni ily. Pálení a plundrování vesnice bylo na denním po ádku. Proto vesnice nemohla b hem t chto vále ných dob nikdy zbohatnout. V letech 1822 byla vybudována nová silnice, která vedla st edem vesnice. V té dob byl u hranice postaven hrani ní p echod s novou celnicí, která byla p esunuta z Úporu [etnická kronika Grafenried]. Lísková procházela rozvojem. Vesnice se stala výletním místem [Vod rová 2010]. V obci se nacházela kavárna, hospoda.

⁴⁷ Haselbach je p vodní n mecké jméno vesnice Lísková.

⁴⁸ Armer a kronika Lu iny uvádí také datum 1708, kdy ufl hranice fakticky fungovaly p íbiflfln stejn jako v pozd j—ím oficiálním ur ení.

⁴⁹ Treckovo taflení je znám j—í spí—e v n meckém Waldmünchenu, kde má Treck své vlastní muzeum a kde se na jeho po est konají v lét kaflodoro n oslavy.

Armer uvádí, že první zručné výroby na německém potoce pracovaly už v polovině 18. století. Ale největším sklářským rozvojem prošla Lísková v 19. století, kdy sklář Ziegler postavil v obci (smeř na německou stranu) závod na výrobu a leštění⁵⁰, kde se vyráběla zrcadla, místní provozy se specializovaly na leštění zrcadel. V roce 1919 byl závod majitelem Richard Ostreicher. Ten ale musel v roce 1938 vydraždit všechny brusírny a sklárny, protože byl říšského původu a emigroval před hrožícím nebezpečím nacistů do Ameriky. Po podepsání mnichovské dohody byla hranice opět posunuta až k Havlovicím a Lísková spadala znovu na několik let pod německé území. V roce 1940 byly brusírny pod Hitlerovou nadvládou prodány. 30. dubna 1945 americká armáda překročila hranici a po lesní bitvě na úseku Lísková–německá pokračovala v osvobozování dalších částí Chodska [Drbal 2010: 60]. Na konci války v roce 1945 byly hranice vráceny zpět a Lísková znovu spadá pod české země.

V roce 1946 Lískovou museli opustit její obyvatelé německé národnosti, kteří neprokázali svoje protifašistické aktivity. Vichní obyvatelé Lískové obdrželi dopis, který je informoval o tom, kdy se mají dostavit do sborného tábora. Obyvatelé ale v tichou nečekali na oficiální odsun a sami v noci nelegálně přecházeli hranice a stahovali svůj majetek do Německa. Toto porušení bylo velmi nebezpečné, protože hranice byly stále otevřené a útek přes hranice byl zakázán. Sousední vesnici Höll v té době obývalo mnoho obyvatel, kteří utekli z německa, tehdejší starosta byl v té době ve složitě situaci, protože bylo po válce a vesnice neměla dost potravinových lístků, aby tyto lidi ušívila. Respondentka Pfarrer (nar. 1939) při rozhovoru popsala, že potom, co s maminkou utekly, bydlely v höllské celnici, která stála paradoxně několik desítek metrů za hranicí s Lískovou. Obšívání v té době byla velmi komplikovaná, chodilo se do lesa pro dříví a na pole na brambory, jídla byl nedostatek. Ostatní obyvatelé byli organizovaně odsunuti nákladním automobilem do Holýšova, odkud byli pak společně převezeni vlakem do Německa. Potom byl přejezdní přechod na několik let úplně uzavřen [Krausová 2006: 111]. Hranici po válce hlídala americká armáda.

⁵⁰ Obrazová příloha . 2, 7 a 8.

Obec byla částečně dosídlena českými obyvateli, ale i zahraničními přistěhovalci. Na území Lískové, stejně tak jako v celé republice, proběhla konfiskace⁵¹, podle které byl vyvezen mecký majetek zůstatků a protofe Lísková byla z velké části obydlena hlavně meckými obyvateli, kteří zde žili po válce nevědomě, bylo zde mnoho domů, které doosidlovací úřad nabízel reemigrantům. Bohužel domy fungovaly spíše jako zásobárna materiálu pro okolní vesnice, než jako motivace pro novopříchozí. Pamětnice vzpomíná, že když ušli byli Němci pryč, na Lískovou přicházeli lidé z Capartic a z Díle a odnášeli si z domů dřevo. Lidé používali neobydlené domy jako stavební materiál. Česká škola byla rovněž rozebrána a její materiál byl také použit na stavbu domu v Dílech. Tím docházelo k postupné likvidaci budov ještě před samotnou demolicí v roce 1956. Mnozí, kteří se do vesnice přistěhovali, brzy odcházeli, většinou ani nepožádali o majetek zpátky a bez vyúčtování hospodaření rovnou utekli. V roce 1956 došlo k demolici většiny budov Lískové [Procházka 2007: 133]. Každá budova byla popsána, vyfotografována a byla oceněna hodnotou materiálu. Většinou se jednalo o budovy, které byly vystaveny z kamene, ale měly ušlé provalené klenby nebo rákosové stropy. Po bouřkách ve vsi stály ještě dvě budovy: česká škola (s. 63), jako jedna z novopostavených budov ve vesnici, a bývalá letecká továrna Gutschernickl Werk Uberpolier (s. 23). Není jasné, proč zrovna tyto budovy nebyly v té době zbořeny, ale během dalších let byly také rozebrány.

V dalších letech měly do míst bývalé vesnice přístup pouze příslušníci pohraniční stráž. Nad vesnicí u německých hranic byla postavena hlídková věž na pohraniční stráž a kolem vesnice stály ještě další hlídací věže. Bývalá obyvatelka Chodova⁵² vzpomíná, že když jako malé děti chodily na ostružiny k Caparticím, ušli před černošskou stály zátarasy a výstražné cedule upozorující na pohraniční pásmo, na Lískovou se nikdo bez povolení nedostal.

Až v roce 1990 byly hranice znovu otevřeny. Cesta z Lískové, která tehdy vedla na hranice, měla ještě v roce 1989 charakter lesní cesty, o rok později zde byla vybudována nová silnice. Zpočátku tuto hranici směly vyčítat lidé jen na

⁵¹ Sbírka zákonů a nařízení, č. 107, Dekret prezidenta republiky ze dne 23. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy.

⁵² Vesnice vzdálená několik kilometrů od Lískové.

zvlátní povolení. Pechod se užíval zejména pro objemná nákladní vozidla z důvodu nízké dopravní frekvence. Později zde byla vybudována benzínová pumpa, restaurace, obchod. Od vstupu České republiky do Schengenské dohody hranice přestala viditelně existovat. Ve vesnici žije pouze jeden stálý obyvatel, kterého návštěvníci nemohou zaznamenat, nebo žije mimo hlavní silnici vedoucí k hranici s Německem.

V průběhu dějin Lískové se měnily správcovské územní celky, pod které Lísková spadala. Nejdiveji patří k Bavorsku. Později v archivních dokumentech, které jsou uloženy ve státním okresním archivu Horňovský Týn, můžeme Lískovou najít jako obec spadající pod Domašovice, pod panství koutsko-trhanovské, dále patří pod obec Nemanice (Wassersuppen) a v polovině 20. století se stala samostatnou obcí. K vesnici patřila Černá Věka, Jindřichova Hora a Nemanický. Lísková dnes spadá opět pod Nemanice, ale není vedena jako obec. Její význam po otevření hranic klesl.

4.2.2 Vývoj počtu obyvatel

Vesnice v oblasti pohraničí byly především německé. Podle sčítání obyvatel z roku 1930 se v těchto sídlech 95 % obyvatel hlásilo k německé národnosti. Pouze 4 % byly české národnosti. Ostatní obyvatelé byli cizinci. Počet obyvatel se v jednotlivých lokalitách výrazně lišil. Na některá místa byla pouhými samotami, kde žilo jen několik obyvatel. Na druhou stranu v pohraničí stály vesnice čítající několik stovek obyvatel například Pleš, kde žilo 726 obyvatel [Procházka 2005].

Lísková byla především německou vesnicí. Že sem přišli převážně až po první světové válce. V roce 1610 na Lískové stálo 6 domů, o 7 let později byly vystaveny další dvě chalupy [Procházka 2007:125]. Z berní ruly z let 1654-1655 lze vyčíst, že na Lískové žilo 165 obyvatel, vzhledem k uvedeným příjmením lze říci, že byly německého původu. Podle tereziánského katastru ve vsi stálo 12 usedlostí, první mapování této vesnice ze strany českých zemí proběhlo v roce 1722 [Chalupa 1966: 34]. Obyvatele Lískové mezi lety 1782 a 1784 také částečně mapuje farní kronika pokřtěných, oddaných a zemřelých ve farním kostele Nemanice. V roce 1839 podle Sommerovy topografie v obci stálo 24 domů a žilo 214 německých

mluvících obyvatel [Procházka 2007:131]. Soutpisem s ítání obyvatel z roku 1880 se dozvídáme, že ve vsi žilo 308 obyvatel. Po et eských obyvatel zvolna stoupal ašl po átkem 20. století. Podle s ítání z roku 1901 v obci stálo 56 domů a bydlelo 542 obyvatel. Kolem roku 1900 ves ítala 50 usedlostí s 565 N mci a 3 echy [Procházka 1997: 39]. V roce 1910 ve vsi bylo 59 domů a 538 obyvatel. Na volí ském seznamu z roku 1919 bylo zapsáno 290 dospělých obyvatel. V roce 1930 obec měla 56 domů a 449 obyvatel (369 N mců a 76 ech). Podle s ítání v roce 1939 na Lískové žilo v 310 domácnostech 1037 lidí z toho 141 –kolák. V ten samý rok se odsthovalo 104 obyvatel a p í-lo na Lískovou na ur ítou dobu pracovat 88 lidí. V roce 1945 ve vsi stálo 76 domů. [Procházka 2007: 133]. N me tí pam tníci mluví pouze o n kolika eských rodínách (dvou ašl t ech: erný, Wokurka, Zurecken), podle s ítání obyvatel se ale k eskoslovenské národnosti hlásilo mnohem více lidí. D vodem, pro tomu tak bylo, by mohl být odchod eských obyvatel z vesnice v dob protektorátu. V této dob z vesnice ode-li e-tí ú edníci, tedy v t-ina ech, která ve vesnici žila. Smí-ená manfelství N mci pravd podobn nepovažují za alespo áste n eská, ale ani jich ve vesnici p íli-nebylo. P esto lze z výpov dí vy íst, že jejich p vodní obyvatelé v fládném p ípad nep ípou-tí, že by jejich rodný domov byl alespo áste n eský. Zárove se ale k eskoslovenské národnosti mohli p íhlásit i N mci, kte í k tomu byli donuceni eskými ú ady, aby si udrželi místo nebo dostali n jakou státní podporu.

Armer uvádí d vody úbytku obyvatelstva po válce: *šB hem války padla více nešl polovina mladých mužl, ti, co se vrátili, byli v t-inou zran ní. Po válce na Lískové žilo jen málo mužl, bu byli nemocní nebo sta í. Ostatní byli v zajetí Ameri an, Rus, Francouz a Angli an. Ti, i co se dostali do rukou ech, -li na dlouhé roky do v zení a nebo zem eli a byli zakopáni, neznámo kde* [Armer 61]. Správní komise Haselbachu zaznamenala k 1.1. 1945 celkov 797 obyvatel, z toho 180 mužl, 390 žen a 227 d tí (do 14 let v ku), v-ichni n mecké národnosti. B hem vále ných let lze na Lískové zaznamenat mírný pokles obyvatel a z d vodu vojenských povinností také nízký počet mužl ve vesnici. K 25.7. 1945 bylo v obci je-t mén obyvatel, p esto, že ušl se vrátila ást eských obyvatel. To lze vysv tít tím, že N mci ne ekali na odsun a utíkali z vesnice sami. V ervenci zde žilo 767

osob, z toho 15 české národnosti (6 mužů, 7 žen a 2 děti do věku 14 let) a 752 obyvatel německé národnosti (173 mužů, 342 žen a 237 dětí do věku 14 let) [ONV 1960, inv. č. 337].

V roce 1946 bylo ve správní působnosti obce evidováno 356 Němců. Před samotným odsunem se ale k 15.1. 1946 přibližně v obci nacházelo pouze 145 obyvatel německého původu. Armer popisuje situaci na Lískové mezi lety 1945-1946: „V roce 1945 a 1946 byli zbylí lidé –ikanováni zvrhlými Němci, a tak v tichou v noci za mlhy opouštěli Haselbach a hledali útočiště v Bavorsku. Hodně rozumných českých celníků a finančníků, kterým hon na Němce vadil, pomáhali radou i jiným, aby se lidé dostali za hranice“ [Armer 60]. Ze seznamu Němců k odsunu bylo na příkaz ONV Domašlice vyjmuto 11 antifasistů. Přibližně na Lískové byla v té době evidována 2 smíšená manželství, v části obce německá byla dalších 2 smíšená manželství, ve všech 4 případech byly manželky české národnosti a manželé německé národnosti. U jednoho lískovského manželství nebylo známo, kde manžel v Německu žije, v poznámce seznamu bylo uvedeno, že se jedná o bývalého SA mana, který se o rodinu nestará, z toho důvodu byla pravděpodobně manželkou podaná žádost o rozvod. V dalším manželství ženě během okupace zůstalo československé občanství, zatímco její muž měl za války německé občanství, a proto žádal v roce 1946 o přidání československého občanství, které nakonec získal. Před samotným odsunem utekli dalších 4 obyvatelé Lískové, v zajetí a nezvěstných osob bylo 18. V roce 1946 se v obci také řešily žádosti, které ověřovaly československé občanství osob, během kterých se kladl důraz zejména na to, zda se žadatel nepřihlásil během okupace k německé národnosti. Ze 178 bylo 15.10.1946 odsunuto celkem 145 osob. [MNV Lísková, K11-14].

Do doby, než přišli obyvatelé a zakladatelé vesnice museli odejít, byli Němci vždy menšinou ve vesnici. Až po roce 1945 byli lidé ve vesnici na nějakou dobu ryze českými obyvateli. Během doosídlování ale přicházeli do vesnice i lidé ze zahraničí. Na voličském seznamu z let 1946 bylo jenom 49 voličů. Celkově na území obce Nemanice, v etnospádových osadách, v roce 1946 bylo evidováno 45 obydlených domů, z toho 26 jich bylo na Lískové, 4 v Nemanických a 16 na německé vesnici. Pouze na Lískové bydlelo 75 obyvatel [MNV Lísková, K10], což pro obec

znamenal též –estkrát méně osídlenců než před rokem 1930. V 50. letech museli odejít i nově přistěhovalí obyvatelé. Z osovacích seznamů dříve na Lískové po roce 1946 je patrné minimum německých jmen (antifašisté), převládají jména voly ských země, ruská jména (Kalaj, Pí, Gemala) a česká jména [MNV Lísková, N4, inv. č. 41-53].

V 90. letech sice na Lískové byla vystavena nová silnice a další budovy, tyto budovy jsou ale spíše podnikatelských zájmů, kde nikdo trvale nebydlel, a proto vesnice jako taková již nebyla obnovena. Výjimkou je dříve, kde bydlí jediný obyvatel Lískové pánvodem země, který emigroval v 80. letech do Německa a po otevření hranic se vrátil zpátky do české republiky a protofale dál udržuje blízké kontakty s Německem, rozhodl se žít na Lískové.

4.2.3 Uspořádání vesnice

Na mapách před rokem 1945 je Lísková uvedena pod jménem Haselbach, přičemž Müllerova mapa z roku 1720 poukazuje pouze na postavení vesnice u hranic, struktura vesnice z mapy bohužel není čitelná. Mapa prvního vojenského mapování (josefské) z let 1764-1768 znázorňuje ve vesnici starou zemskou cestu. Na základě srovnání této mapy a novějších map z let 1838 a později vidíme, že pánvodní část vesnice byla v místech, kde později byla pouze roztroušená zemědělská stavení, v části zvané Horní Lísková. Druhé vojenské mapování⁵³ (Františkov) z let 1836-1852 znázorňuje již vystavěnou novou silnici a nové uspořádání vesnice, kde se soustřeďuje nová zástavba podél nové silnice. Na mapě stejného vojenského mapování Františko-josefské z let 1877-1880 jsou vykresleny nově vznikající provozy ležení na černém potoce. Existuje přesná mapa pozemků a domů zkoumané obce z roku 1838, dostupná je v archivu SOA Domašlice. Z mapy máme vyčíst strukturu obce, která se již nezmenila, zemědělská stavení v Horní Lískové, ležení kolem černého potoka a budovy pro účely obchodu kolem nové cesty směrem k hranici. Z stejného vojenského mapování máme zaznamenat rozvoj vesnice, který nastává hlavně v oblasti černého potoka, jenž byl v průběhu 19.

⁵³ Obrazová příloha č. 1.

století obestaven sklárskými provozy na le-t ní zrcadel. Mapa této obce z roku 1945, kterou sestavili bývalí obyvatelé vesnice, přesně popisuje domy na Lískové před odsunem Němců. V té době na Lískové stálo 76 domů, uspořádání obce zůstalo stejné jako v minulých letech. Letecké snímkování v roce 1950 poukazuje na to, že demolice provozů⁵⁴ [Procházka 2009: 115] kolem černého potoka za alajet dříve, než byla schválena. Lidé si z provozů brali stavební materiál sami. Současná mapa ukazuje již moderní zástavbu kolem hranice, kde je postaveno několik obchodů, restaurace a benzínová pumpa. V bývalé horní části vesnice je jediný trvale obydlený dům, tento dům je podobný jako domy v bývalé centrální části vesnice novější. Ve sklárské části Lískové směrem na černou řeku je jediný dům, který má pevné vodní základy. Na mapě z roku 1945 je označen jako dům číslo popisné 58, jehož majitelem byl Šlechta, označovaný jménem Jiří Šerný. V současné době je podle katastrální mapy majitelem již nikdo jiný⁵⁵.

V části horní zaniklé obce směrem k erchovu se nacházela převážně zemědělská stavení (.p. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11). Při výkopech v únoru 2011 u bývalých hospodářských budov 1, 2 a 3 byla objevena kamenná studánka, dále pak v její blízkosti staré dřevěné potrubí, které pravděpodobně rozvádělo vodu k dalším objektům. Také byly nalezeny základy budov, podobné jako při výkopech v letech 1991 a 1992. Podle bývalého obyvatele z Lískové byli sedláci oproti sklárům více uzavření a zbožní, řídili hlavně pro svou práci. Historik Schneider popisuje, že téměř každý dům v obci měl studnu a voda na Lískové byla velmi čistá, kromě oblasti sklárů, kde se pracovalo se rtutí, tam byla voda naopak velmi znečištěná. I dnes nám fme jednu takovou studnu najít, a to právě v horní části vesnice. Kolem studny⁵⁶, která se dochovala, podle mapy z roku 1945 patřila k domu . p. 62, je možné najít nepravidelné části zdiva a pálené stěny. Dokonce se na místě našla část staré koflíkové boty, na tomto místě totiž stál dům, kde měl svou dílnu švec. Podle Armera byl švec Schlögl také otec, měl dva syny, jeden se vyučil holičem a druhý klempíčem [Armer 54]. Stará silnice⁵⁷ v horní části Lískové, která vedla

⁵⁴ Procházka dokládá, že pro jednotlivé brusírny a leštírny na černém potoce na Lískové se používal termín werk-provoz, podnik (Procházka 2009:115)

⁵⁵ Jedná se o pana Sýkoru, který je spolujednatel domů.

⁵⁶ Obrazová příloha . 13.

⁵⁷ Obrazová příloha . 14.

kolem domu . p. 62 a k mlýnu Dingirgl (. p. 20), je dodnes viditelná hlavně z toho důvodu, že je zpevněná kameny. Po cestě k bývalému mlýnu je možná najít ještě několik terénních nerovností, a to hlavně kolem domu . p. 65, kde bydlel starý mistr ležící Ertl. Kolem mlýna je možná najít staré plechové hrnce, skleněné zbytky modré lahve, zbytky keramického hrnce a zkroucené ostnaté dráty, které tu zbyly z dob železné opony.

Cesta pokračuje směrem k Wastlovu mlýnu, který se jmenoval Degengirglhaus, ve zkratce se mu říkalo pouze Dingirgl. Posledním majitelem byl Karl Hartl, válečný invalida. Mlýn měl často málo vody, a proto nad ním skládali postavili nádrž, která v sobotu a v neděli zadržovala vodu. V budově se mlelo klasicky obilí. V současnosti je možná najít mlýn na břehu Lískovského potoka, není však dostupný, nevede k němu žádná cesta, kdo se chce k mlýnu dostat, musí projít zarostlým terénem. V okolí mlýna lze nalézt relikty, které se z mlýna dochovaly: dvě ozubená mlýnská kola (dřevěná a kovová), mlýnské kolo, obvodové zdivo, žlábkové okenní otvory, hráz rybníka. Zbylé terénní nerovnosti upomínají na bývalý vodní náhon, jehož voda poháněla pásy ozubených kol mlýna.

Na kraji horní části obce byla v roce 1932 postavena a 15. 8. 1932 vysvěcená kaple⁵⁸. Výstavba trvala dlouho, protože kapli sponzorovala firma Oesterreicher a její finanční situace se stále zhoršovala. Stavbu pak zajišťovali sedláci, ať se ale podařilo vybrat dostatek peněz k jejímu dokončení. Tato sakrální stavba byla postavena také z peněz obyvatel Lískové. Kaple byla pojmenovaná podle sv. Marie. Jednou týden, v neděli, se tam sloužila mše, kterou vedl farář z Nemanic. Ozdobnou malbu uvnitř kaple navrhl a zpracoval malíř vesnice (Babl), vzorek pro její podobu tehdejší výmalby je zachován v soukromém archivu dcery malíře. Zkoumaná obec neměla vlastní kostel⁵⁹. Kolem kaple nebyl zřízen ani hřbitov⁶⁰, ten se pro tuto obec stejně jako pro okolní vesnice nacházel v sousední vesnici v Nemanicích, kde

⁵⁸ Obrazová příloha . 11, 12.

⁵⁹ V kapli na Lískové se konaly nedělní mše, ostatní významné církevní události jako křtiny, svatby nebo pohřby se konaly v kostele v Nemanicích. Vzhledem k tomu, že dříve nemanický kostel spadl pod církev v Bavorsku, nechal církevní spolek z Wäldmunchenu na počátku 20. století kostel opravit, ale brzo byly práce přerušeny. 18. 7. 1991 byl na zdivu kostela sv. Jana Nepomuckého vztyčen památný dřevěný kříž.

⁶⁰ Hřbitov, který se rozkládá kolem nemanického kostela, je ve špatném stavu. Viditelný hrob z Haselbachu se dochoval pouze jediný a byl objeven pod metrovým porostem. V prostoru je možná najít několik málo hrobů z okolních zaniklých vesnic, nápisy okolních vesnic jsou v něm téměř nečitelné (Filcher z Lískové, Filcher ze Staré Huti,

dodnes m flíme najít zbytky hrob⁶¹ p vodních obyvatel. Kaple sice byla podobn jako ostatní budovy vesnice zbo ena, dnes ale stejn jako v minulosti stojí vedle bývalé kaple na památku k íflek. V míst kaple byl po otev ení hranic nalezen starý podstavec, na n mfl je nový k íflek umíst n, starou ást k ífle si ale správkyn Lískové odvezla dom , protofle se obávala, fle by ji n kdo mohl zcizit⁶².

Ve spodní ásti vesnice, která se rozprostírala kolem tzv. nové silnice, stály p edevím budovy, kde se provozovala nejr zn jí emesla a sluffby (ú etní, kolá , peka , holi , zahradník, cukrá , t i krej í⁶³, klobou ník, klempí , tesa , -vec, malí , ková). V nespecifikovaných místech pracovali je-t dva ková i a v horní Lískové mlyná . Ve spodní oblasti se také nacházely státní budovy: po-tovní ú ad [Procházka 2007: 131], celnice, pobo ka spo itelny, restaurace (Buchaeur), kavárna zvaná u í-ské hranice [Procházka 2007: 131], 3 obchody se s mí-eným zboffím a obuví (v budov restaurace Buchauer se prodávaly boty Ba a) a dv eznictví, eská a n mecká -kola. P ed restaurací Buchauer se v trafice prodávaly cigarety. Místní kavárna u í-ské hranice byla zvlá-tní, protofle vypadala jako ve m st , dámy tam totiž kou ily cigarety. Náv-t vníci kavárny Pscherer p ícházeli p -ky v ned li z Waldmünchenu, stálí zákazníci (-tamgasti) zde m li vlastní st l. Do kavárny chodili zámofní ob ané, obchodníci a cestující. Budova na rozdíl od ostatních hospod nabízela cestujícím také pokoje a plze ské pivo. Traduje se, fle do kavárny jezdili ko árem náv-t vníci afl z Vídn . Místní ale k Pscherer m moc nechodili, protofle tam pro n bylo p íli-draho. Hned vedle kavárny stála dal-í hospoda, která se jmenovala k Hor-ovskému Týnu⁶⁴, zde bylo také eznictví a kufelkárna. V posledním dom (.p. 56) po pravé stran p ed mostem sm rem na ernou eku

Stocfer z erné eky, Prechtl ze Staré Huti, Braun z Mýtnice). Dále je na h bitov jeden hrob n meckého vojáka. Ostatní památníky jsou zarostlé zni ené, n které n mecké desky o ividn úmysln rozmlácené. V t-inou jen eské hroby jsou udrfvané (to je docela výjime né, protofle N mci se o h bitovy stojící na místech bývalých obcí v t-inou dob e starají, nap íklad na h bitov u Lu iny je po Vánocích mofné vid t nové sví ky, p estofle h bitov stojí uprost ed lesa a celkov jsou jejich h bitovy na t chto místech upravené). H bitov v Nemanicích je celkov neudrfvaný. Jeden hrob je odkryt a pouffván na odpad.

⁶¹ Obrazová p íloha . 17.

⁶² Podobn se tomuto d je na Byst íci, kde stojí památník padlých za první sv tově války. Podle správce lesa, p íbuzní t chto zesnulých odebírají keramické podobizny t chto voják a památník tak ní í. Na podobnou ínnost si st fluje správce Lu iny, kde stál zámek. U n j bylo n kolik památných kamen , které si n kdo po revoluci také odnesl.

⁶³ Obrazová p íloha . 6.

⁶⁴ Hospoda se totiž nacházela na staré cest v Lískové, která vedla do Arnsteinu ale také k Hor-ovskému Týnu.

bylo zahradnictví, ke kterému patil ovocný sad a zeleninová zahrada. Tento prostor vlastnil sklárský obchodník Osterreich. Bohužel kromě zmíněného zahradnictví a několika provozů se v centrální části obce díky nové výstavbě po roce 1989 nezachovaly žádné výrazné základy budov.

Zajímavostí v centrální části obce byl také mezník⁶⁵, který se nacházel na křižovatce směrem na Nemanice. Tento flulový kámen byl výstřední, asi 5 metrů vysoký s latinským nápisem upozorujícím na hranici mezi Bavorskem a Rakousko-Uherskem, která byla změněna za doby Marie Terezie. Další historický kámen, tentokrát milník⁶⁶, stál u Wellenhäusel⁶⁷ za mostem směrem na Černošickou a označoval vzdálenost od hranice s Bavorskem.

Podle českého pamětníka, který působil na Lískovou v 50. letech jako voják, a velitelé vojska, který chodil na Lískovou do školy, se v této části obce nacházelo také loutkové divadlo (v budově národního výboru). Avšak z dokumentů, které vypovídají o zajištění divadelního materiálu, ale nic takového není zřejmé, pouze z nich vyplývá, že v obci byl sál s 90 místy a jeví se, vhodným k uspořádání kulturních akcí [ONV Domašlice 1960, inv. č. 395].

V části vesnice kolem Černošického potoka stála soustava provozů, kde se vyráběla a ležela především zrcadla. Provozy stály v oblasti dnešní prudké zatáčky (kde je dnes postaven most), kolem Černošického potoka a k domu před Černošickou, který dodnes stojí. Po většině z nich je dnes možné v terénu objevit výrazné zbytky částí budov (směrem od Černošické č. p. 58, 35, 37, 34, 32, 57, 30, 25, 24, 23, 46) [Procházka 2007: 101-115]. U domu č. p. 23 je možné najít dokonce letopočet stavby (1941), který byl součástí náhonu k provozu, jedná se především o stále stojící betonové základy. Ze zbylých částí provozů se v terénu nedochovaly žádné relikty. V té době sklárna byla poháněna vodou, pouze jeden provoz fungoval pomocí parního pohonu. Pod Černošickou byla vybudována nádrž⁶⁸, kde

⁶⁵ Mezník slouží pro viditelné označení jak dřívějších míst především ve volné krajině. Jedná se obvykle o kamenný i betonový pamětník z části zasazený do země, vyhotovený zpravidla ve tvaru kvádra a popř. doplněný doplňujícími nápisy [Wikipedia 2011a]

⁶⁶ Milník je pamětník nebo sloup, který stojí u cesty, silnice, trati nebo splavného vodního toku a označuje vzdálenost (nebo stání) v mílích [Wikipedia 2011b].

⁶⁷ Tato budova neměla číslo popisné, pravděpodobně to byla spíše dočasná stavba, kde se skladovaly trámy na lopatky pro vodní kola sklárny a nacházela se poblíž ležatiny Engl-werk (č. p. 24).

⁶⁸ Dnes lze tuto nádrž po nedávné rekonstrukci vidět po levé straně směrem na Černošickou nad domem Černošického, posledního domu, který patil k Lískové a stále stojí.

se přes víkend shromáždila voda, aby jí bylo dostatek během pracovních dnů. Tomuto rybníku se říkalo Brand v. Pro regulaci vodních nádrží, které napájely suchle-ovocí provozy, byla dříve ustanovena vodárenská komise, která byla složená z 6 sklářských mistrů a byla zodpovědná za údržbu potoků, za splavy a stavidla. Pravidelná údržba probíhala zpravidla 8 dní před poutí⁶⁹ na Lískové. Druhý Degengirl v rybníku napájel brusírnou a leštírny z horní části Lískové.

K úplnému popisu vesnice je třeba zmínit ještě dvě lokality, které stály v okrajové části vesnice. První byla cihlárna ležící směrem na Nemanice. Cihlárna byla často celníky vyhledávanou budovou, protože ležela stranou vesnice, v blízkosti hranice a celníci si mysleli, že se v ní často uschovává pašované⁷⁰ zboží. Dnes se tato lokalita nachází uprostřed chráněné oblasti jasanovo-olšových luk⁷¹, kde lze najít viditelné základy budovy a zbytky cihel kolem budovy. Není ale úplně jisté, zda se jedná o cihly z výroby, nebo z budovy, protože se nepodařilo zjistit, jestli se v cihlárně vyráběly pálené nebo nepálené cihly. Druhá lokalita se nacházela v lese po levé straně směrem na černooučku za černooučským mostem. Místní tuto lokalitu nazývali líščí díra, protože byla stranou hlavní komunikace a ruchu vesnice. Obzvláště v zimě, když napadl sníh, bylo bydlení v této části obce komplikované, dříve to bylo často problémem dostat se do školy. Na druhou stranu vzhledem k odlehlosti místa, se v této části dodnes dochovaly kamenné základy budov a sklepy (.p. 59, 75, 63, 53 a 60)

V druhé polovině 20. století byla 100 metrů nad horní Lískovou postavena hlídková věž (kolem Lískové pak byly ještě další tři věže) a flezná opona. Dodnes lze v okolí bývalé vesnice najít pozůstatky této šochranné stěny, na cestě k mlýnu leží staré izolátory, u domu Ertla jsou staré dráty.

V současné době je ve vesnici ve větším měřítku využívána bývalá centrální část, kde stojí benzínová pumpa, dvě vietnamské tržnice, z nichž jedna je zavřená a druhá se nyní využívá jako sklad kávy, dvě restaurace, obchod se smíšeným zbožím, free shop. Budova bývalé celnice byla na počátku tohoto století zavřena. V horní části Lískové v okolí bývalých zemědělských budov .p. 1, 2 a 3 byl po

⁶⁹ Poutí na Lískové se koná každoročně 15.8.

⁷⁰ Viz. kapitola 3.5 Ochrana hranice.

⁷¹ Viz. kapitola 4.1 Lísková.

revoluci postaven d ev ný d m. Majitel tohoto domu n jakou domu pokra oval v tradici hospodá ských budov této ásti obce, choval zde krávy a prasata. Nyní se na území osady prodávají t i pozemky, o které ale del-í dobu nejeví nikdo zájem. V kontrastu se skute nou obydeností Lískové realitní kancelá pí-e: š*Není t flké zamilovat si zde-í klidnou a lenitou p írodu.* V územním plánu osady jsou sice pozemky vhodné ke stavb nemovitostí, ale Lísková byla a je spí-e komer ním prostorem, kam jezdí nakupovat p eváfn lidé ze sousedního N mecka. Z hlediska možnosti bydlení osada není zajímavá. Podobn jako u sousedních Nemanic je zde problém zejména pro mladé rodiny z hlediska ob anské vybavenosti (chybí -kolka a -kola) a vzdálenosti dojífl ky do zam stnání.

4.2.4 Možnosti pracovního uplatn ní

Možnosti práce byly v této lokalit ovlivn ny také zalesn ým územím, prostorem, který nebyl p íli-vhodný pro rozvoj zem d lství. Spí-e nefl pole v obci byly louky a pastviny. Tomu odpovídá i statistika chov z roku 1939⁷². I kdyfl zde v pr b hu asu do-lo k ur ítému rozvoji, pro v t-inou platilo, fl obyvatelé byli ásto chudí a nemajetní [Steinbachová 1987:5].

Vzhledem k astým konflikt m na hranici byla Lísková po dlouhou dobu spí-e men-í hospodá skou osadou. Údaje ze 17. století hovo í o hospodá ském charakteru vesnice [Procházka 2007: 125]. Dal-í zmínky o obfliv informují o tom, fl Lískov-tí byli svobodní a nebyli povinni fládnou robotou. Podobn jako v p edchozím století i do poloviny 18. století se ve vesnici spí-e hospoda í [Chalupa 1966: 34]. Koncem 18. století a po átkem 19. století vznikají v obci první brusírny a le-tírny. Ve vsi bylo postupn na erném potoku zprovozn no 20 provoz . Soustava objekt ve své dob pat ila k nejrozsáhlej-ím podnik m v zemi [Procházka 2009: 98]. Práce na provozech byla náro ná, pracovalo se 12-16 hodin denn . Vesnice v tomto období zaflívá sv j vrcholný rozvoj.

⁷² V roce 1939 bylo na Lískové zaznamenáno následující množství chov : 26 koní, 449 krav, 2 ovce, 41 prasat, 100 koz a 1756 slepic.

Kromě sklářských mistrů a učňů byla ve vsi provozována také nejrozšířenější živnost – emesla⁷³. Stávající emeslníci si ale málokdy k sobě vzali učně, to mohlo být způsobeno tím, že obec nebyla tak velká, aby uflivila více emeslníků najednou. Když se učňům podařilo najít emeslníka, který by ho vyučil, musel zaplatit poplatek, což byl pro mnoho lidí problém. *„Moje máma uměla –ít, nikdo jí tady ale nechtěl vzít do učení, navíc by tomu, kdo by ji vzal do učení, musela zaplatit, takže to byl problém.* Jako státní učedníci⁷⁴ byli podle historického období státní zaměstnanci a učedníci. Přestože zde bylo v porovnání s okolními vesnicemi velké množství rozdílných emesel a pracovních míst⁷⁵, jezdili obyvatelé v sezóně pracovat do Karlových Varů, aby si vydělali nějaké peníze. Podle pamětnice, narozené na Lískové, zde bylo málo práce, a proto odtud lidé odcházeli. Tuto deklaraci je potřeba zmínit v souvislosti s úpadkem⁷⁶ sklářských provozů a přesunem výroby do nových moderních továren (například Holýšov). Tímto rozvojem samotné vesnice i pracovních příležitostí stagnuje. Obci nepomohlo ani hospodářství v horní části osady, protože zde byl poměrně svaflitý terén s nepříznivým klimatem. V porovnání s centrálnějšími částmi Chodska zde dlouhou dobu zůstává sníh a brzo přicházejí první mrazíky.

Po odsunu meckých obyvatel v roce 1946 dochází v obci k redukci pracovních pozic, zejména co se týče emesel (kolář, –vec a jiné). Stále funguje finanční strážník, místo hostinského a emeslníka v jedné osobě přebírá učedník, který pomáhal v provozování uflp ed odsunem. Tak tomu bývalo i v okolních vesnicích, učedníci přicházeli do meckých vesnic uflp ed odsunem, často vypomáhali učněm jaké mecké rodiny, která pak byla ráda, že se jim nechá svobodně majetek někomu, koho dobře zná. Tak byl převzat dědem po místním truhláři, z dokumentů ONV ale není jasné, zda byla převzata i uflivnost. Ve vesnici převzal dědem také lesní, hajný, též zemědělců [MNV Lísková, inv. . . 26-28]. Z volebního seznamu lze vyčíst další pracovní místa: pekař, cestář, obchodnice, automechanik, poštovní posel, hlídač, truhlář, –vadlena, vydavač nářadí, učedník na pile, učitel [MNV Lísková K10]. Po

⁷³ Podrobně uvedena v kapitole 4.2.3 Úspořádání vesnice.

⁷⁴ Podrobně uvedeno v kapitole 4.2.3 Úspořádání vesnice.

⁷⁵ V roce 1939 bylo v evidenci 32 soukromníků, 9 osob v domácích slulfbách, 24 pracovníků ve státních slulfbách a 210 zaměstnanců v 50 provozech.

⁷⁶ Viz. kapitola 3.4 Historie českého lesa.

odsunu dosídlených obyvatel je na území Lískové přes 30 let zakázán vstup v-
em krom pohrani ní strážie, která m-la svou posádku v nedalekých Nemanicích.

Po roce 1989 se v souvislosti s otev ením hranic vyskytlo n kolik pracovních
p ílefitostí (prodava , í-ník/servírka), které ale nep ílákaly nikoho natolik, aby se
na Lískové usadil. Dal-ím problémem je, fle si své obchody zpravidla vede sama
Vietnamská komunita, a nenabízí proto pracovní uplatn ní ech m. Sou asné
pracovní možnosti na Lískové jsou minimální.

4.2.5 Vliv národnostního slofení na rozvoj lokality

esko-n mecké vztahy na Lískové v mezivále ném období mají do ur íté míry
podobný charakter, který popisovali obyvatelé jiných p íhrani ních oblastí eských
zemí. Mezi lidmi nebyly národností bariéry, existovala smí-ená eskon mecká
manfelství. Hlavn na venkov lidi spojovala víra. Vztahy jsou popisovány jako
p átelské⁷⁷ [Wagnerová 2000].

Lísková byla do první sv tové války p eváfln n meckou vesnicí [S ítání
obyvatel, SOA Domafllice], po válce do vesnice p ícházejí e-i, aby zde pracovali
jako ú edníci na celnici, na po-t , nebo jako finan ní strážl a vyst ídali tak na t chto
pracovních pozicích N mce. Celnice byla áste n eská a áste n n mecká,
pracovaly zde tedy oba národy. Spole n e-i i N mci chodili do hospody na
tancova ky, do divadla, slavili masopust, to byli spolu. Vztahy jsou tedy celkov na
Lískové v mezivále ném období popisovány také jako v jiných pohrani ních
regionech pom rn p ív tiv . B hem protektorátu echy a Morava e-i opou-t jí
Lískovou a do administrativy se vracují n me tí ú edníci. V této dob je p eru-ena i
eská výuka na eské -kole v Lískové. Mezi lety 1938-1944 chybí údaje kroniky na
eské -kole popisující toto období. Zlomová období na Lískové byla: konec první
sv tové války, p íchod ech do administrativy, obsazení pohrani í nacisty, odchod
ech do protektorátu, konec druhé sv tové války, návrat ech a nucený odsun
n meckého obyvatelstva, posledním obdobím byl rok 1990, kdy byla otev ena
hranice a za aly se pomalu obnovovat (historií naru-ené) esko-n mecké vztahy.

⁷⁷ Afl do p íchodu Hitlera.

V rámci různých projektů, financovaných v též Evropskou unií, můžeme dnes mluvit o otevřené německo-německé spolupráci (například Akční spolek Berchov).

Bez ohledu na 20. století lze na Lískové zaznamenat na úrovni německo-německých vztahů dva výraznější konflikty. První konflikt je spojen se založením německé školy⁷⁸ (dále v textu p. 63⁷⁹) na Lískové. Ve vesnici dlouhou dobu stála pouze německá škola⁸⁰ (dále v textu p. 18⁸¹). S příchodem německých úředníků přišla potřeba postavit školu pro německé děti. Důvodem pro postavení německé⁸² školy, podle německých pamětníků, byly politické. Podle starousedlíků chtěl německý stát podporovat německé školy, a tak bylo běžné, že se kvůli německým dětem v této německé vesnici postavila německá škola. Naproti tomu je třeba poznamenat, že existoval tzv. Metelk v zákon, který umožňoval zřídit školu v každé obci, ve které bylo podle trvalého průměru nejméně 40 dětí školního věku. To znamená, že v době výstavby německé školy muselo na Lískové a ve spádových osadách žít více dětí, než si vybavují pamětníci⁸³. Přesto se ale stávalo, že do školy chodilo méně⁸⁴ dětí. Navíc německé menšinové školy na Lískové a ve Věruších byly první, které na okrese Domašlice vznikly po přijetí výše zmíněného zákona. Je třeba se také zmínit, že v pohraničí vznikaly jak německé⁸⁵, tak německé⁸⁶ spolky, které podporovaly menšiny a školství v daných okresech [Steinbachová 1981: 42]. Podpora menšinového školství proto probíhala jak u německých, tak u Němců. Ve skutečnosti přitom německí Němci naléhali, aby jejich děti chodily do německé školy a mluvily německy. Rodiče německých dětí ale chtěli, aby jejich děti zůstaly v německé škole. Rodičům bylo dokonce nabízeno 200 Kč, když přeložou své děti do německé školy. Německé zdroje vysvětlují, že spolky na podporu

⁷⁸ Obrazová příloha . 4.

⁷⁹ Obrazová příloha . 2.

⁸⁰ Obrazová příloha . 5.

⁸¹ Obrazová příloha . 2.

⁸² Mezi lety 1918 až 1938 vzrostl počet menšinových škol v domašlickém okrese ze 3 na 13 [Steinbachová 1981: 47].

⁸³ Podobně jako u národnostního složení to souvisí s dobou, kdy pamětníci žili ve vesnici, protože v době protektorátu ryze německé rodiny z vesnice byly nuceny odejít.

⁸⁴ Kromě roku 1950, kdy byla škola uzavřena, kvůli odchodu dětí z Lískové, navštěvovala školu od jejího vzniku do války 13-25 dětí, což stále odpovídá tomu, že se nejedná pouze o potomky německých úředníků.

⁸⁵ Ústřední matice německá, založená v červnu 1884 [Steinbachová 1984: 49].

⁸⁶ Deutscher Schulverein - německý spolek na podporu menšinového německého školství, založený v květnu 1880 [Steinbachová 1984: 49].

men-inového –kolství cht ly v krizových 30. letech pomoci⁸⁷ rodinám, a tak d ti podporovaly váno ní nadílkou, –atstvem, obuví a potravinami [Steinbachová 1981: 44]. Do –koly tedy chodily nejen eské d ti, ale také d ti n mecké (podle kroniky eské –koly p eváfln ze smí-ených manfelství), které se teprve za ínaly u it esky. Z d vodu nedostate ného ovládání vyu ovacího jazyka (eského) na Lískové pozd ji vznikla i –kolka, kde se m ly d ti se smí-ených manfelství u it e-tin tak, aby pozd ji ve –kole bez problém zvládaly vyu ovací jazyk [Steinbachová 1981: 45]. N mci v t-inou popisují, fle do eské –koly chodilo jen n kolik d tí, ale podle kroniky –koly nav-tívilo –kolu od roku 1923 do roku 1950 v jednom –kolním roce nejmén 6⁸⁸ d tí a nejvíce 54 d tí. eská –kola byla založena v roce 1923. O její založení se zasadili e-tí ú edníci, v tom se výpov di shodují. N mci v té dob proti eské –kole agitovali a vyhrořovali svým zam stnanc m, fle je propustí ze zam stnání, pokud po-lou své d ti do eské –koly. N kte í podleli politickým tlak m, a proto rodi e své d ti z eské –koly dodate n odepsali. Po Vánocích své d ti ale v t-inou znovu zapsali do eské –koly zp t. Výuka probíhala nejd íve v budov velitelského ú adu. Postavení samotné eské –koly kronika datuje na rok 1927, ale podle pam tník byla postavena afl v roce 1932. B hem roku 1935 kronika popisuje vliv politických událostí na stav po tu flák eské –koly: *š19. 5. probíhaly volby. Zb silá agitace henleinovc , jejich ád ní p ed volbami bylo p ímo –lené. N kte í rodi ové podleli silné agitaci henleinovc a p ehlásili své d ti na konci –kolního roku do n mecké –koly* [Kronika eské –koly]. Kronika popisuje také dobré vzájemné p átelské vztahy, které fungovaly na úrovni obyvatel jedné vesnice. Byly v-ak naru-ovány politickými zákroky. Ve –kolním roce 1932-1933 se jeden z n meckých flák –koly t fce opa il a na následky zran ní zem el. V-ichni spoluffáci, v etn t ch eských d tí, –li pak zem elému na poh eb. Od roku 1938, podle pam tnice, se v-echny n mecké d ti u ily v budov eské –koly, protofle byla lep-í. eská –kola byla totiž nedávno postavená, oproti n mecké –kole byla v té

⁸⁷ Nedocházka na –kolách b hem 19. století byla v eském lese zp sobena p edev-ím neut -enými sociálními pom ry venkovského obyvatelstva, pomocí d tí v domácnostech a –patnými klimatickými podmínkami [Steinbachová 1987: 14,17]. Rodí e v zim nedokázaly d tem zajistit oble ení a obuv [Steinbachová 1987: 28].

⁸⁸ 6 d tí nav-t vovalo –kolu na Lískové v roce 1950, potom co se odst hovaly v-echny d ti z Lískové. To ale bylo v dob , kdy ufl byli z Lískové odsunuti n me tí obyvatelé. Nejmen-í po et flák , který si mohli n me tí starousedlíci pamatovat od doby založení –koly do jejich odsunu, byl 13.

dob modern j-í. Dal-ím d vodem, který ufl pam tnice neuvádí, byl v t-inový⁸⁹ odchod ech z pohrani í a po okupaci jihozápadního pohrani í na podzim roku 1938 uzav ení v-ech eských -kol [Steinbachová 1981: 46]. Proto byla kronika eské -koly b hem let 1938-1944 p eru-ena. P ed válkou v t-inou z bezpe nostních d vod ⁹⁰odcházel e-i, po válce z d vodu nových vyhlá-ek N mci. eská -kola byla vyuffřivaná pro nov dosídlené obyvatele. Z pr b hu let na eské -kole m fleme postihnout drobné konflikty, které vyvstávaly zejména z politických d vod , nikoliv ze vztah na vesnici. Respondentka z Lískové popisuje tehdej-í situaci: *„lidi tenkrát sly-eli, co museli sly-et, nem li tolik informací. Dneska si kařdý m fle íct, co chce, ale tenkrát to ne-lo. Museli poslouchat, nebyl internet, nemohli jsme si ud lat vlastní názor. D jiny se ale psaly podle toho, kdo zvíť zil válku, podle toho to bylo.õ*

Druhý konflikt, který se týkal prom ny esko-n meckých vztah , byl jednorázového a násilného charakteru. N mci byli na Lískové politicky ovliv ováni. Z Regensburgu kolem roku 1938 p i-el n mecký agitátor a -tval N mce proti ech m. Dotazovaná pam tnice vysv tluje: *„politici jsou naho e a d laj í si, co cht jí, ale ten řívot dole je jinej.õ* V d sledku t chto agitací byl pak zast elen 28. 9. 1938 p íslu-ník SOS⁹¹ a dozorce finan ní stráffe. Bylo mi popisováno, fle se tak stalo v okolí bývalého mlýna (d m . p. 20⁹²), post elený p íslu-ník se snařil uniknout henleinovc m, ale bohufel u bývalého provozu (d m . p. 24⁹³) vykřvácel. Balcar B. vypovídá o tomto konfliktu: *ř í Josef Röhrich byl smrteln zran n, kdyřl vyjel z Lískové s dal-ími p íslu-níky SOS na pomoc st elbou napadené hlídce SOS z Capartic, která doprovázela montéry telegrafního ú adu Domařfllice, snařící se opravit henleinovskými zá-kodníky p eru-ené telefonní linkyõ* [Balcar 2009:73]. V sou asné dob na tuto událost upomíná pomník⁹⁴ postavený na hranici. Po útocích na jednotky pohrani ní stráffe se situace mezi echy a N mci na Lískové vyhrotila tak, fle bylo nezbytné, aby e-i rychle Lískovou opustili: *ř Kdyřl*

⁸⁹ Z staly pouze smí-ená eskon mecká manřelství.

⁹⁰ Viz. kapitola 3.5 Ochrana pohrani í.

⁹¹ SOS je zkratkou pro strářl obrany státu, více v kapitole 3.5 Ochrana pohrani í.

⁹² Obrazová p íloha . 2.

⁹³ Obrazová p íloha . 2.

⁹⁴ Obrazová p íloha . 10.

v roce 1938 ordne i zast elili lena finan ní stráfle Röhricha, byla na-e evakuace nevyhnutelná. Pamatuji se, fle nás v noci odváfleli vojáci a fle jsem si nemohla vzít ani svoje hra ky. To jsem tehdy povaflovala za nejv t-í k ivdu. Museli jsme tam nechat skoro v-echny na-e v ci, odjeli jsme jen s nenutn j-ím vybavením. fiádnou náhradu jsme v-ak nikdy nedostaliö [Jirák 2005: 49].

Dal-ím konfliktem by mohla být bojová situace p i osvobozování kraje americkými vojsky, která prob hla na cest mezi Lískovou, ernou ekou a Caparticemi. Tato akce je asto popisována jako lesní bitva [Drbal 2010: 60]. Vzhledem k tomu, fle se ale jedná o vojenskou akci, která nijak nepopisuje vztahy v rámci esko-n meckého souflití v pohrani í eského lesa, nebude zde detailn rozebrána.

4.2.6 Region a jeho vliv na vývoj vesnice (geografické ovlivn ní)

Cílem této kapitoly je shrnout, jak vesnici ovlivnila lokalita, prost edí, kde se osada rozkládala. Nífle uvedené skute nosti byly jifl áste n uvedeny v p edchozích kapitolách. Ale pro následnou analýzu aspekt rozvoje vesnice na hranicích eského lesa s d razem na období 20. století povafluji za nezbytné geografické a p írodní vlivy explicitn uvést. Z p edchozích kapitol je mofné vy íst n kolik hlavních bod vysv tlované problematiky: vliv hranice, vliv nerostného bohatství eského lesa, vliv klimatu a p dy.

Postavení vesnice v p ímé blízkosti hranice m lo na Lískovou z d vo du neustálých vále ných⁹⁵ konflikt áste n negativní vliv. Výjimkou bylo snad jen 19. století, kdy ufl byla hranice stabilizovaná a ve vesnici se rozvíjela sklá ská výroba. Osada byla ve svých po átcích tak asto demolovaná, fle trvalo n kolik století, nefl se dokázala více rozvinout. Blízkost hranice byla také hlavním d vodem, pro nakonec musela být vesnice zbouraná⁹⁶. Na druhou stranu hrani ní umíst ní vesnice mezi Chodskem a Bavorskem a postavení nové silnice⁹⁷ v obci umofnilo rozvíjet obchodní p ílefitosti. Není náhodou, fle hned u hranice stály 3 podniky, hospody a kavárna, které m ly své specifické zákazn íky.

⁹⁵ Viz. kapitola 4.2.1 Historický vývoj.

⁹⁶ Viz. kapitola 4.2 Lísková.

⁹⁷ Viz. kapitola 4.2.3 Uspo ádání vesnice.

Jak již napovídá název pohorie, kde se zkoumaná lokalita rozkládala, český les zásoboval místní obyvatelé dokonce i. Svou roli hrály také potoky Horný a Haselbach, které napájely vodní pohon provozu. Bez těchto přírodních podmínek by na Lískové nikdy nedošlo k většímu rozvoji, natož k výstavbě ve své době nejrozvinutější sklářské soustavy⁹⁸ v českém lese. Nevýhodou horského terénu ale byla špatná půda a kopcovitý terén, vzhledem k tomu ve vesnici nikdy nedošlo k výraznému rozvoji zemědělství, přestože vesnice několik století díky tomuto hospodářství prosperovala. Dalším problémem ovlivňujícím hospodářství souvisí s vydatnou nadmořskou výškou, která způsobuje méně příznivé klima⁹⁹ pro pěstování plodin.

4.2.7 Návrat Němců v roce 1945 a noví majitelé hospodářství

30. dubna 1945 vstoupila americká armáda na území Lískové [Balcar 2010: 35]. Není přesně známo, jak dlouho trvalo, než na Lískovou začali přicházet první Němci. Víme ale, že Domafllice byly osvobozeny 5. května [Balcar 2010: 60] a ve stejném měsíci vydal zákon, který umožňoval návrat jednotkám finančně strážené na hranice. Z těchto faktů se dá předpokládat, že se část Němců obývajících Lískovou vrátila velmi rychle. V té době do obce musela přijít také revoluční garda, podrobnosti o této skutečnosti ale zatím nebyly zjištěny. Víme pouze o stíhnostech, které byly neúspěšně směřovány na americké posádky, které se mezitím usídlily na hranicích.

Š Po roce 1945 vládl v úde chaos. V Norimberku se bombardovalo, na i p íbuzní si k nám p ivedli osobní v ci v domn ní, fle tady v lese si to schovají. e-i ale v-echo zabavovali, rádio, kolo. Maminka si na celnici st flovala Ameri an m, fle ty v ci nejsou na-e, ale je to nezajímalo, nikdo nám tenkrát necht l pomoct.õ Podle etnické kroniky v Grafenriedu byly Němci zabaveny všechny radiopříjmačky [etnická kronika Grafenried, SOA Domafllice]. Němci měli vlivé paměti Němce, kteří podleli agitaci Henleinovců, kdy po radiových projevech u nich vzrostl fanatismus a agresivita do té míry, že byli schopni zabít. Němci také zabavením rádia byli odříznuti od veškerých informací, které by mohli z Německa nebo z jiných zemí získat.

⁹⁸ Viz. kapitola 4.2.4 Možnosti pracovního uplatnění.

⁹⁹ Viz. kapitola 4.2.3 Úspokojení vesnice a 4.2.4 Možnosti pracovního uplatnění.

Lze předpokládat, že po určité stabilizaci na hranicích přicházejí další z vnitrozemí. V srpnu se začaly vydávat první příkazy, údajně na Lískové obdržel řádost o předání budovy požárního úje, aby se do bytů v této nemovitosti mohli přistěhovat požární záměstnanci. Byl rozebrán materiál z cihelny. Během léta a podzimu přichází na Lískovou další z, jednalo se v té době o lidi, kteří neměli vlastní majetek a díky příjmu mohli nějaký získat. Noví obyvatelé přicházeli na Lískovou někdy ufl před odsunem a pracovali spolu s Němci v jejich domech, po jejich vysídlení se stali národními správci majetku. Nejvíce z nich na Lískovou ale přišlo až po samotném odsunu. Lísková byla na rozdíl od Nemanic specifická tím, že zde bylo velmi málo zahraničních dosídlenců a nestal zde žádný Němec, antifasista ani nikdo ze smíšených manželství, kteří tu byli ufl před válkou. Další a poslední v té době vlna dosídlenců přišla v roce 1946.

Nově přistěhovaným byl na řádost přidělen dům nebo byt se sepsaným příslušenstvím. Pokud jim něco v domě chybělo, mohli zařádat o přidělení dalších věcí (například skříň nebo postele). Prvních sedm rodin řádalo převážně o hospodářská stavení a jedna rodina řádala o nemovitost, kde bylo zeznictví a hospoda a další obvyklé pekařství. Lidé se tak stávali správci národního majetku. Při převzetí nemovitosti podepisovali protokol, kde se zavazovali, že si budou pomáhat se svými sousedy obhospodařovat majetek a pokud, budou řádně platit za stanovený příjmy, podvolí se společnému zájmu v zemědělství, plánování, práci a podobně, a nepotřebují ponechat¹⁰⁰ nesobecky pozemky státu. Nájemníci mohli sice odejít, ale nejdříve byli povinni s MNV¹⁰¹ Lísková podepsat předávací protokol. Tím si obec zajišťovala, že dosídlenci nebudou rozebírat státní majetek, podle dalších údajů je ale jasné, že tomu tak nebylo, noví obyvatelé neekali na oficiální předání nemovitosti a odešli často neznámo kam. Takovéto případy byly zaznamenány ufl v roce 1947. Krátká doba osídlení poukazuje na několik možných důvodů, buď se odcházející mohli chtít obohatit, protože jinak by majetek oficiálně předali, nebo hospodaření a život v tomto kraji byl obtížnější než ve vnitrozemí, protože také dopravní obsluhnost zde byla slabá. Existovaly ale i případy, které byly pro tehdejší

¹⁰⁰ Z tohoto důvodu nebyl později problém s plánovanými demolicemi vesnice obyvateli na řídit, aby z obce odešli.

¹⁰¹ Místní národní výbor.

system mnohem závažněji, než jen nepedání majetku. Nkte í obyvatelé se totiž uchýlovali na Lískovou, aby mohli následně p ejí hranice. Obzvlá-t zem d lské usedlosti na horní ásti Lískové byly pouze n kolik desítek metr od hranice, ped postavením flezné opony tedy mohli noví obyvatelé lehce utéci. Ufl v prosinci 1946, tedy nejdéle rok a p l po dosídlení nových obyvatel, ONV¹⁰² Domafllice upozor uje jednotlivé obce, fle nájem od n kterých správci stále nebyl zaplacen.

Zdaleka ne všechny domy byly ale dosídleny, sv j vliv hrálo znovu v historii obce hrani ní území, kv li neobydlení si vojenská správa vyfládala demolicemi. V roce 1948 v obci za ínají první bouranky, v po áte ní vln se jednalo o 9 usedlostí. A tak Lísková ani nem la -anci úpln usedlosti dosídlit, protofle se 3 roky po druhé sv tové válce začaly bourat. Dal-í pozemky a domy v ásti kolem erného potoka získaly Státní lesy a statky. Jiné domy si odkupovaly soukromé osoby jako objekty určené ke zbourání, tedy v t-inou jako stavební materiál.

V roce 1947 MNV Lísková sd luje, fle v t-ina konfiskovaných dom je osídlena. Opravovat domy, které nebyly v dobrém stavu, ú ad nedoporu uje, protofle by náklady úprav pesáhly výd lek z konfiskát . Zm na nastala hned na po átku roku 1948, kdy ú ad Lísková sice pí-e, fle po ítá s dodate ným dosídlením, ale tento plán brzdí nezájem možných uchaze . V roce 1950 byla pro nedostatek d tí zav ena -kola a o rok pozd ji obec prodala za ízení do -koly na erné ece. Noví obyvatelé v nující se zem d lství v t-inou vstoupili do JZD. Osada se vzhledem k novým zákon m v pohrani í ocitla uprost ed zakázaného pásma, což pro místní znamenalo ádu omezení, zejména co se tý e pohybu v no ních hodinách. V dal-ích letech do-lo k p ipojení MNV Lísková k MNV Nemanice. Lze pedpokládat, fle ped na ízenými demolicemi v roce 1956 v Lískové ufl skoro nikdo neffil. Jak moc obtílné bylo flít na tomto míst v letech 1945-1956, nebo pro obec nebyla zajímavá pro nové reemigranty, se zatím nepoda ilo pesn zjistit. Ze zápis obce lze vy íst obavu, fle místní jednotlivci usilují o to, aby se do obce nep íst hovali dal-í obyvatelé. Pro tomu tak bylo, ze zápisu v-ak není jasné. Obec také posílala výzvy osídlovacímu ú adu, kde fládala o p id lení nových emigrant

¹⁰² Oblastní národní výbor.

z Rumunska. Pravděpodobně z důvodu plánovaného zakázaného pásma tato aktivita nebyla podpořena.

4.2.8 Vliv politického režimu ve vesnici po roce 1945

Aktivita státu po ukončení druhé světové války směřovala k uklidnění poválečné situace. V souvislosti s válečným vypořádáním s Německem došlo ke konfiskaci veškerého majetku německých obyvatel, kteří neprokázali svoje antifasistické aktivity, a následně k jejich odsunu. Další léta ukázala, že dosídlené obyvatelstvo není úplně schopné v obci žít. Chyběly jim totiž kořeny a vztah k místu, který, na rozdíl od nich, měli němečtí obyvatelé žijící tady po generace od založení osady. Navíc obec v té době neměla nic zvláštního, co by mohla lidem nabídnout. Vesnice byla totiž ve svém vrcholném období v 19. století a na počátku 20. století. Později obec prošla krizí z důvodu nedostatku práce a uzavírání sklářských provozů, v takovém případě zde zůstávali lidé, kteří k místu měli silný emocionální vztah. Ve vesnici se nestavěly nové domy, pracovní příležitosti byly limitovány. Opravu starých budov rada obce z důvodu nerentability nedoporučila. Zatímco vysídlení německé strany čekali a doufali, že se budou moci do své vlasti vrátit, noví osídlenci odsud utíkali. Jednou z mála výhod na Lískové byla vlastní škola, i ta ale byla později z důvodu nedostatku dětí zrušena. Místní byli zapojeni do státního zemědělského plánování, v čemž zemědělství později vstoupila do JZD, ale celkově se vesnice příliš nerozvíjela. Poslední kapkou k nedosídlení bylo vyhlášení zakázaného pásma, ve kterém se obec ležící přímo na hranici najednou ocitla. Poslední aktivitou minulého režimu bylo cílené zničení téměř všech budov ve vesnici z důvodu bezpečnosti, aby se v nich nemohli zdržovat občané plánující útek za hranice. Je možné shrnout, že na rozdíl od následně zkoumaného případu obce u hranic, se na Lískové minulý režim nijak zvlášť nesnažil atraktivnit nebo alespoň přilákat prostěditel vesnice. Důvod takového jednání je jasný, obec byla přímo na hranici s Německem.

4.2.9 Současná aktivity vesnice

I když Lísková dnes vypadá spíše jako tranzitní bod, alespoň jednou ročně se stává opět významným místem. Každoročně 15. 8. se schází obyvatelé Lískové, včetně i těch farářů a lidí, kteří se o zaniklé vesnici zajímají, u křížku¹⁰³ na bývalém místě kaple sv. Marie. Tato tradice již trvá několik let. Přibližně mezi lety 1993 a 1994 se seznámili bývalí obyvatelé vesnice s jediným současným obyvatelem Lískové. Domluvili se, že jim poskytnou zázemí ke každoroční pouti na Lískové.

Oficiální část poutí, kde bývá přítomen i německý tisk, probíhá u křížku. Nejprve se představení včetně lidí-farářů (německý i český), správce bývalé oblasti pro Lučinu a další lidé, kteří se o vesnici zajímají. Pak se popisuje vesnice a její okolí kolem roku 1945, tedy se básníka, která vypráví o vyhnání Němců. Mluví se o výstavbě kaple sv. Marie. Další část může vést kněz podle zpěvníku, který všichni dostanou, zpívají se různé písně (Echoy moje vlast, Marie Himmelfahrti). Dále se promlouvá o 12 milionech utečenců, kteří přišli do Německa, a o Stutgartské dohodě, která měla zajistit mír. V té době utečenci přála novou Evropu v míru. Podle Giegolda charta německých vyhnanců vyhlášená 5.8. 1950 v Bad Cannstattu u Stuttgartu usilovala o sjednocení Evropy, zároveň prohlášovala, že Němci nechtějí mstu ani odplatu [Giegold 2002: 87]. Snaha o vytvoření společné mírové Evropy se vyplnila. Při rozmlouvání s obyvateli zjistíte mnoho informací, jsou ochotni vám vyprávět různé zážitky. Například pan Schwarz (nar. 1933) mi vyprávěl, že z Lískové odcházel, když mu bylo 13 a tento rok (2010) s manželkou oslavil 60 let výročí svatby v kostele v Nemanicích. Tvrdí, že nemuseli odejít hned po válce, ale až v roce 1954, ale nesměli si nic nechat. Jiní obyvatelé zase říkají, že si směli vzít 50 kilogramů a když odešli, všechno bylo srovnané se zemí. Na které výpovědi jsou protichůdné, někdy je obtížné rozeznat, co je to pravdivé a co ne¹⁰⁴. Nové poutí se pořádají při příležitosti otevření hranic v Hlu, ale ty už nejsou tradicí, která by mohla být spojována s Lískovou před rokem 1945.

¹⁰³ Obrazová příloha . 12.

¹⁰⁴ Podle vysídlovacího dopisu si směli vzít 70kg, dopis je datován k roku 1946.

4.3 Nemanice

Tato vesnice leží v těsné blízkosti hranice s Německem, přibližně 2 kilometry od hranice s Německem. Nejbližší sousedí Nemanice s německou vesnicí Höll, která je vzdálená 3,5 kilometru. Cesta do Waldmünchenu, nejbližšího v této oblasti, je dlouhá pouze 8 kilometrů, což je mnohem kratší vzdálenost než do okresního německého města Domaflic, které je vzdálené 22 kilometrů daleko.

Na katastrálním území obce leží ještě několik menších vesnic, s nimiž je historie obce úzce spjata: Nemanický¹⁰⁵, Nová Huť¹⁰⁶, Stará Huť¹⁰⁷, Novosedelská Huť a Novosedly. K obci také dříve patřily samoty Pechhaus, Bojermühle, Rodelmühle, Wilhelmshof¹⁰⁸ a foliový hamr [Schöntag 2011:3]. Po roce 1945 do této oblasti spadaly ještě obce Lučina¹⁰⁹, Mýtnice¹¹⁰, Píla¹¹¹, Úpor¹¹² a později i Lísková, tato obydlená území ale byla bohužel v rámci zřízení pohraničního pásma v roce 1950 [Jílek 2006: 27] a rekultivace okolí později nenávratně zničena. Dnes můžeme na území obce pozorovat mnohé aktivity¹¹³, které svědčí o snaze převážně původních obyvatel zachovat nebo obnovit alespoň nejdřívejší části dřívějších obcí.

Vesnice se rozkládá v údolí Nemanického potoka v nadmořské výšce 530 metrů a je obklopena z německé strany Zádušním a Hranickým lesem, ze strany Lískové tzv. Líščí dírou a Huťským vrchem ze strany Nové huti. Na katastrálním území Nemanice na konci části Stará huť, kde se rozprostírá louka, se nachází jedno z mála území německého lesa, kde v přírodě kvetou vemeníky zelenavé zeledi

¹⁰⁵ Německy nazývané Schmalzgruben.

¹⁰⁶ Jinak nazývaná Bedřichova huť [Schöntag 2011:3] Friedrichshütten nebo Neue Hütte.

¹⁰⁷ Pod původním názvem Alte Hütte.

¹⁰⁸ Obrázek číslo 29.

¹⁰⁹ Původně Grafenried.

¹¹⁰ Původně Mathaus.

¹¹¹ Původně Seeg.

¹¹² Původně Anger.

¹¹³ Na Lučině se koná na konci dubna pravidelná pouť, která trvá dva dny, kde si dřívější obyvatelé vesnice (Lučiny) a její spádové oblasti (Úpor, Píla, Lískovec) připomínají události, které se staly po roce 1945. Mezi vzpomínkové aktivity patří například recitování básní o staré vlasti, město na hřbitově v Lučině a v kostele v Untergrafenriedu a samozřejmě setkání s původními a starými známými. Pro ně, které je to možnost, jak se setkat s širokou rodinou, která žije v různých koutech Evropy. Ve vesnici byly postaveny informační cedule poukazující na vývoj obce, probíhala oprava vstupní brány na hřbitově a v současné době (květen 2001) jsou odkrývány základy kostela sv. Jiří. Na rozvoji území se kromě původních obyvatel podílí také starostové obcí Nemanice, Waldmünchen, Klenčí pod Čerchovem a místní historik Zdeněk Procházka. Další výrazná aktivita probíhala v rámci opravy barokního kostela sv. Jana Nepomuckého v roce 1991, kdy byl celý kostel renovován. Viz. Obrázek číslo 30 a 31.

orchidejovitých (Orchidaceae) [Sladký 2010:34]. Oblast vypovídá o kvalitě půdy i úrodnosti, na kterém se vesnice rozkládá.

Nemanice můžeme najít v archívních materiálech pod německým jménem Wassersuppen, není se čemu divit, protože většina obyvatel byla německé národnosti, obec vznikla v oblasti, která byla kolonizována především německými mluvícími obyvateli. Obec má díky své bohaté historii také vlastní znak¹¹⁴. Zelená barva na něm znázorňuje lesy, pět zlatých (flutých) hvězd patří Janu Nepomuckému¹¹⁵ a tři vlčí udice jsou znakem lechtického rodu Stadion.

Přestože se Nemanice nacházejí v Domafllické části českého lesa, nelze o nich mluvit jako o typické vesnici tohoto okresu. Je to dáno především pohnutou historií obce a výraznou národnostní proměnou, kterou obec prožila. Nemanice nejsou typickou chodskou vesnicí jako třeba Kyšov nebo Tlumačov. *Štakel bych, že obec Nemanice, to je zvláštnost, v celém tom pohraničí, ať takhle, že to je zvláštnost.õ (bývalý vedoucí pily)*

4.3.1 Historický vývoj

Sommer uvádí, že Nemanice byly založeny před rokem 1591. Za Rudolfa II. byly vybudovány na falcké hranici při cestě z Horšovského Týna přes Pivo do Bavor, ty i chalupy [Procházka 1997:46], kterým se říkalo Louflnice [Cibulková 2011]. Ve stejném roce slíbili místní poslušnost domafllické vrchnosti. Podle kolní kroniky Nemanic ale musela osada existovat už dříve, protože už v roce 1589 je zmínována v matrikách sousedního města Waldmünchen [Schöntag 2011:3]. V lokalitě bylo vypáleno podhříbí, kde potom osadníci založili pole a postavili domy. Místní obyvatelé měli práva a povolení královského města Domafllic. První osídlenci byli: Wolf Alltman, Fabian, Pavel Zipperer, Christ Kromer. Od roku 1630 se ale o osadu hovoří jako o Wassersuppen. Německé jméno této vesnice vypovídá o chudobě zdejších lidí (vodové polévky). V roce 1654 v obci stálo 13 domů. Vesnice je popisována jako osada ležící za českým lesem, v chladném místě, jako prostor, kde dlouho leží sníh a stavení jsou ubohá. Lidé ve

¹¹⁴ Obrázek číslo 26.

¹¹⁵ Po kterém je pojmenovaný místní kostel.

vsí se flivili sklá skou výrobou a t flbou d eva [ervený, ervená 2003: 414]. P estofle zde podmínky pro rolnictví byly hor-í a lidé se zem d lstvím v t-inou jen p iffivovali, berní rula uvádí v Nemanicích 11 rolník . Obyvatelé Nemanic se museli flivit spí-e emeslem. V obci byl pali popela, výrobce ok ín , výrobce -indele a uhlí . Ve vesnici, jako tém ve v-ech vsích eského lesa, stála sklárna.

Rokem 1628 p ipadají Nemanice Rýzmborskému panství [Cibulková 2011], Volfu Vilému Lamingenovi z Albenreuthu, který dostal do zástavy chodské i n mecké vesnice leffící v domafllických královských lesích. Po jeho smrti v roce 1696 prodává vdova Kate ina Polyxena majetek Ji ímu Jind ichovi Stadionovi [Schöntag 2011:3]. Podle Tereziánského katastru v obci pracovali ty i tkalci, krej í, dva soustruflníci, ková , -vec, bedná a dva mlyná i. V roce 1779 v obci bylo 53 dom [Chalupa 1966: 32-33]. Rokem 1908, po vym ení Stadion po me i, p ipadají Nemanice polskému hrab ti Friedrichovi Rzyshczewski. V roce 1918 dochází k náprav d dictví a obec je p i knuta jedné doposud flující hrab nce Stadion Gisele Coudenhovové. Po její smrti d dictví získala její dcera Kristina Coudenhovová, reáln ale správu p ebírá sama afl po smrti manfela Zdenko Schönborna. Po úmrtí hrab nky v roce 1940 velkostatek Kout na Tmav , kam Nemanice pat ily, vede syn Gerolf Schönborn. Rokem 1945 p echází ve-kerý majetek hrab te na Domafllicku do národní správy [Schöntag 2011:3].

Obec m la od roku 1905 vlastní samosprávu, do roku 1945 se na pozicích starost vyst ídali: Anton Penl, Matthias Maurer, Rranz Rubey, Wilhelm Hossinger¹¹⁶. lenem finan ní komise v obci v období první republiky byl také místní sklá Heinrich Oestreicher.

Po odtrflení pohrani ního území byly Nemanice 5.10. 1938 obsazeny n meckým vojskem. Nejd íve byla obec p ipojena k Velkon mecké í-i, v roce 1939 byla ale p i len na k Bavorsku, kde se stala sou ástí okresu fielezná Ruda. Dal-ím výnosem o rok pozd ji byla p esunuta k okresu Waldmünchen [Schöntag 2011:4]. Po roce 1945 Nemanice spadají op t do ech, kde správu obce p ebírá MNV Nemanice. V roce 1946 dochází k odsunu místních obyvatel, kte í neprokázali své antifa-istické aktivity v období 2. sv tové války. Po reorganizaci

¹¹⁶ Majitel zdejší továrny.

území na hranicích v roce 1950 se obec ocitá v pohraničním pásmu. Vzhledem k tomu, že se do obce přistěhovala početná skupina zahraničních osídlenců a byla v ní postavena rota pohraniční stráž, nebyly Nemanice zrušeny. Na rozdíl od českých Velenic [Blaive 2009], nacházejících se přímo na hranici v jižních částech, v Nemanicích nevládla přítomná atmosféra strachu před udavačstvím. V archívních materiálech bylo nalezeno pouze jedno nahlášení, udání zakázaného pohybu v blízkosti hranic. Převot v obci byl doprovázen řadou bezpečnostních omezení, které ale ne pro všechny obyvatelé znamenaly nějakou přítel. Naopak v kontrastu s dnešními problémy, kterým obec čelí, se obyvatelé cítili bezpečněji. Na druhou stranu ve srovnání s Velenicemi, které se nacházely také v zakázaném pásmu, ale sousedily s Rakouskem, nelze říci, že by se zde místní národní výbor snažil ukázat, že jsou šň co více než jejich sousedi na druhé straně hranice. Možná proto, že z německé strany byli dobře sledováni. Lidé byli spokojeni s mírným pokrokem, který ve vesnici probíhal. *ŠNa schůzi KS řekl, že nemají banány, a jaký straník se tím začal zabývat a pak se tady v obchodě ikrát do roka objevily banány, tak byli spokojení. (bývalý voják PS)*

Po zrušení železné opony v roce 1989 do obce proudí řada odsunutých obyvatel. Rozvíjejí se slabé německo-německé vztahy, které z údka¹¹⁷ vznikaly už v době železné opony. V porovnání s českými Velenicemi [Blaive 2009: 103] nelze mluvit o ochlazení vztahů s přeshraničními sousedy po nějaké době od otevření hranic. Utichání vztahů spíše souvisí s postupným vymíráním generace, která o navázání (ne kdy i dříve) vztahů na hranici stála. Poslední významný akcí ve vesnici, ovlivující její další vývoj, byl odkup místních panelových bytů do soukromého vlastnictví, ty jsou dále pronajímány jako sociální byty romským spoluobčanům. Vzhledem ke stále rostoucímu podílu Romů a nepořádku ve vesnici se nemovitosti a byty v obci během několika let stávají téměř neprodejnými. Řada obyvatel z obce utíká.

¹¹⁷Š Já jsem se s nimi znal, protože jsem tady sloužil, a když se otevřely hranice, tak jsem s nimi byl ve styku a začal jsem v okolí hranic. Když jsem něco potřeboval, tak jsem mohl přejít do Waldmünchen na policejní stanici a tam jsem dostal, co jsem potřeboval. Měli jsme styky. Na Lískovce se v 60. letech prodávalo dříví do Německa. Němci si to tady nakládali, tak jsem s nimi přišel do styku. (popisuje bývalý PS)

4.3.2 Vývoj počtu obyvatel

V době sčítání obyvatel v roce 1869 žilo ve vsi 944 obyvatel v 65 domech. V roce 1900 zde žilo 744 obyvatel, o deset let později to už bylo 837 obyvatel [Sčítání obyvatel, SOA Domafllice]. Nemanice byly nejvíce obcí s nejvyšším podílem německých obyvatel na katastrálním území Domafllic [Steinbachová 1981: 39]. V roce 1930 na území¹¹⁸ obce žilo 1921 obyvatel v 326 domech. Podle sčítání lidu odtrženejší československého pohraničí (17.5. 1939) ve vesnici bylo 271 domácností a 880 obyvatel. V ten samý rok uzavřelo v Nemanicích sňatek 6 párů a narodilo se 18 dětí. K 1.1. 1945 žilo v obci 764 obyvatel, z toho 300 dětí (mužů) a 761 Němců (156 mužů, 365 žen a 240 dětí do 14 let). Podobně jako u Lískové do léta 1945 (10.8.) dochází k jenom mírnému poklesu: celkově 750 obyvatel z toho 400 dětí (mužů) a 746 Němců (176 mužů, 332 žen a 238 dětí do 14 let). Zajímavý je pokles žen a mladých mužů, ten je vysvětlitelný jejich návratem z války a odchodem žen do Německa. Po sametové revoluci v obci bydlelo pouze 220 obyvatel v 22 domech [Procházka 1997:46]. Tento obrovský úpadek počtu obyvatel vysvětlují poválečné změny, které se v obci staly.

Během let 1930-1950 na katastrálním území obce Nemanice poklesl počet obyvatel¹¹⁹ z 3057 na 364 obyvatel [SÚ 2011]. Důvodem tohoto poklesu byl nucený odchod německého obyvatelstva v roce 1946 a dodatečný odsun v roce 1947 [ONV Domafllice, inv. č. 337]. Převážná většina obyvatel byla vysídlena. Původní národnostní struktura obyvatel byla zcela změněna. Nemanice ležely v době 2. světové války vlivem posunu hranic, na území Německé říše. Děti během války v obci téměř nefili, výjimkou byla smíšená manželství, kterých bylo jen několik. Po odsunu německých obyvatel tedy vesnice zcela vyčistila.

Dosídlovací úsilí se během let 1945-1951 snažilo o obydlení volných domů. Ale obec ležící uprostřed českého lesa, kde jsou obzvláště v zimě nepříjemné klimatické podmínky, je poměrně vzdálená od okresního města a proto pro mnohé lidi málo atraktivní. Po vyhlášení změny, upravující hranice, se obec rozkládala na území hraničního pásma ale nepřímo v zakázaném pásmu. Ve vesnici byla také

¹¹⁸ I s dalšími vesnicemi spadajícími pod Nemanice.

¹¹⁹ Tabulka číslo 1.

z ízena pohrani ní stráfl. Z t chto d vod Nemanice na rozdíl od jiných vesnic u hranic nebyly zbourány. Ale vzhledem k místním pom r m vesnice nebyla p íli–zajímavá pro obyvatele z okolních chodských vesnic. Do osady se st hovali spí–e lidé ze zahrani í. A tak v obci, která byla p vodn n mecká, b hem n kolika let najednou fílo sedm r zných národností (e–i, Rusové, Ukrajinci–p eváfln voly –tí e–i, Bulha i, Rumunci, Slováci, N mci). Fluktuaci obyvatel je moflné zmapovat pomocí policejních p íhlá–ek a odhlá–ek, kterými obec dokumentovala p íchozí a odchozí obyvatele [MNV Nemanice, inv. .90-95].

P estofle b hem totalitního reffimu byly Nemanice modernizovány (výstavba silnice, vodovodu, ve ejného osv tlení, koupali–t , obchodu se smí–eným zboflím, bytových dom , kulturního domu, kina, zmodernizování –koly, otev ení knihovny, zavedení autobusové dopravy do okresního m sta), nikdy se jífl nepoda ilo zvý–it počet obyvatel obce na úrove ¹²⁰ p ed odsunem N mc . Naopak po pádu flezné opony dochází k dal–ímu poklesu. Podle minulého s ítání v roce 2001 na území obce fílo 330 obyvatel. O zhruba 300 lidech mluví v aktuálních íslech i starosta obce. Podle neoficiálních údaj ale ve vesnici fíje zhruba 50 nenahlá–ených obyvatel romského p vodu. Starosta odhaduje podíl Rom mezi 20 % afl 30 % z celkového po tu obyvatel.

4.3.3 Vývoj uspo ádání vesnice a výstavba nových budov v obci po roce 1945

Nemanice jsou vesnicí, která b hem své historie p íli–své uspo ádání¹²¹ nezm nila. Obec ve svém centru nem la fládnou náves, jako m la nap íklad nedaleká ves na Lu in . V osad byl sice v roce 1718¹²² vystav n barokní kostel sv. Jana Nepomuckého¹²³, ale byl umíst n spí–e bokem nad vesnicí. St edem vesnice prochází cesta¹²⁴, po jejífl více nefl kilometrové délce byly postaveny domy jeden vedle druhého. N kolik dal–ích budov se soust edilo je–t mimo silnici a jejich

¹²⁰ Tabulka íslo 1.

¹²¹ Obrázek íslo 18-25, 33.

¹²² V roce 1704 na míst pozd j–ího kostela byla vystav na d ev ná kaple, ta byla v roce 1718 pový–ená na expozituru klene ské fary a v roce 1758 na samostatnou faru [SOA Domafllice, inventá ímskokatolické církve].

¹²³ B hem 2. sv tové války musel být kostel pojmenován po Pann Marii, protofle Jan Nepomucký byl eský sv tec.

¹²⁴ Obrázek íslo 28.

seskupení utvořilo ulice¹²⁵ odbojující z hlavní silnice. Za tímto domy ufl ležela jednotlivá pole kopírující pozemky budov, dále navazovaly louky. Uspořádání vesnice je dáno přírodním reliéfem, silnice je umístěna na rovinném území, na jedné straně leží potok, kde jsou mokřiny, a na druhé straně se zvedá pohoří Haltrava. Z těchto vod bylo a je nejvíce domů umístěných podél rovinné cesty.

Ve vesnici nebylo přízemních statků, z celé vesnice se jednalo o 7 až 8 takovýchto stavení a stál zde ještě mlýn. Z právních nemoovitostí je nutné zmínit Osterreichovu továrnu na zátky, majitelem byl šlechtic, před válkou utekl a během druhé světové války se tam vyráběla munice. Pod zmíněnou budovou stála Hosingerovna¹²⁶ továrna na rámy. Významná byla také brusárna, provoz na výrobu cínových fólií tzv. Vilémov [Procházka 2009: 119] a pila tzv. Roidmühle, ta stála (a stojí poněkud dodnes) na konci vesnice směrem na Novosedly, kam se přiváželo ke zpracování dříví z dalekého okolí. Pamětník k této provozovně uvádí: *Škdyfl se dováželo dříví k pilám, tak jednotlivé vozy stály za sebou, přestože byla pila za vesnicí, stávalo se, že fronta vozů stála až do vesnice, vozy ekaly, nejl se na ezalo d evo. A tak si šlechtici zkracovali tím, že šli do hospody nebo si popovídali k pšibuzným.* V souvislosti s tím v obci před rokem 1945 bylo 5 hostinců¹²⁷, 3 pekárny, holičství a 5 obchodů, z nichž ve těch se prodávalo směšné zboží (potravin, ale také nádobí) a dalších 2 byly specializované na látky. Zajímavostí je, že zde také ordinoval lékař, který ale před válkou stejně jako Osterreich, protože byl šlechtického původu, musel odejít. Podobně jako na Lískové bylo i zde zahradnictví¹²⁸. Z dalších významných budov lze zmínit školu, banku¹²⁹, policejní stanici a poštu.

V roce 1945, než začaly konfiškace a bourání, obec měla 108 šlechtických popisných. Podle pamětníků do dnešní doby bylo zbytečně 16 domů, z nichž významnějších je možné zmínit hostinec, faru a další. V srpnu 1948 tajná komise rozhodla o zbourání 12 domů v Nemanicích [ONV Domafllice 1960, inv. č. 291],

¹²⁵ Obrázek číslo 32.

¹²⁶ Hosinger byl před válkou starostou obce.

¹²⁷ Obrázek číslo 27.

¹²⁸ Toto zahradnictví patřilo rodině Fisher, která měla také zahradnictví na Staré Huti a jejich syn si založil stejnou živnost na Lískové

¹²⁹ Raiffeisenbank.

v ostatních vesnicích¹³⁰ spadajících pod Nemanice bylo budov ke zbourání ale mnohem více. V září 1948 seznam rodinných domů neschopných obývání a demolice čítá jenom v Nemanicích 19 budov [Mapy demolice, inv. č. 1229]. Domy byly bohužel kvůli svému špatnému technickému stavu nebo jako možná zásobárna materiálu. Například několik dřevěných budov bylo zbořeno z toho důvodu, aby zajistilo dříví na zimu pro topení v české škole. Během následujících let byla ve vesnici postavena budova pro rotu pohraniční stráž, obchod se smíšeným zbožím, koupaliště¹³¹, 4 panelové domy¹³² a 6 rodinných domů pro zaměstnance rotu, kulturní dům¹³³ a budova¹³⁴, kde sídlilo MNV. V roce 1954 a 1963 byly opraveny také domy pro další dosídlece. V obci bylo rozvedeno vodovodní potrubí¹³⁵, opravena byla také místní komunikace. Pro kulturní účely došlo k renovaci budovy, kde se nacházelo kino. V rámci šakce Z¹³⁶ byla postavena nová autobusová zastávka¹³⁷. Poslední významnou budovou, která byla v dobách minulého režimu postavena, byla nová budova¹³⁸ školy a školky.

Jedinou budovou, která si zasloučila po roce 1989¹³⁹ v této renovaci, byl místní barokní kostel. V roce 1991 byl opraven pomocí waldmünchenského spolku a farnosti Regensburg. Hned po opravě došlo ke krádeži nových okapů, které byly z dřeva a musely být náhradou nahrazeny plastovými. *š Vevnit to opravili, v-echna est. St echu, novou zvonici, protofke tenkrát -ehl blesk do té zvonice, to vyho elo, tak tu nechali postavit novou. M d ný okapy, a my akorát, na co jsme se zmohli e-i, ty m d ný okapy za t i týdny ukradli a prodali. To byla ostuda jako prase.õ* (bývalý obyvatel Nemanic) Na záchraně kostela se také podle bývalé obyvatelky ze Staré Hut podílel farář Harant z Klení. Kostel měl být proveden, ale farář

¹³⁰ V případě Novosedel se jednalo o v této části obce.

¹³¹ V rámci šakce Z^õ v roce 1972.

¹³² V roce 1969 byla zahájena výstavba a rok později v roce 1970 byla dokončena, v roce 1972 byly postaveny další dva domy typu "Imperák."

¹³³ Výstavba byla zahájena v roce 1958 a ukončena v roce 1960.

¹³⁴ V roce 1973, později byly do této budovy přesunuty kanceláře MNV, zasedací síň, místní lidová knihovna a poštovní zbrojnice. Úspora údržby této budovy zůstala do dnešního dne téměř stejná.

¹³⁵ Vykopání a položení proběhlo v roce 1961.

¹³⁶ V rámci této akce obyvatelé vesnic budovali nebo upravovali během komunistického režimu určené objekty, jejich práce byla neplacená, cílem bylo vylepšit společné prostory v obci.

¹³⁷ V roce 1966.

¹³⁸ Výstavba započala v roce 1973.

¹³⁹ O určené opravě kostela farníkem v Klení jsou zmínky i v roce 1967, ale z následujících údajů vyplývá, že spíše než o opravu kostela se jednalo o rekonstrukci okolí kostela (márnice a oplocení), protože samotný kostel byl v roce 1989 ve velmi špatném stavu.

ho zachránil. Za kostelem se nachází h bitov¹⁴⁰ s márnicí, který byl v rámci šakce Zõ v roce 1967 oplocen a spolu s márnicí opraven. Ale v t-í pozornosti se h bitovu dnes nedostává. Názory, pro tomu tak je, se r zní. V sou asné dob je h bitov velmi zarostlý, jeden hrob je odkryt a uříván jako prostor pro odpad. V prostoru h bitova se nachází n kolik starých n meckých hrob , n které jsou zcela zarostlé, jiné rozbité. Ve srovnání se h bitovy v jifl zaniklých obcích na Lu in , erveném Dev , Ple-i je h bitov ve velmi -patném stavu.

šNa h bitov jsou poh bený i e-i. Po revoluci i ze kolem kostela byla docela zachovaláí asi jako dneska, poseká se trávník, ale v t-í v ci se ned lají.õ(bývalý obyvatel Nemanic)

šH bitov je takový po ád stejný jako po revoluci, je tam posekaná tráva a to je v-echo.õ(bývalá obyvatelka ze Staré Huti)

šNo my jsme to kařdej rok vysekávali aspo , jo. Já teda nábořensky zalofnej absolutn nejsem, ale to jsem n jak z úcty k t m ostatním, to, co bylo rozlámaný jsme vyvezli, oni nás pak za to kritizovali, ale kdyřl to nem lo ani hlavu a patu a nev d li jsme, co ke kterému hrobu pat í, tak co s tím, tak jsme to vyklidili, aby se tam dalo v bec chodit po t ch p -inkách, no a vysekávali to, no potom je-t - Vincek, kdyřl uřl byl uvoln nej místo m , tak ten za pomoci chemickýho družstva vojenskýho to tam n jak vyst íkal n jakýma t ma p ípravkama chemickýma, aby tam nerostlo tolik trávy. Dneska se o to taky nikdo nestará. Honza Fran k o to taky je-t pe oval, ten nechal opravil tu márnici a te ka holt to nový vedení....õ (bývalý starosta)

šTak já nevím, jak je to s tím vlastnictvím. H bitov v t-inou pat í k tý farnosti. Jak vypadal kostel, tak vypadá h bitov. I kdyřl já si je-t pamatuju, jak v Nemanicích za starýho režimu byly bohosluřby. V ned li byly bohosluřby. Ten kostel nebyl úpln tak zdevastovanej, ale ten h bitov samoz ejm ano. Ale ono to souvisí s tím, řle pokud se nenechávají pochovávat ty lidi z tý vesnice na ten h bitov, tak ten h bitov dopadne takhle, jak dopadnul. Ale ařl potom ty místní lidi najdou místo na tom h bitov , tak bude vypadat úpln jinak.õ (bývalý vedoucí pily)

¹⁴⁰ Obrázek íslo 34.

P estofle ve vesnici došlo během minulého režimu k určitým renovacím, hlavním problémem obce zůstalo to, že domy byly většinou v pronájmu. Obyvatelé tedy nebyli příliš ochotní do nich investovat, a proto jim chyběla po desetiletí chátřala, nebo se prostě nechaly zbourat. Po revoluci v rámci privatizace dochází k prodeji jednotlivých domů, což v nich kterých případech vylepšilo ráz vesnice. Výjimkou byl prodej panelových domů, které jsou dodnes užívány jako sociální byty. Tyto domy jsou několik let v dezolátním stavu, chybí jim okna, dveře ani napojení k energiím. Místními nepříznivými obměnami, kteří se přistěhovali ale až po roce 1989, byl zlikvidován také kulturní dům –kola, kde byly rozebrány dřevěné materiály, které šlo nějakým způsobem zpracovat. *š Kulturní dům zlikvidovali, ten je málem na zbourání, bytovky, to jsou vytrhaná okna, vrata od garáže, což šlo stopit, tak stopili a jsou pryč. ů (obyvatelka Nemanic)*

Současný ráz vesnice je celkově spíše neutrálný. Kolem obce je sice i stará krajina, na kopci se tu i opravený kostel, nelze si ale nevšimnout zdemolovaných budov kolem hlavní silnice. Několik opravených domů nemůže vzhled vesnice napravit. Vrcholem jsou dva domy s šedámskými slufbami. Každý návštěvník, který projede obcí, si stačí o Nemanicích udělat nezapomenutelný obrázek, který se tu říká mání.

4.3.4 Možnosti pracovního uplatnění

Obec sice založili rolníci, celkově zde však v průběhu 19. století a první poloviny 20. století nebylo příliš lidí, kteří by se živili pouze zemědělstvím a chovem. V 19. století ve vsi byla totiž postavena sýrárna, továrna na staniol a zhotovování obrazových rámců, na kovové zátky a vznikla výroba zrcadel [Fait]. Uvedené fabriky zaměstnaly většinu obyvatel Nemanic. Tím se obec odlišovala od většiny pohraničních lokalit, vykazovala spíše městské rysy, a to jak na úrovni práce, tak i služeb. Obec byla jedna z nejvíce¹⁴¹ v pohraničí a měla tak potenciální odbytiště, pracovali zde lidé i ve službách (holičství, banka, pošta) a provozovali nejrozličnější řemesla (pekárství, obchod se smíšeným zbožím, obchod s látkami, papírnictví, tabák, hospody, kolářství, kovářství, obuvnictví, řeznictví, truhlářství,

¹⁴¹ Další dřevěná meckou vesnicí svou velikostí srovnatelnou s Nemanicemi, byla Pleš.

zahradnictví) [ONV 1960, inv. . 471]. I když v Nemanicích byla pila, v lese pracovali lidé spíše z okolních vesnic. Přesto bylo v obci hodně pracovních míst, lidé odsud jezdili pracovat také do Rakouska, Vídně, Linzu. Mnozí také do Mariánských Lázní.

Situace se zcela proměnila po odsunu německých obyvatel. Přesto byl téměř veškerý majetek zkonfiskován, továrny se již znovu neotevřely, přeměnila se málokdy na kdo nepevzal. Noví obyvatelé Nemanic získávali práci především jako dělníci na pile, v lese, v zemědělství.

Hned po válce část vdaných, vdov a vdovců se doma starala o domácnost. Lidé také pracovali ve škole, kolce (uitelky, uklízečky, kuchyňky). U pohraniční strážě sloužili především svobodní vojáci, kteří sem byli především ke splnění základního vojenského výcviku. Situace v obci se změnila krátce po válce. Veškerý soukromý majetek byl zestátněn. Bylo založeno JZD, kam mohli přejít drobní zemědělci. Lidé, kteří ale byli zvyklí na Volyni nebo v jiných rodných krajích pracovat na svých polích, nebyli příliš ochotni do JZD vstoupit. MNV Nemanice si ve svých dokumentech často stěžuje, že lidé neodvádí státní úhrady ze svého výnosu. Hlavním problémem na vesnici byl nedostatek mléka a dalších surovin, protože jim zemědělci neodváděli dostatek [MNV Nemanice inv. . 2]. Do obce dokonce přijel pověřený lovčí z ONV Domašlice, který při hovorech s občanů konstatoval, že je ostuda, že taková vesnice jako Nemanice nemá dostatek vlastního mléka, což potom mají dělat lidé ve městě. Nicméně k uspokojení občanů dovoz mléka přislíbil.

Po pádu železné opony v obci pracovní příležitosti postupně klesají. Po revoluci se v obci objevilo několik drobných podnikatelů, zabývajících se řemeslnými nebo drobnými domácími pracemi, postupně ale všichni zkrachovali nebo činnost zastavili. V roce 1998 byla zavěšena kolečka a o rok později i kolečka. Pila i státní statky jsou privatizovány. Pila byla tento rok (2011) zcela zavěšena. I přesto má velmi omezený provoz tudíž nemůže zaměstnávat více osob. Na statku pracují pouze dva zaměstnanci. V bývalé budově roty byla zřízena výroba plastových oken, zde byli dva zaměstnanci, podnikání se ale nijak nerozvinulo.

Na hranicích s N meckem lze v posledním desetiletí zaznamenat aktivity výd le něho sexu. Tento nový zp sob výd lku souvisí s tím, že se eská republika v roce 1989 stala hlavní bránou mezi východní a západní Evropou, a tak do ní zvý-enou m rou proudí nelegální obchod (drogy, sexuální byznys) [Blaiive 2009: 113]. Ani Nemanice v pohrani í s N meckem netvo í výjimku, na území obce fungují dva¹⁴² domy, kde je provozována prostituce.

Obyvatelé musí za prací dojít t v t-inou do Klen í pod erchovem, Domafllic nebo N mecka. Dal-í možnosti vývoje pracovních p íležitostí shrnuje starosta: *šCo se tý e dal-ích investic potencionálních podnikatel , tak eská republika je tak stra-n nejasná, co se tý e zákon . Ten velký investor pot ebuje v d t, do eho jde. Pro n je to tady tak stra-n nejasný a složitý, že mají rad-i svoje zam stnance v N mecku. Kdyfl se Vám tady m ní zákony 3 x do roka, tak zájem o investice v echách v bec není. Kdyfl se v echách d lá n kde n jaká podpora, tak si to vřdycky vybere n jaká monstrózní akce, kde se investují miliardy. Ale že by n kdo n kdy vymyslel n co pro drobného podnikatele, který by mohlo ořivít to pohrani í, jednou za ty i roky nebude-platit dan , t eba, nebo jednou za dva roky nebude-platit dan , nebo dostane-takovouhle úlevu, ale to je problém celý republiky. Na pohrani í je to ale vid t nejlíc.õ*

4.3.5 Vliv národnostního slofení na rozvoj lokality

Národnostní struktura obce se b hem své historie t ikrát prom nila. Je t eba zd raznit, že tato zm na prob hla zhruba b hem 60 let, od 60. let 20. století do po átku 21. století. D sledky této národnostní revoluce si obec nese dodnes. Od vzniku vesnice (16. století) do roku 1946 v této osad íli obyvatelé p eváfn n meckého p vodu. Tito lidé zde m li své ko eny, íli v této lokalit po generace. M li vztah k místu, kde se narodili, k domovu, kde íli, k majetku, který m li. Dodřřovali své tradice. P íkladem zmín né lidové tradice m že být nemanická pou¹⁴³.

¹⁴² D íve v Nemanicích fungoval je-t jeden v bývalém kulturním dom , neř byl zní en.

¹⁴³ Pou se slavila k první ned í po nav-tívení Panny Marie (2. ervence). Na tuto oslavu se p ípravovaly v-echny nemanické domácnosti, uklízelo se, pekly se kolá e. Do pout m ly být vyrovnány také platy, úroky a dávky. Na pou p ícházeli poutníci z Bavorska, ale i z Klen í. Po obou stranách silnice stálo v roce 1930 p es 130 stánku, nabídka byla velmi pestrá. K pouti pat ily i koloto e, houpa ky a cirkus [Klein, 1966].

V roce 1945 do vesnice přichází první vlna českých dosídlenců. Je to na jaře, před odsunem, se přišlo hovaly další české a slovenské rodiny. Po odsunu Němců v roce 1946 se národnostní struktura obce silně proměnila. Zpřevodní většinu meckých obyvatel, zde zůstalo jen několik antifasistů a smíšených manželství [ONV 1960, inv. č. 422]. Na jaře roku 1947 přijíždí do oblasti volyšáci, skupina obyvatel, která byla vyzvána k návratu do své vlasti. Něvichni šVolyšáci ale chtěli ze své nové, ukrajinské vlasti odcházet. *šPijel Vlaťovi ka a v-echny svolal do jednoho baráku, aby tam přišli. A chtěl, aby jeli sem. My jsme nechtěli, tam byla úroda. Tam bylo okurek, kámen fládnej tam nebyl. Vlaťovi ka nám řekl, když nepojedeme, tak nám dají 40 kilo a pojedeme. Kraví ku jsme měli, prase jsme měli, slepičky jsme měli, v-echno jsme měli. No tak jsme to vzali s sebou a jeli jsme sem.õ (volyšská řeč)*

O dva roky později byla obec dosídlena bulharskou menšinou. V roce 1949 přijíždí Rumuni. Část obyvatel přišla také z Ruska. Fluktuace obyvatel v té době byla enormní. Lidé se v lokalitě českého lesa několikrát stěhovali, než se usadili [MNV Nemanice, inv. č. 90-95]. *šA potom se to tak míchalo, stědalo, ti lidi. Jedni se odstěhovali, druzí se přišlo hovali.õ (volyšský řeč)*

Někdy se stěhovali do jedné vesnice tak, aby rodiny z Volyně byly pohromadě a mohly tak spolu dodržovat zvyky¹⁴⁴. *šTak. Ono ty tradice se udržovaly staro český, tady odsud¹⁴⁵, co si ti lidi pamatovali. Protože to se drželo. Mluvili jsme český, v-echno. Tak jak to ti naši předkové přivezli tam. I písně český jsme zpívali tam, přivezli se zase sem. Tak se to v-echno drželo, ty tradice. A nechtě se chci chlubit, dodne-ka umím ukrajinsky mluvit, dosti solidně. Známe a pamatujeme si spoustu písní český, ne celých, ale kusy od mámy.õ (volyšský řeč).* K stěhování volyšských řečí je třeba ale dodat, že Ministerstvo zemědělství určilo podmínku, že v obci nesmí být více než třetina obyvatel z Volyně nebo včec ze zahraničí [Spurný 2010: 325]. Není ale úplně jisté, zda tyto podmínky byly vždycky úplně

¹⁴⁴ *šOdbýla se první volyšská svatba, mlo to velký úspěch, velká oslava. Srandu dělali chlapi, vypilo se, tak zapáchli, vola a kobylu do prýčky a v-echno přivezli. No dělaly se tamí tři dny to trvalo. A prase bylo zabité a já nevím, co v-echno.õ (volyšský řeč)*

¹⁴⁵ Z českých zemí.

dodržel. V Nemanicích totiž během minulého režimu bylo sedm různých národností.

Přestože ve vesnici bylo mnoho různých národnostních skupin, mezi lidmi neexistovaly žádné národnostní nebo rasové konflikty. Jeden negativní vliv tady ale přece jen byl. Každá skupina obyvatel si udržovala své zvyky, svátky si slavili podle vlastních tradic. Kromě socialistických svátků neslavili dohromady žádné události. I když lidé ve vesnici za minulého režimu drželi pohromadě, družba tohoto typu ve vesnici chyběla a chybí dodnes.

Š. Jedinej problém je, že v Nemanicích nevznikly pouti, ty byli zvyklí na jiný typy, ty taky. Je tady není ta pouť jako jinde, že tady nejsou nějaké oslavy. Je to tady takhle neudrží, protože v každém tom koutě se to dělá jinak. Velikonoce tu třeba nejsou ty klasický, český jako jsou jinde. Protože každá ta rodina si to tak nějak slaví po svém. Takový společný svátky, oslavy, to tady nejsou. (starosta Nemanice)

Š. Já myslím, že ne, no měli nějaký ty svoje návyky a jiná byla naprosto v pohodě. Naopak ty Volynáci i ty Slováci, a za mě tu byl ještě nějaký Maďar a Bulha i tu byli, naopak to byli velmi pohostinní lidé. (bývalý starosta Nemanice)

Š. Tam ty lidi byli spolu. Tam nebylo nějakých velkých rozporů. Já jsem tam sám byl několikrát na zábavě. Víš, že to byla normální venkovská zábava. Tam nebyly žádné rozpory. (bývalý vedoucí pily)

Dokonce i MNV Nemanice při hlášení (ONV Domažlice) týkající se reemigrantů popisuje splnutí obyvatelstva, ale zároveň také jejich soustředění na své tradice:

Š. Místní národní výbor v Nemanicích hlásí, že reemigranti bydlící v obvodu zdejší obce splynuli s místním obyvatelstvem úplně natolik, že není mezi nimi rozdíl zejména po stránce hospodářské. Horší jest po stránce kulturní a politické. V tom směru se zdejší reemigranti úplně izolují a zachovávají svoje zvyky, které si osvojili za svého dlouhodobého pobytu v cizině a je velice těžko je získati pro zdejší politický život. (MNV Nemanice, inv. č. 59).

Poslední, romská skupina obyvatel sehrála výraznou roli v obci především až po sametové revoluci. První vlna romských obyvatel sice do vesnice přichází stejně jako ostatní národnosti po odsunu Němců. Převážně se jednalo o jednu rozdílnou

rodinu erve ák . Tuto rodinu si v kontextu porevolu ních událostí místní obyvatelé pochvalují.

šTo bylo ufl p edtím. ekla bych, fle dokud byla tady ta jedna romská rodina, tak to bylo lep-í. Byli skv lí, dokud tady byla ta jedna romská rodina, pomáhali.õ (obyvatelka Nové Hut)

šTak tady byla jenom jedna rodina. A to byla výborná rodina. Jejich táta d lal vozeteje Svobodovi, za války. Jejich d ti jsou tady po ád a vnou ata dal-í. Ale potom se za ali st hovát do t ch bytovek cikáni.õ (bývalá u itelka na nemanické -kole)

šBylo to nádherný, byla tu jedna rodina cikán , erve áková, byla to jedna rodina. Ta rodina erve ák , to byli manfelé, ti m li jedenáct d tí. To byli jako na-í, jako e-í dohromady. Pomáhali, d lali v-echo, co bylo t eba, opravdu. No ale tuti p ist hovalci, jsou to taky erve ákovi, n jaký dal-í potomí õ(obyvatelka Nemanic)

Dal-í rod Hulc ¹⁴⁶ se b hem minulého reffimu odst hoval do Brd, ale zpátky ufl se nevrátil, ú ady jim to nepovolili.

Tehdej-í romská populace se vícemén adaptovala mezi ostatní lidi ve vesnici. Vznikaly smí-ené s atky mezi Romy a ostatními národnostmi ve vesnici. Dokonce synové jednoho bývalého starosty se v-ichni oflenili s šcikánkamiõ. Afl na ur ité sociální problémy, jako byla nedocházka do -koly, brzký p íchod do jiného stavu, nebo men-í problémy, nebyly mezi nimi a ostatními v obci rozdílly. Vedoucí pily taktéfl vypov d l, fle co se tý e pracovní morálky zam stnanc , mezi Romy a ostatními zam stnanci nebyly fládné rozdílly. P ípadný ob asný štemperamentõ, ur itá hlu nost, která pro ostatní nemusela být vfldy p íjemná, byla na základ domluvy zkorigována. Je mofné shrnout, fle místní Romové byli velmi dobre asimilováni s ostatními obyvateli. *šSle no, my jsme m li v t ch barákách na-e zam stnance, to byly na-e baráky, les , tam se musel udrflovat po ádek, a kdyfl tam d lal ten Venca s tou cikánkou n jakej bordel, tak jsem si ho vzal stranou a íkal jsem mu: Václave bacha na toí õ (bývalý vedoucí pily)*

¹⁴⁶ Také místní Romové.

Významný obrat nastává v době odprodeje panelových domů, které patří Státním lesům. Domy odkoupil soukromý vlastník, který je pronajal jako sociální byty. Sociální úřad platil po určitou dobu, než se změnil zákon, nájemné přímě majiteli a vyufflával byty pro nepříznivé obě. Do obce tak proudil (a stále proudí) méně a méně kontrolovatelný přívliv romských občanů. V Nemanicích rostla (a stále zůstává zvýšená) kriminalita, ale i strach místních obyvatel. *ŠJde z nich strach, ve mě máme strach. Ukradli nám dřevo, co jsme si ve mě přichystali, ráno ufl na zahradě nebylo. Nebo jednou přišli a ptali, jestli si můžeme vzít okapy. Ale my ho potěbujeme! Ukradli nám sporák, maminka přetně dýchá, tak jsme ho můžeme venku. ě (obytelka Staré Hutě)*

Nepříznivé oběané rozebrali jak panelové domy, tak i okolní opuštěné nemovitosti a vyufflávali z nich materiály jako palivový nebo i sbíratelný zdroj.

ŠNic, to je ruina. Co dřevo, ve mě cikáni vyrvali, zlikvidovali, umývadla rozmlátili, skleněné stoly, jak byly z těch luxusů, to ve mě je rozmláčený. Nádhernou tlocvínu jsme můžeme. Podlaha je vyrvaná. ě (obytelka Nemanic)

ŠTo je vybydlený, tam ufl nejsou ani dveře, i kotel je rozebraný, prodaný, protofe flezoř je to hotový, prostě konec. Akorát ta bytovka, co jsem bydlel já, tak ta ještě stojí, protofe tu si koupila tenkrát nějaká paní z Kouta a po mně, do mého bytu se nastěhoval nějaký bílý černoch, ale má z rodu červeňák jejich holku za manželku. Ty dvě bytovky jsou úplně zlikvidované, protofe tam je odstřižena voda i elektrika, tam ufl nic není. ě (bývalý obyvatel Nemanic)

Ani zásahy policie přišli– nemohou pomoci. Nejbližší policie sídlí totiž 22 kilometrů daleko, v okresním městě v Domašlicích. Navíc můžeme podle svého rozpočtu projet pouze 25 kilometrů denně jedním autem. Do Nemanic, kam cesta zabere dvojnásobek denního rozpočtu¹⁴⁷, tedy policie jezdí v případech, kdy musí vážně zasáhnout¹⁴⁸. Pokud ale někdo například ohlásí pouze loupež, musí přijet na okresní slouebnu sám, kde je vyslechnut. Pravidelných a řádných prohlídek policií, které by mohly obci pomoci, se tedy obyvatelé katastru Nemanice v nejbližší době

¹⁴⁷ Podobný problém interpretoval v souvislosti se sluknovskou kauzou poslanec Bohuslav Sobotka, který řekl přímě nedávné partii na TV Prima: šPolicie nemá na benzín a policisté se do problémových lokalit bojí chodit ě [Novinky 2011].

¹⁴⁸ Jako například mi byla dána ohlášená rvačka s uffitím nofl ě.

asi nedo kají. Nemanice jsou, podle nejmenovaného strážníka, nejmén oblíbenou destinací, kam jezdí policie na hlídky a v t-inou jsou p id lovány nová k m. Otázkou z stává, zda je vhodné takovouto komplikovanou lokalitu p id lovat n komu, kdo je u police n kolik m síc a nemá tém fládné zku-enosti. Je nutné se zmínit, fle policie se alespo ob as snaží d lat ve vesnici kontroly. šNovíõ Romové jsou ale na takovéto prohlídky p ipravení a své automobily a jejich p íslu-enství mají p ekvapiv v po ádku. Proto fle dnes není nutné, jako v minulém reffimu, ohla-ovat kařdou zm nu bydli-t , fluktuace romských obyvatel se stává nekontrolovatelnou. Policie m fle sice pořádat o prokázání se ob anským pr kazem, pokud zde ale dotázaný nemá trvalé bydli-t , nelze s tím nic d lat. Podle místních obyvatel Nemanice ofívají p evářn v noci, kdy do vesnice a ven proudí v t-í mnořství automobil . šNo ve er je tady strach jít ven. Je-t ten d m lígrujeme, nejenom zamykáme, máme zaji-t né zvon ní, kdyby náhodou, to n kdo pootev el nebo n co. Skute n strach. A auta, to je jedno za druhým, tam a zpátky, tam zpátky. Kdo to je, to nevíme.õ (obyvatelka Nemanic)

Starosta poukazuje na to, fle díky soukromému vlastnictví panelových dom nem fle s danou situací nic d lat. Ani bývalý vedoucí pily, který byl po revoluci u svých zam stnanc velmi oblíben¹⁴⁹ a dokázal si sjednat v pracovním kolektivu na pile po ádek, si není jistý, zda by se situací v Nemanicích dnes n co dovedl ud lat. Na tuto situaci bychom mohli aplikovat Thomas v teorém¹⁵⁰. Lidé si definovali problémovou situaci jako reálnou, jako situaci, s kterou nelze nic d lat. Samoz ejm mořnosti v takovéto malé obci jsou omezen j-í, ale pokud obyvatelé nep istoupí na my-lenku mořné zm ny, t flko n jaká m fle nastat.

4.3.6 Region a jeho vliv na vývoj vesnice (geografické ovlivn ní)

Nemanice se rozkládají, podobn jako Lísková, na území poho í eského lesa. Centrum Nemanic se nachází v údolí Nemanického potoka. Rovinatý terén je vyuřit p edev-ím pro zástavbu dom . Horské klima a baffinatá p da pod Nemanicemi ale

¹⁴⁹ šM íkali pane cikánskej baroní Já jsem s nima d lal, s t ma cikánama, oni m m li rádi, to bylo jedno, jestli to byli holky nebo kluci. Pane vedoucí, my pro Vás ud láme v-echo. To byl kolektiv, kde musíte p ímo ídit lidi, m l jsem jednoho mistra, no ale p ímo jsem musel jednat s lidma.õ (bývalý vedoucí pily)

¹⁵⁰ šLidé jednář podle toho, jak vidí ur ítou situaci (jak ji defínují). Pokud lidé defínují situace jako reálné, tak jsou reálné i ve svých d sledcíchõ [Jandourek 2001: 254].

v t-ímu rozvoji p stování stále bránily. Pole a louky sm rem k Jind ichov Ho e leflí v mírní svahlitém terénu. V t-í rozvoj v této sfé e nastává afl v druhé polovin 20. století, kdy v obci prob hla meliorace a z ízení JZD. P esto se pozd ji kv li nedostate ným výnos m orientovalo JZD spí-e na chov skotu.

V porovnání s Lískovou vesnice nezabírala tak velkou plochu a byla soust ed na na jedno místo. Toto rozlofení kopírovalo p írozený, p írodní prostor. Kolem Nemanic bylo podobn jako na Lískové více potok (Nemanický potok, Starohu ský potok a Novosedlecký potok), ale krajina zde nem la tak vysoké p evý-ení jako na Lískové, které bylo pot eba ke spádu potok , jefl se pouflívaly jako vodní síla k pohonu provoz . Proto zde fungovaly pouze t i¹⁵¹ objekty, které n jakým zp sobem zpracovávaly nebo zu-lech ovaly sklo a zrcadla [Procházka 2009:119]. Podobn jako u jiných horských oblastí¹⁵² se i zde museli lidé flivit men-í pr myslovou výrobou.

Dal-ím rozdílem mezi Lískovou a Nemanicemi byla vzdálenost od hranice. Zatímco Lísková lefela p ímo na hranici a byla ob tí historického posouvání hranice, Nemanice byly vzdáleny více nefl 2 kilometry. Nespadaly tudífl p ímo ani do zakázaného pásma a p ípadaly pouze do hrani ního pásma. Obec tedy byla vytypována pro z ízení základny rotý pohrani ní stráfle a v t-ina budov na rozdíl od Lískové nebyla zbo ena. Není úpln prokazatelné, pro obec nez stala vyuffita pouze pro ú ely rotý, jako tomu bylo u dal-ích pohrani ních obcí. Podle mého názoru je tomu tak proto, fle vesnice nebyla p ímo u hranice, v obci v té dob flilo mnoho zahrani ních dosídlenc , a tak nebylo v zájmu st hovat op t tém 400 lidí do jiného kraje. Navíc se v obci pohybovalo v t-í mnofství len pohrani ní stráfle, nefl jinde. Byla snaha do osady investovat, zlep-ovat sluffby a e-it stíflnosti ob an tak, aby zde byli spokojení. Zaji-ovat lidem zábavu, ale zároveň je také vzd lávat ve stranických záleflitostech. I b hem minulého reffimu v obci probíhaly m-e, byly jednou za t i týdny a chodili na n nejen lidé z okolí (nap . z Jind ichovy Hory), ale i místní pohrani níci. I s ur ítým odstupem to vypadá, fle zde v t-ina obyvatel flila

¹⁵¹ Na Lískové jich bylo dvacet [Procházka 2009: 98].

¹⁵² Podobn nap íklad v oblasti Krkono-se lidé flivili textilní a sklá ským pr myslm.

spokojen , a tak se stát nemusel obávat neřádaného pokusu o p echod státní hranice.

*šD ív to tu bylo lep-í, p kný to tady bylo. I ty lidi byli lep-í a te to stojí za...
Nechci se chlubit, ale asto na to vzpomínáme, fle jsme za tu dobu ud lali dost, tady
t eba bylo je-t ve ejný osv tlení na oby ejný flárovky, blikalo to, nesvítilo to. První
ekárny se tu postavily na autobus, tenkrát. Koupali-t , který bylo rozd laný 11 let
se kone n dod lalo. Třkola se postavila. Výbor jsme postavili.õ (bývalý starosta
Nemanic)*

4.3.7 Vliv nového politického režimu ve vesnici po roce 1945

Po skon ení války v obci p evzal správu místní národní výbor Domafllice. V t-inou kařdý m síc se scházeli lenové rady a p edseda na sch zi, kde se diskutovaly nejř zn j-í problémy a návrhy. V první ad se reagovalo na dopisy a ob řníky ONV Domafllice, podávala se nejř zn j-í hlá-ení. Zárove se v obci projednávaly návrhy na nejř zn j-í inovace, opravy a budování v obci (silnice, rozhlas, elektrifikace, vodovodyí) Významnou roli hrálo plánování, zejména co se tý e zem d lství, které se projednávalo tém na kařdé sch zi, a zárove také pln ní t chto plán . Byl kladen d raz na spole nou práci a to nejen v zem d lství, ale i jinde, svolávaly se nejř zn j-í brigády, p i nichřl se istila, upravovala obec a stav ly se nové budovy. S brigádami asto pomáhala pohrani ní strážř [MNV Nemanice inv. 2]. *šObec se dycky na ja e vysekala, vyklidila, vysbíralo v-ecko, a tím pádem taky ty lidi m li zájem o to, aby se to nepohazovalo, jo, protofle kdyřl byl táta na brigád , a vid l, fle tam d ti n co zahazujou, tak je táta sprdnul a oni si to rozmysleli. Nemanice za ínali bejt docela solidní obcí. No byl tady naprostej klid, byl tady takovej po ádek. Ono se to dneska nenosí, ale tenkrát se d laly brigády, uklidila se obec, tak to n jak vypadalo. Na ja e se vyst íkalo, vymylo se koupali-t , fle se tam mohli lidi bez obav koupat. To se taky ned lá. A si íká, kdo chce, co chce, na t ch brigádách se utuřlo kamarádství, potom se -lo na pivo pochopiteln a byla to skute n parta.õ (bývalý p edseda MNV)*

D leřřitá byla také kultura. MNV organizovalo ř zné kulturn výchovné innosti, jejichřl zam ení se týkaly: zlep-ování řlivotního prost edí, názorné agitace

propagace, společenské zábavy, umlecké činnosti, vzdělávací činnosti, oslav významných událostí. Dříve již plánování se prolínalo i do kulturní činnosti, každým měsícem byla uspořádána nějaká akce, oslava významných událostí, například Měsíční vzpomínkový večer k vypálení Lidic nebo akce u příležitosti výročí úmrtí Lenina. V obci byla také zřízena knihovna. Byly prováděny tzv. hovory s občany, mládeží, kde se diskutovaly problémy, byly volné časové aktivity [MNV Nemanice inv. . 79]. Místní obyvatelé rádi vzpomínají na kulturní život, který ve vesnici probíhal. *ŠKdyž nám bylo těch šestnáct, sedmnáct, každou neděli, pravidelně ve dvě hodiny odpoledne byly tyto akce a to vám bylo. Chodili jsme na Trend, to mohlo být v těch 70. letech. Byly tu bály, akce, pak sem jezdil Zima, manželé Vašíkové (obyvatelka Staré Huti)*

Samozřejmě rozvoj vesnice také do určité míry záležel na předsedovi MNV a na jeho ochotě řešit problémy a další vývoj. Vzhledem k výrazné fluktuaci obyvatel v obci stále chyběly zkušenosti místních lidí a tím pádem také vztah k lokalitě. *ŠNemanice byly dycky na posledním místě. Když sem začal dělat starostu, tak sem se snažil, aby se tady něco dělalo. Neustálá migrace, tady nebyli žádní stálí lidé. Stěhovali se tu lidé a tím bylo jedno, jestli se tu něco stane nebo nestane. Lidé se v té době stěhovali za práci. Tady v lese byla práce na pile. Takže tenkrát se v lese poměrně nechalo vydělat a kdo jinde nemohl sehnat práci nebo nebyl využitým člověkem, tak v té době přišel do pohraničí, do statků chodili hodně dělat lidi, do lesa na pilu. Taky to bylo tím, že se tady stále volil starost, třeba on šel na to nestáří. (bývalý předseta MNV)* V momentě, kdy starosta dokázal zapojit do chodu obce i místní lidi, začaly se utvářet mezilidské vazby, ucelovat vztahy. Předtím Nemanice nebyly místem, kde by se dalo nějak výrazně zbohatnout, lidé zde byli spokojení. Je možné, že to bylo také způsobeno tím, že každý tady měl přibližně stejný majetek a nevznikaly zde žádné rozdíly mezi jednotlivými obyvateli. *ŠAle ty lidi tady, dřív spívali pohromadě neřete. To nebylo tím, ale ti lidi byli úplně daleko lepší. Líp jsme se domlouvali, scházeli, ledacos se podnikalo. Ale teď každě na tom jeho píseku. (bývalá učitelka nemanické školy)*

šN kdo mi íkal, jak tam m fle–vydrflet v t ch Nemanicích. A já sem íkal, já sem tam mofná spokojen j-í nefl kdekoliv jinde. Jo, tady byl takovej klídek, parta dobrá.õ (bývalý p edseda MNV)

V dob minulého reffimu, v návaznosti na povále nou propagandu, n jaké p eshrani ní esko-n mecké vazby byly nemyslitelné, p esto ale m li d ív j-í obyvatelé p ehled o tom, co se za hranicemi d je. Mezi Höllem a Nemanicemi se nachází hrani ní mezník 3, od kterého odsunutí z Nemanic a okolí sledovali, co se d je s jejich domovy, a tak byli dob e informováni nap íklad o tom, fle za ala demolice n kterých dom . K ostatním vyst hovalým obyvatel m se informace -í ily prost ednictvím ob fník , které vydávali také odsunutí n me tí fará i.

šV roce 1952 vy-el asopis¹⁵³ V it a vlast, který vydali fará i v pohrani í z Bavorska. V tom asopise byl p esný popis toho, jak byly domy odstran ny, jak se rozebíraly a odná-ely do vnitrozemí. V-ichni si uv domili, fle vesnice, kde jsme d íve bydleli, jsou rozkrádány. V asopise byl také láněk o tom, fle se za íná stav t flelezná opona. Ten asopis vycházel kařdý m síc, byl to takový ob fník. V d lo se, co se d je, protofle do ech bylo vid t dalekohledem. Kařdý fará (n mecký) si vzal k srdci, aby napsal lidem, co se tam d je. Odsunutí totífl byli i fará i, a tak prost ednictvím asopisu lidi informovali.õ (odsunutá obyvatelka eského lesa)

šAmeri ani tady byli, ale v Höllu, byl tam vystav ný bunkr Ameri anama, na vr-ku, nad Höllem, proti hrani nímu mezníku 3, aby m li p ehled na celou ást. Já jsem tam nebyl, ale vid l jsem Amíky od hrani ního mezníku. Vím stoprocentn , fle ve-kerý silnice, který jdou z Bavor na státní hranici, jsou perfektn udrflovány. Práv vřdlycky p í-li N mci a koukali odtamtud k nám, koukali do oken sem. Oni m li od toho hrani ního mezníku, od amerického bunkru nádhernej výhled sem. Oni taky p esn v d li, kde pracuju, kolik máme d tí, kdy jsme si koupili nové auto, to v-echno v d li. õ (bývalý pohrani ní strářník v Nemanicích)

4.3.8 Vliv nového politického reffimu ve vesnici po roce 1989

Po roce 1989 probíhá v obci n kolik sociálních, kulturních a politických zm n, které ovliv ují dal-í rozvoj vesnice. Tyto prom ny se týkaly následujících oblastí:

¹⁵³ Glaube und heimat.

otev ení hranic a rozvoje esko-n meckých vztah na mikro úrovni, postupného poklesu pracovních p íležitostí a ob anské vybavenosti v obci, prodeje nemovitostí do soukromého vlastnictví, p ílivu problémových ob an , neefektivní správy obce, rozvoje obce z fond Evropské unie a vyhlá-ení chrán ěné krajinné oblasti.

Na podzim roku 1989 do-lo k otev ení hranic na nedaleké Lískové¹⁵⁴. Zpo átku mohli lidé p íjífd t jenom s povolením, pozd ji, kdyfl byla vybudována nová silnice, se Nemanice staly b fn p ístupnými pro p vodní, n mecké obyvatelé Nemanic. Do obce proudili N mci, kte í cht li v d t, co se stalo s jejich domovy, a je patrné, fle byli velmi zv daví, nikdy ne v-ak zaho klí nebo zlí na dosídlené obyvatelé, mofná jen zklamání stavem obce. N kterým tato prom na zp sobila kulturní -ok¹⁵⁵ a více ufl do Nemanic nep ijeli. *šNo je to 60 let a potom se tam ty lidi byli t eba podívat, ale kdyfl vid li, jak to tam vypadá, tak o to p estali mít zájem. To musela být hrozná rána.õ (bývalý vedoucí pily)* Rozpa ité seznamování eských a n meckých obyvatel vyst ídaly bujaré zábavy, které probíhaly v místní hospod . *š íkám vám, fle ti N mci sem chodili furt. Tu byli po ád.õ (obyvatel Nemanic)* N mci m li zájem také zájem se seznámit s místními dívkami¹⁵⁶, proto ochotn objednávali šrudnyõ pro mufl v hospod . N kolik nemanických dívek se provdalo do N mecka. *šJá si pamatuju, fle po 90. roce, spousta N mc sem jezdila. Oni nechodili do kostela, ale do hospody. Chodili tam za cikánkami a platili jim tam v hospod . V-echo to tam sed lo. Hospoda m la vý ep a potom m la sál. Tam vfdycky byl N mec a cikáni kolem n ho, on jim tam platil.õ (bývalý vedoucí pily)* V obci byl také po revoluci opraven kostel. P vodní obyvatelé Nemanic uspo ádali výstava fotografií obce p ed rokem 1945. Kulturní, vzpomínková akce byla zni ená místními nep ízp sobivými obyvateli, na opraveném kostele byly rozkradeny nové m d né okapy. Po áte ní rozvoj p íhrani ních vztah b hem deseti let vyst ídal útlum. Lidé (jak místní, tak N mci) mající vztah k obci vymírali nebo se odst hovali pry , a tak nov vybudované esko-n mecké vztahy znovu ochladly. *šTi N mci sem po revoluci p ijeli, podívali se, n který -li dovnit a se s vámi t eba i*

¹⁵⁴ Sousedící, 2 kilometry vzdálený hrani ní p echod.

¹⁵⁵ šKulturní -ok spo ívá v ot esení dosavadních kulturních jistot vznikající p í bezprost edním kontaktu jedince nebo spole enství s cizí (neinternalizovanou) kulturouõ [Jandourek 2001:251].

¹⁵⁶ Cofl asem vyvolalo dal-í sexuáln podnikatelské aktivity ve vesnici.

pobavili. Ale nedá se říct, že by se chovali nějak o-kliv. Ti starší, pamětníci, ti ufl hodn vyměli. (obyvatel Nemanice)

Nové tisíciletí je v obci doprovázeno útlumem. Úpadek vesnice definují místní respondenti. Zejména je spojují s poklesem kultury-zábavy i nepříznivými obměnami, což souvisí s nekontrolovatelnou fluktuací obyvatel, která stejně jako po roce 1945 ani po revoluci obci neprospěla.

Šano, to je posledních pár let. Po té revoluci se ta morálka tak nějak uvolnila celá. Ufl nikdo nemusel být nikde hlášený. Já tomu teď moc nerozumím, ani se o to nestarám. (bývalý předseda obce)

ŠNemanice po roce 89 můžu popsat jedním slovem: pokles. Co se týče spokojenosti obyvatel, byla tam základna cikánská, rodina Červešáková, ze téhož pokolení se rozrostli do asi 80 lidí, ale teď se nabalili další. Byla tam hospoda, kulturní středisko, všechno je dnes zlikvidovaný. Myslím, že je to zaviněné tím rozložením obyvatel. Lidé říkají, to je úplně něco jiného, než to bylo, nemůžeme srovnávat Nemanice z roku 92, 93 nebo 94 a Nemanice dneska. (bývalý vedoucí pily)

K. A. : Proč tady ten kulturní život není takový, jaký tady býval?

R¹⁵⁷: Protože jsou tady Cikáni. (obyvatelka z Nové Huty)

S otevřením hranic ale vzkvétá také nelegální obchod, obnovují se již dříve v této lokalitě také určité trendy pašování. Po zrušení fidejuciarie je Německá hranice policie nucena zatížit intenzivně střežit¹⁵⁸ své hranice. *Šano, hodn jim vadilo, že můžou přejít tady auta a vozit jim tam různé cizí národnosti. To bylo kvůli tomu nejvíce zlo. A je to do dneška. Taxikáři sedí zavazenej v Německu, protože tam pašoval v autě cizí lidi a z Nemanice tam sedí jeden v base, taky kvůli pašování. Pašoval cizince. A to jim vadí do dneška. (bývalý člen pohraniční stáfle)*

Ve vesnici dochází v 90. letech k privatizacím. Státní statek i dřevařský průmysl, hlavní zaměstnavatelé lidí v obci, jsou odkoupeny soukromým vlastníkem. Z důvodu restrukturalizace podniků za účelem zvýšení efektivity a zisku během posledních desetiletí dochází k minimalizaci pracovních míst na statku. Provoz pily¹⁵⁹

¹⁵⁷ Respondentka.

¹⁵⁸ Do roku 1989 byla Německá hranice policie téměř bez práce, protože systém fidejuciarie a vojenské kontroly z české strany hranice byl úplně jiný.

¹⁵⁹ Na začátku tohoto roku (2011) byl provoz uzavřen.

je zrušen. Místní přichází téměř o všechny pracovní příležitosti¹⁶⁰ v obci. Další výraznou privatizací, která následně ovlivnila celou vesnici, je odprodej panelových domů, které majitel následně pronajal jako sociální byty nepřizpůsobivým občanům. Do obce se, historicky jifi po druhé v posledních 100 letech, stahuje komunita, která zde nemá žádné kořeny, pracovní příležitosti ale ani perspektivu se někde jinde uplatnit. Přestože jsou panelové domy během několika let úplně zdevastovány, zdá se, že koupě byla pro nového majitele přesto výhodná: *škoupil to za levno, splacený to uflmá. Teď mu to nikdo nekoupí, to nemá smysl. Ale pro něj to bylo výhodný. Sociálka mu totiž přímě platila nájem. Přinesl se papír na úřed, že má nájem 5 tisíc a úřed to zaplatil. On koupil bytovku za 350 tisíc celou. A když má 30 tisíc měsíčně v nájmu, tak jí má vlastně za rok zaplacenou. Tak to fungovalo dřív, před lety. Dneska se to změnilo, sociálka ufl to takhle neplatí, dává jenom určitě částky. On ty bytovky má sice zničené, ale vydělal. On to bral vyloženě jako investici a dneska ho to vůbec nezajímá. Dneska sociálka přestala platit, tak ty lidi nájem neplatí. Je to tam zdevastovaný. V dřívějších lidí na malých obcích si to myslí, to je právě to, že myšlení lidí je ještě socialistický, že za všechno má obec úřed, za všechno má starosta. Dneska ufl je nějaký soukromý vlastnictví nedotknutelný. Existují nějaké omezení, máme nějakou komisi, máme vykonávat jenom něco, to ufl dneska nikdo nevidí.* (současně starosta Nemanic) Problémy s romskou menšinou existují i na pohraničních vesnicích, obzvláště ty vesnice, do kterých probíhá dosídlování obyvatel ze Slovenska. Podobná situace je i v českých Velenicích, kde také vznikají určité rasistické a xenofobní reakce. Romové nejsou považováni za součást místní komunity [Blaive 2009:116]. V případě Nemanic je ale nutné poznamenat, že původní romská rodina dříve i jako součást místní komunity považována byla. Nesnášenlivost spojená s romskými obyvateli narůstá i v době jejich zvýšené fluktuace a s ní v obcích také spojované kriminality. Na druhou stranu díky privatizaci v obci po více než 50-ti letech dostala i řada obyvatel příležitost odkoupit si do té doby pronajímané domky. To znamenalo, že lidé začali investovat¹⁶¹ své peníze do nemovitostí a vesnice začala mnohem lépe vypadat.

¹⁶⁰ Viz. kapitola 4.3.4 Možnosti pracovního uplatnění.

¹⁶¹ Poslední investice během minulého režimu probíhaly v rámci rekonstrukce domů pro dosídlené a byly řízené státem.

Vzhledem k omezování rozpočtu a novým nařízením státu se stal dotovat obanskou vybavenost obce. Zavedla se školka a školka. Stalo se promítat kino, zavedla se kulturní dom. Ve vesnici také se stal ordinovat lékař, který zde byl i před druhou světovou válkou.

Podobně jako za minulého režimu, je i dnes velmi důležitý, jaký starosta se ujme vedení obce. Štěstěnou by, podle bývalého místostarosty blízké prosperující obce, mělo být širší zájmovost. Podle mého názoru by také mělo být doprovázené snahou něco v obci vybudovat, což je podmíněné dnes hanlivým plánováním. První starosta Nemanic po revoluci nedostal za vedení obce dostatek peněz, proto také chodil do další práce, pro vedení obce možná neměl dostatek času. Další starostka se dlouhodobě věnovala špičkovým zakázkám pro obec, které později nedokázala vysvětlit, a tak po určité době musela z vedení odejít. Až během posledních let vlivem dotací z Evropské unie a změnou v poskytování peněz jednotlivým obcím, které nyní zohledňují také velikost spravovaného katastru, na území obce přicházejí první pozitivní změny¹⁶². Svůj prostor také dostala příroda zřízením chráněné krajinné oblasti. Tato změna je obzvláště důležitá, protože krásná příroda je asi to jediné, co je na této lokalitě ještě dnes pro mnohé atraktivní.

4.3.9 Současné aktivity pro vodních obyvatel

Podobně v Nemanicích ufl jeho pro vodní zeměští obyvatelé neflíjí více než 65 let, kteří z nich k této obci mají stále vztah. Je obdivuhodné, že ve svém věku stále provozují nejrůznější aktivity, které připomínají dávno již a společně ve vesnici. Jak jinak si lze vysvětlit, že každou první neděli v měsíci navštíví město v nemanickém kostele. Byli to také oni, kdo se zasloufili o opravu kostela. Tuto sakrální budovu má dodnes na starosti správkyň, která se narodila ve farnosti Wassersuppen. Vztahy s místním novým farářem Liborem Bukem ale i s farářem Harantem¹⁶³ v jejich popisuji velmi pozitivně. *Ša co se týče vztahu, tak pan Harant si určitě stáma Nemaniců rozumí. A na jeho nového pana faráře, toho Nemaniců*

¹⁶² Rekonstrukce budovy úřadu, zřízení odpadkových míst pro turisty apod.

¹⁶³ Farář Harant působil na zdejší farnosti mezi lety 1966 a 1993 [Buk 2011]. A zasloufili se o opravu kostela.

zbofl ujou. On je to sympa ák. On vřlycky p ijede z Klen í, má motorku. N mci tam rádi chodí. To jsou je-t lidi, který tam byly pok t ný, já nevím. Znal jsem paní, ta byla z t ch Nemanic ek. Ti, co tam mají ko eny, tak ty na tu m-i jdou.õ (bývalý vedoucí pily)

ř Kafldý m síc první ned li je v Nemanicích bohoslufba, kam p ijířd jí pouze lidé, kte í se na území ech narodili, chodili tady do -koly, byli pok t ní a potom odsunutí. Na tu bohoslufbu jezdí cca 50 lidí, to je výjime né. Myslím, ře ti lidé tu historickou skute nost zpracovali, nic nevy ítají, nejsou zap-klí, ale cítí stále s tím místem, mají to tu rádi, i kdyřl to tu dnes vypadá nehezky ařl tragicky. Vářřm si t chto lidí.õ (kn z farnosti Klen í pod erchovem)

Kostel je výsadním místem, kde se objevují odsunutí obyvatelé. D íve se také scházeli v obecní hospod , po ur ítém útlumu obce ale aktivity N mc v lokalit upadly. Starousedlíci popisují, ře v den nemanické pout , která byla N mci po otev ení hranic obnovena, byla celá vesnice zaplavena n meckými auty a dokonce zde procházel pr vod.

P vodní obyvatelé upomínají na svou starou vlast také na srazech farnosti Wassersupen, které probíhají kafldé dva roky ve Waldmünchen a také reprezentují své místo narození na setkání bývalých obyvatel Hor-ovsko-Týnska, které je po ádáno taktéřl jednou za dva roky ve Furt im Wald. P i t chto událostech je v t-inou nezbytná p ítomnost kn ze/kn řlí (eských i n meckých, podle toho, kde se akce koná) a místního starosty (n meckého). Bohuřel zájem o takovéto akce, i jen z ist reprezentativních politických d vod , z eské strany v Nemanicích není řřádný. ř P ála bych si, aby pan Benda¹⁶⁴ byl starostou Nemanic, protoře starosta Nemanic po ád jenom slibuje. Kafldý druhý rok je ve Waldmünchen sraz odsunutých, já jsem osobn pozvala na tuto akci starostu Nemanic, ale on necht l p ijít.õ (n mecká řřrávkyn kostelu v Nemanicích) Práv ale p i takovýchto kontaktech se vytvá ejí nové vztahy, které pozd jí mohou p ejít v p íhraní ní spolupráci a vzájemnou pomoc obcí.

¹⁶⁴ Bývalý místostarosta Klen í pod erchovem, který udržuje p eshraní ní styky spojené s turistickými a sportovními aktivitami. Za spolupráci byl n meckou stranou n kolikrát ocen n.

4.3.10 Prognóza dalšího vývoje

Na závěr této kapitoly, popisující Nemanice, se nabízí otázka: Jaký bude další vývoj Nemanic? Mohou se Nemanice podobně jako blízká Jindřichova Hora¹⁶⁵ zase stát pouze osadou chalupá? V případě, že se nepodaří vyřešit problém s nepříznivými oběmi, to asi nebude možné. *Štady jich¹⁶⁶ moc není, právě kvůli tomu nepříznivým oběm, kteří to tady vykrádají. Teba Stará Hu jsou dneska krom jednoho včerno chalupy. To je bývalá vesnice, kde postupně stále včichni umírali. Postupně se to prodávalo, takže je tam 13 staveb a z toho tam zůstávají 3 trvale. (starosta Nemanic)* Územní plán obce sice počítá s novou zástavbou, ale o bydlení zde není zájem. Kdyby nějaká mladá rodina měla zájem koupit v Nemanicích nějaký dům, pravděpodobně by nedostala žádnou příjmu, protože nemovitosti jsou zde neprodejné. Občanská vybavenost v obci téměř žádná není, autobusové spojení jsou málo frekventované a zdlouhavé. Ani sociální prostředí, kde je zvýšená kriminalita, není pro výchovu dětí mladých rodin příliš lákavé. Posledním důvodem, proč by zde lidé chtěli žít, je krásné přírodní prostředí. *Š Samozřejmě, že to včerno má vliv, taky jsem tam měl nějaký zaměstnání, bejvalej lesák, tam má postavený dům. Ta situace je tam taková, jaká je. To víte, nechtěl jsem tam učit vychovávat děti. Když je tam takovejhle maglajz. Ale jo, je to tam hezký, je to uzavřený tou Haltravou, je to chráněný od severu. Ale bohužel, je to tam takový. Fakt je, že se tam zastavil i já v těch Nemanicích. (bývalý vedoucí pily)* To je ale motivem jenom pro několik chalupáček v okrajových obcích na území katastru, kde je méně znát ruch a vliv způsobený nepříznivými obyvateli Nemanic. Zbývá už jen několik málo obyvatel, kteří se sem přistěhovali v poválečné době, zůstali zde a vlivem svého vysokého věku a neprodejnosti vlastních domů jim nechtěl Nemanice opustit. *Š Já jsem už přestal zvelebovat barák, protože tu s babičkou dořídím a stejně to potom prodají, nebo to někdo zbourá. (obyvatel Nové Hut)* Další obyvatelé z vesnice odcházejí za prací nebo klidnějším bydlením více do vnitrozemí¹⁶⁷.

¹⁶⁵ Také původem německá vesnice, po válce dosídlena reemigranty z Volyně, rozkládající se v zapomenutém údolí hory Plešno.

¹⁶⁶ Chalupáček.

¹⁶⁷ Například několik obyvatel odešlo do Chodova.

Prognózy r stu po tu obyvatel ve vesnici jsou tedy velmi skeptické. I p edstavy místních starousedlík o budoucnosti obce jsou spí-e negativní, ale také popisují jeden z hlavních problém vesnice: nedostatek práce.

K. A. : Jak si myslíte, fle budou vypadat Nemanice t eba za deset let?

R: No to je t flká otázka. Mofná, fle ufl budou srovnány se zemí. Já nevím, vylidn ný, kdyfl tady lidi nebudou mít obflivu. D chodci, co jsme my, ty poumírají. A ty d ti, já mám t i d ti, sem nikdo nepude, absolutn ne. Leda, fle by na-li práci v N mecku. Jedin chalupá i, fle by to n kdo koupil. Museli by tady zkrátka vytvo it pracovní podmínky v první ad . Mofná fle by pomohl ten starej plán, podle kterýho se m la ud lat p ehrada. Mofná fle by tam mohl stát n jakej hotel. Mofná, fle by se tam mohla ud lat n jaká -kola v p írod nebo cokoliv, ale znamenalo by to dát do provozu znovu pilu. Jestli tady d ív byly t i - ty i stáda dobytka, tak p stovat jedno, to má te ka n jakej soukromník, kterej ovládá celý pohrani í. íkam, aby tu byly pracovní p ílefitosti nebo zkrátka alespo cestovní ruch nebo n co, co by sem ty lidi p ílákalo. A aby tady byl kádr starejch lidí, který to tady budou hlídat. Kdyby tady bylo zam stnání, tak by tu byli i produktivní lidi. Ona se vrátí práce v lese t flko do starejch kolejí. To se dá t flko p edpokládat.õ(bývalý p edseda)

Nedostate né pracovní p ílefitosti by se alespo áste n mohly e-it ve spolupráci s N meckem, kde ufl mnoho ech , nejen z p ímého pohrani í, pracuje. Kontakty s radnicí ve Waldmünchen a Nemanickým starostou ale chybí. Dal-í mofností by mohla být podpora drobného podnikání, která se úsp -n rozvíjí v obci Rybník¹⁶⁸, kde se za poslední roky rozvíjí agroturistika. eský les má totiž na rozdíl od TMmavy nebo Krkono-jednu výhodu, není zde rozvinutá masová turistika, a tak náv-t vníci eského lesa mají p í procházkách stále pocit, fle se procházejí v p írod nikoliv na Václavském nám stí.

Nezbytným krokem bude také e-ení romské otázky, p esto fle má obec omezené pravomoci, liknavým p ístupen ob an ale i vedení obce se situace nikdy nezm ní.

šJá bych ekl, fle budoucí flivot v Nemanicích nevidím nijak r flov . Ta romská komunita, oni ufl expandujou i do N mecka, fle jo.õ (bývalý vedoucí pily) Ve vesnici v minulosti i dnes fungují smí-ená manflilství (romská i n mecká). Problém

¹⁶⁸ Vesnice také leflící v pohrani í, na rozdíl od Nemanic je ale je-t dále položená od okresního m sta.

s romskou nezaměstnaností ufl po revoluci jednou vyšel bývalý vedoucí pily, který se neobával souasných stereotypů a přijal je do práce. *Špohybovali se kolem krámu, to bylo jejich kulturní centrum, popíjeli tam něco. Tam co ufl bylo 18, tak popíjeli i jiný nápoje. Bylo co dlat, tak jsem jim řekl, a jdou ke mně. Tam byla obrovská nezaměstnanost takhle po revoluci. Jenomže mně to nevadilo. Jeden ten cikán mi řekl, my si tu flíjeme, za komunistů to byl houbový flivot.* (bývalý vedoucí pily)

V nedávné historii flilo bez konfliktů v obci sedm různých národností. Po revoluci se ale romská menšinová komunita výrazně rozrostla a pro obec se stala neřešitelným problémem. Konfliktní situace ufl dlouho obec nezvládá.

Dokud v obci opět nevznikne nová generace obyvatel, která zde zapustí kořeny, bude považovat Nemanice za svůj domov, mít osobní zájem o rozvoj vesnice, o změny, bude velmi těžké osadu nějakým způsobem rozvíjet. Pokud zde tato generace nevznikne, mohou se Nemanice stát téměř zaniklou osadou, jako k tomu směřují další vesnice a samoty v pohraničí (například Ličivice u Pocinovic).

5 Analýza děvod p effití a zániku lokalit

Podobn jako u Hude kové [Hude ková 1992: 528], která zkoumala vesnice v eském pohrani í, byly i v této studii zvoleny k analýze dv vesnice. Stejn tak byl kladen d raz na íroký záb r zkoumané problematiky týkající se t chto oblastí historie, demografie, politiky, lokality, hospodá ství a kultury. Na rozdíl od Hude kové studie nevyužívá dotazník a kvantitativního et ení a zam uje se spí-e na kvalitativní pohled. Výsledky Hude kové vypovídají o d leffitosti prom ny obyvatel a vlivu znatelných d sledk vále ného konfliktu. V p edkládané studii je navíc nutné uvést nejen hledisko p esné lokality pohrani í, ale také hospodá ský vrchol obce, mofnost p edávání sociálních vzorc a politických zásah .

První uvedená vesnice (Lísková) je p ípadem zaniklé obce, druhá osada (Nemanice) je p ípadem vesnice, kterou dodnes m fleme v pohrani í eského lesa reáln najít.

5.1 Proces zániku

P vodní obyvatelé lokality, která pozd ji nep effila vyhlá-ku o zakázaném pásmu, vnímají moment zániku své rodné obce v kontextu rozebírání p vodn jejich nemovitostí pro r zné ú ely stavebního nebo palivového materiálu. Vrcholem zni ení byl pak p íjezd speciální techniky, která zbourala tém v-echny domy. *ŠTi, kte í v roce 1946 byli vyhnáni, vid li, jak v roce 1956 na rozkaz bláznivého velitele eské armády vojsko t flkými stroji zválcovalo jejich domy a ud lalo z tohoto místa pustinu. Aby ta ostuda nebyla vid t, zasadili e-i na hranici rychle rostoucí stromy, aby se na toto místo rychle zapomn lo. Hodn Haselba-an na hranici plakalo. I kdyfl to byli lidé svou bídou tvrdí, v tomto moment byli na m kkoř* [Armer 1]. Zánik jako takový prob hl pouze materiáln . Jejich rodný domov z pam ti nevymazali ani demoli ní ety, ani oficiální -krt vesnice z dokument ONV a MNV. Mapy sídel v pohrani í sice byly p emalovány¹⁶⁹, p esto lidé nezapomn li, kde se jejich domov nacházel. Dal-í lidé, kte í p ímo neprofilili proces odsunu a ztrátu domova, ale zároveň dob e znají povále né období eského lesa, upozor ují na specifické

¹⁶⁹ Obrázek íslo 35.

postavení vesnice. Osada se rozkládala na několik kilometrech tverech, hlavní problémem obce ale bylo, že její centrum leželo nápadně blízko na hranici, což bylo do roku 1945 spíše výhodou, protože se tam odehrávala řada obchodů. S vyhlášením zakázaného pásma se ale největší část vesnice ocitla na nepreferovaném území. Budovy, které se nacházely dále od hranice, které by bylo reálné nechat stát, byly spíše pro myslového charakteru a navíc byly ve špatném stavu, tudíž nezajímavé pro dosídlence. Mofná proto se o zbudování nového centra vesnice, ležící mimo zakázané pásmo, nikdy neuvažovalo. Ale stávalo se, že noví obyvatelé vyuffili zemědělských stavení v blízkosti hranice, kam díky osidlovacímu úřadu bez problému přesídlili a neoficiálně, nepozorovaně a bez komplikací opustili republiku. Protože hospodáři vlastně téměř na hranici, jejich útěk neměl před postavením fyzické opony žádnou překážku. Neoficiální opuštění republiky po válce samozřejmě podnětovala k dalším opatřením. Úřaditou dohru mohla mít samozřejmě i na místním národním výboru, což mohlo vést k dále uvedeným důsledkům nízkého počtu dosídlenců.

Kromě těchto dvou hlavních uvedených aspektů vedoucích k procesu zániku, je potřeba ale uvést ještě další: sociální vztahy aktérů, místní hospodářství a vedení obce. Co se týče prvního, je potřeba poznamenat, že obce s ryze sklářskými provozy si svým vrcholem prošly na konci 19. století, a od té doby procházely stagnací a dále po hospodářské krizi postupným úpadkem. Protože v lokalitě českého lesa ale obyvatelé žili po generace, horší ekonomickou situací a špatné pracovní příležitosti neřešili odchodem z obce jako noví obyvatelé po roce 1946, ale spíše proříznutou sezónní prací v lázeňských lokalitách. Krizovému momentu s prací přispělo i přesunutí Němců ze státních pracovních pozic. Během druhé světové války se mohlo na kterém z povodních obyvatel zdát, že se vracelo do starých kolejí, protože český les historicky znovu spadl na německé území, Němci získali zpět své státní pracovní pozice, svůj úřední jazyk a nebyli nuceni dávat důvěru do českých kolejí. Patriotismus a vztah místních byl znovu podpořen i tím, že v obci zůstalo jen několik smíšených německo-německých rodin. Ryze české rodiny, které si teprve začínaly k místu budovat vztah, byly pod vlivem předválečných stereotypů etnické evakuovány ještě před zabráním pohraničí a jejich šzakořenění bylo naboráno.

Odsun byl –okem nejen pro p vodní obyvatele, ale i pro lokalitu samotnou. V d sledku se nepoda ilo dosídlit dostate ný po et obyvatel, i kdyfl MNV hlásilo plný po et, a vesnice za ala chátrat. Vedení v t–inou nedoporu ovalo osidlovat úpln v–echny domy z d vodu nutných oprav a neefektivní investice. Neobvyklá informace byla zaznamenána prost ednictvím zápisu MNV, který popisuje obranu místních proti dal–ím p ist hovalc m. Tato reakce poukazuje na specifickou sociální interakci v í novým jedinc m. Fluktuace obyvatel zde byla vysoká, s ímfl se sniflovala pravd podobnost p íjmout sociální realitu vesnice jako sv j domov. Tento nevy e–ený problém v souvislosti se sou asným rozebíráním státního majetku vytvo il, pro pozd j–í úmysly ideální, neatraktivní prost edí pro nov p íchozí. Z stávaly zde star–í ro níky, mlad–í ale utíkaly. fiilo zde jen velmi málo lidí po velmi krátkou dobu. Nez staly zde fládné smí–ené nebo antifa–istické rodiny, které by mohly p edat pocit domova a zako en ní dal–ím generacím. Vztah eských ú edník naru–ila válka a hrozivé vzpomínky na p edvále né období. Chyb ly authority, které by bojovaly za p efití obce. Neinvestování do objekt státu a neschopnost místních ú edník n jakým zp sobem rozvinout obec, z ídit nové slufby a vylep–it ob anskou vybavenost, vedly k postupnému vylidn ní obce, které fládným zp sobem nebránilo realizaci státních plán na zbudování flezné opony. Prostor d íve výjime ný svým hospodá sko–cestovním ruchem byl prom n n na zakázaný, od civilizace vzdálený prostor.

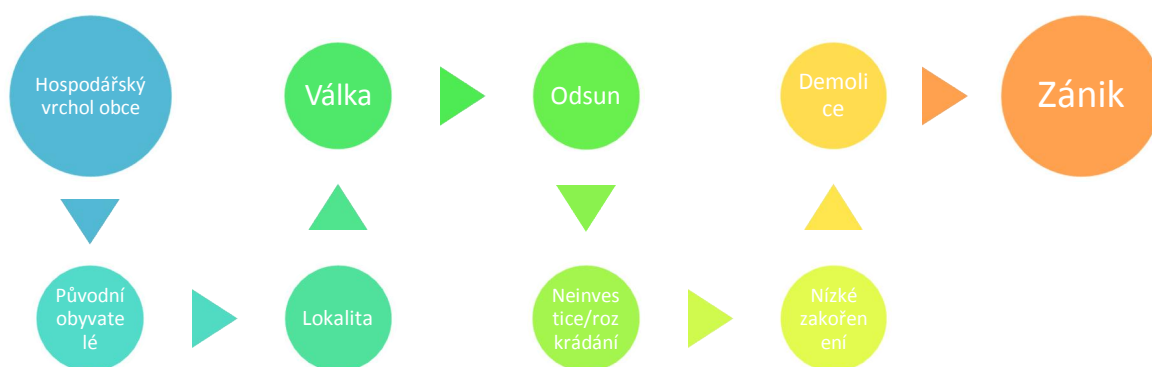

Diagram . 1 asov se azené faktory ovliv ující zánik lokalit v eském lese

5.2 Proces p efítí

Porovnáním kartografických materiál eského lesa z let 1945 a 2011 lze vy íst, vysoký úbytek sídel na hranicích. Celé pohrani í je po vystavení flezné opony lemováno pouze vybranými vesnicemi v pom rn pravidelných vzdálenostních úsecích, které byly ponechány pro ú ely pohrani ní stráfle. Pouze o n kolika z nich ale m fleme mluvit jako o komunit , i kdyfl s novými, dosídlenými obyvateli, protofle v t-ina jich byla obývána pouze vojáky. Na nejd leffit j-í hlediska, která m la vliv na to, fle obec p effila nejen jako základna pohrani ní stráfle, ale i jako sociální instituce, se zam uje následující ást textu.

Men-í vesnice jak ve vnitrozemí, tak u hranic byly historicky a jsou i dnes spravovány n jakou centrální obcí, která leffí nedaleko dal-ích osad a ve které jsou soust ed ny dal-í slufby nebo ídící orgány. D íve pro takovou správní obec bylo d leffité také to, aby v ní fungovala farnost. Obyvatelé okolních osad pak územn spadali práv pod tuto faru. Správcovské územní celky byly p evzaty i po druhé sv tové válce, pozd ji, kdyfl docházelo ke slu ování místních obvod , hrály d leffitou roli je-t dal-í faktory jako po et obyvatel, dom nebo velikost a umíst ní samotné obce.

Výhodou pro vesnici bylo, kdyfl v obci m li možnost z stat p vodní obyvatelé, antifa-istické rodiny a rodiny flující ve smí-eném esko-n meckém manfelství. V obci tak flilo alespo n kolik obyvatel, kte í sice mohli být b hem n kolika dal-ích let díky státním vyhlá-kám znevýhodn ni, ale m li silný vztah k tomuto místu, který mohli svému okolí p edávat. Alespo n jaká interakce s novými aktéry v obci byla rozhodn lep-í, nefl kdyfl by neprobíhala v bec fládná.

Vliv p íhrani ních vyhlá-ek se samoz ejm dotkl i vesnic, které nebyly lokalizovány p ímo na hranici, ale i v pohrani ním pásmu. Stále zde docházelo k silnému pozorování a kontrole obyvatel. Jet na náv-t vu do pohrani ního pásma znamenalo projít nepozorovanou kontrolou ufl na autobusovém nádraffí v Domafllicích. K dosídlení plného po tu obyvatel obcí v t-inou ufl nikdy nedo-lo, a tak se vzhledem k po tu obyvatel ve vesnici v t-inou v-ichni znali a lidé jedoucí autobusem, jehoffl kone ná stanice byla v pohrani ním pásmu, byli rychle rozeznáni nejdéle na poslední vnitrozemní zastávce.

Na rozdíl od zaniklé vesnice byla p efilá obec dosídlena pestrým množstvím různých národností, které v t-inou n jakou dobu migrovaly v pohrani í podle toho, kde pro n byly zrovna nejvhodn j-í práce, lep-í bydlení nebo kde bylo nejvíce známých z jejich domoviny. Postupn se ale lidé usadili. Návrat do Volyn nebo do Rumunska pro v t-inu z nich nep icházel v úvahu a tak jim vlastn nezbylo nic jiného, neř se s novým domovem n jakým zp sobem sřít. Díky tomu, ře si lidé utvá eli vlastní komunity a udržovali vlastní zvyky, docházelo v obcích také k p edávání starých zvyk z domoviny. Mlad-í generace, která ale p i-la ve -kolním v ku, byla nucena se asimilovat a p echázet na nové vzorce chování p edev-ím díky -kolní docházce. D ti z chudých kraj byly eskými d tmi -íkanovány, nej ast ji kv li jejich staro e-tin nebo obecn -patnému jazyku, ale i pro jejich jednoduché oble ení apod. Proto u n kterých vzrostla vysoká motivace vyrovnat se s novým prost edím nebo dokonce být lep-í neř ostatní ve -kole. Jejich interakce s novým prost edím se tak neustále zvy-ovala.

D vody, pro se lidé st hovali do centráln j-ích obcí pohrani ních lokalit, byly také ovlivn ny lep-ími mořnostmi bydlení, vytvá ením nových pracovních p íležitostí a dal-ími inovacemi ve vesnici (nap íklad z ízení autobusového spojení do okresního m sta). Pokud p edseda í starosta dokázal vytvo it p íjemn j-í, inovativní prost edí pro řívot, m l chu a zájem rozvíjet d ní v obci, p ílákal tak dal-í obyvatele, coř bylo d leřité proto, aby ve vesnici mohla vzniknout nová sociální skupina, která bude mít potenciál vychovat zde dal-í generaci. Zavedení -kolky, hovor s ob any, společ ných kulturních akcí, které se po ádaly zejména ve správních obcích, bylo p edpokladem ke spokojenosti nových ob an . Nezbytným p edpokladem pro p eřítí vesnice, po vyhlá-ení pohrani ního pásma, bylo ale z ízení pohrani ní posádky a množství voják v obci. To m lo ale i pozitivní vliv v tom smyslu, ře vojáci ve sluffb se zde asto řenili s místními d v aty a pozd ji tady zakládali své rodiny, tedy nové generace, které se narodily uřl p ímo v pohrani í a pro které byl řívot zde úpln p írozeným domovem.

Faktory ořlivující vývoj vesnic v pohrani í byly také st ídány faktory vedoucími v lep-ím p ípad ke stagnaci, v hor-ím a ast j-ím p ípad k úpadku obce. P íkladem m ře být neschopnost a neochota p edsed í starost osadu dále

rozvíjet nebo e-ít stávají problémy. Zvlá-tním p ípadem byla také možnost odkupu nemovitostí do soukromého vlastnictví, což na jednu stranu umožnilo odkoupit si domy a motivovalo lidi k dal-ím opravám, které za komunistického režimu nemohly být realizovány, na druhou stranu ale do-lo k odkupu v t-ích nemovitostí ke komer- ním ú el m. Zájem místních obyvatel o zdej-í bydlení postupn klesal v souvislosti s rostoucím po-tem nep-izp sobivých ob-an a jejich aktivit, což vedlo k dal-ímu propadu vesnice.

P-efití obce v pohrani-í po výstavb- hrani-ního pásma je-t neznamenal happy end. Ani revoluce a nový demokratický režim obcím na hranicích p-íli-nepomáhá, v lokalitách totiž výrazn klesá ob-anská vybavenost a zároveň stoupá kriminalita, a tak i v 21. století je možné mluvit pouze o jejich p-efití.

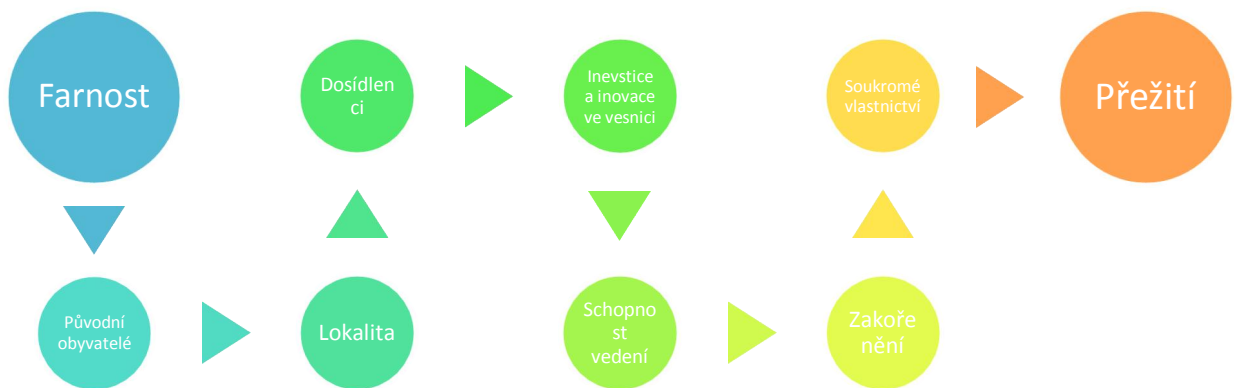

Diagram . 2- srov- se-azené faktory ovliv-ující p-efití lokalit v- eském lese

5.3 Komparace zaniklé a p-efilé osady

Zkoumané obce, z nichž jedna v druhé polovině 20. století zanikla a druhá p-efila, mají na první pohled mnoho společného. Ob- dv- se nacházely ve stejné lokalit- , p-íblíží stejn- daleko od okresního m- sta, v jedné- ásti poho-í- eského lesa

s podobnou vzdáleností od hranice s jedním¹⁷⁰ sousedícím státem a dokonce i s podobnou historií. Zánik nebo přežití nebylo ovlivněno pouze jedním rozhodnutím, a to vydáním soupisu nemovitostí určených k demolici. Byla to otázka dlouhodobého vývoje. Důkazem tohoto tvrzení, že nešlo pouze o demoliční rozhodnutí, je i vesnice české Velenice, která se rozkládá v jižních částech přímo na hranici s Rakouskem, kde se také nacházelo zakázané pásmo [Blaive 2009], a přesto obec na rozdíl od Lískové přežila. Tato část studie se soustředí na rok 1956, kdy došlo k podstatné části zničení zaniklé vesnice, a postupně se bude vracet historickým vývojem obou obcí tak, aby upozornila na nejpodstatnější faktory, sociální vztahy, interakce, aktéry a instituce, které vedly k zániku nebo přežití osady.

Na území zničení určených nemovitostí probíhalo ve většině obcí ležících v pohraničním pásmu a to i v těch obcích, které do dnes přežily. Svou roli při posuzování hrál samozřejmě i konkrétní stav budov a materiál, ze kterého byly vyrobeny. Ne všechny budovy byly zničeny, přestože se ušlo v některých lokalitách nepořítko s jejich dalším osídlením. Ani demoliční eta není ila domy, které byly ještě do nedávné doby užívané, a vy kávala s možnostmi dalšího užití, nezávisle na tom, zda se domy nacházely v zakázaném nebo pohraničním pásmu. Pokud ale o budovy po roce 1946 nebyl zájem, neexistoval asi žádný důvod, proč je v rizikové lokalitě nechat stát, protože by mohly při potenciálních útocích způsobit strážníkům neekvané problémy. Důvod, proč o takovéto domy nebyl zájem, jsou jednoduché. Ušlo v první polovině 20. století byly ve špatném stavu, nacházely se na okrajích obcí, polosamotách nebo to šlo o přemyslové objekty, jež ušlo léta špatně prosperovaly. Lidé přicházeli do pohraničí za vidinou lepšího života, není se tedy čemu divit, že jejich zájem o poničené domy byl nízký. Autorita, která určila v obci demolice, byla ať poslední tečkou za řadou sociálními, ekonomickými, historickými a politickými faktory. Samozřejmě, že vyhlášení pohraničního a zakázaného pásma ovlivnilo obyvatele, kteří v pásmech žili. Na druhou stranu k vyhlášení došlo ať několik let před úplným vymizením vesnice a život zde

¹⁷⁰ Na rozdíl od Hudekové v této studii nejsou komparovány vesnice, které by byly lokalizovány na různých částech hranice s odlišnými sousedy. Hudeková analyzovala jednu vesnici v pohraničí SRN a druhou vesnici sousedící s Rakouskem [Hudeková 1992: 530].

bezprostředně po válce vyhlášením ovlivněn nebyl. Lidé před rokem 1945 žili u hranic po staletí a byli zvyklí na hranice a změny, které byly často u hranic speciálně nastaveny. Lokalita jednoznačně ovlivnila další plánování s povodňovými meckými vesnicemi. Přestože toto stanovisko zastává většina místních historiků a povodňových obyvatel, nelze jednoznačně deklarovat, že to byla pouze lokalita, která vedla k zániku.

Snad je to výraznějším ovlivněním lze zaznamenat ze strany politických úřadů a převratů 20. století. Změny politických strategií i vládních stran, nebo dokonce národnostního vedení samozřejmě byly v důsledku historických událostí neodvratitelné a otáčely hlavou všech místních obyvatel, o tom nelze nijak diskutovat, nebyly by ale v důsledku pro samotnou obec a takovým problémem, kdyby pro každý zrovna spravující orgán byl důležitý především rozvoj vesnice, podpora místních obyvatel, nebo motivace nových příchozích, která samozřejmě souvisí s pracovními možnostmi ale i možnostmi ubytování. Převrat v nitru českého lesa je i dnes v porovnání s vnitrozemím komplikovanější a lze konstatovat, že v souvislosti s výrazným sociálním, ekonomickým ale i technickým rozvojem na tomto území v minulosti byly podmínky ještě horší. Když se vedení obce nesnažilo lidem zajistit základní podmínky k životu v současné evropské civilizaci: práci a bydlení, nemotivovali tak řádným způsobem nových příchozích, a vesnice začaly upadat. Je samozřejmě, že ne vždy je v moci starosta mít takovéto faktory úplně pod kontrolou, nicméně po roce 1946 byl tento vliv výraznější, než je třeba dnes. V případě, že se vedení zajímalo spíše o to, jak rozebrat¹⁷¹ další domy, než aby šlo o postupné rozkrádání majetku¹⁷² obce, které dále snižovalo komfort pro nové osídlené, a ne šlo o další investice a modernizace osady, vedlo to k tomu, že počet obyvatel ve vesnici nejen stagnoval, ale i dále klesal. Když vymřela starší generace, mladí pak rychle odcházeli, protože zde nic nedělalo.

Však nejvýznamnějším problémem, který ostatně trápí pohraničí dodnes, byla fluktuace a následná šňezakovost obyvatel českého lesa po odsunu povodňových obyvatel. Hlas obce, kde místo dvou tisíc obyvatel žijí dvě stovky obyvatel, je

¹⁷¹ Nebo toto rozebírání povolovala jiným.

¹⁷² A to jak vybavení jednotlivých rodinných domků určených pro příjímající, ale i technické vybavení objektů určených k podnikání.

znatelně slabší. Motivací flít v takto odlehlé lokalitě je a byl především vztah k místu, což souvisí s tím, že když u obyvatel, a už zde flíjí po generace nebo jsou nově přichozí, neexistuje představa této lokality jako domova, je místo odsouzeno k úpadku, možná i postupnému zániku. Dokud nedojde k internalizaci této představy, není ani komu by byl takto legitimizovaný prostor předáván. Převodní obyvatelé, flíjící po roce 1946 už mimo své vesnice, kteří by tuto představu mohli legitimizovat a předat dalším generacím, tuto možnost nedostali. *Ší mluví i hovoří o budoucnosti formulují své úvahy spíše jako šobnovení domov v pohraničí, šzako en níž další generací* [La-tovková 2005]. V momentě, kdy lidé nepovažují prostor, ve kterém flíjí, za svůj, nemají ani tendenci participovat na rozvoji obce. Pro převodní obyvatele je *ší v domí domova a vazba k nmu předpokládána a považována za samozřejmou.* V očí aktérů při konstruování sociální reality představa domova funguje idea, že se v ní vrátí do starých kolejí [La-tovková 2005]. Samozřejmost této představy, ale nemusí nutně korespondovat s představou dosídlených. La-tovková ve své studii zkoumala mentálně vymezený koncept domova. Právě toto vymezení se zdá být klíčové pro další rozvoj obce, a pokud k nmu užší skupiny obyvatel nedojde, může to v souvislosti s dalšími faktory vesnice určit její budoucí zánik.

Diagram . 3 Faktory významně ovlivňující proces zániku a přežití vesnice

6 Záv r

Uvedená práce se zabývá specifickým venkovským prostorem. Ufí d íve m fíeme zaznamenat zájem badatel ōbracejících se ke zmín ěné problematice míst. ōada autor se ufl smyslem prostoru zabývala v r zných perspektívách (Tim Dant, Michel Foucault, Michel de Certeau, Marc Augé). Prostor, který je popisován v této studii, nemá za úkol vy erpat jeho pojetí z hlediska filozofie, ani neodkazuje na m stský prostor, i kdyfl nap íklad podle my–lenkových úvah Augého má mnoho spole něho. Augého práce Místa a nemísta [Augé 1995] má mnoho podobného i se zkoumaným venkovským prostorem. ást míst, kterými se tato práce zabývá, se totiž b hem své historie prom nila na nemísta a dnes o nich m fíeme mluvit op t jako o místech. Je moflné souhlasit i s dal–í Augého my–lenkou, ve které rozli–uje prostor a místo. Místo lze definovat vztahovostí a historicky, dá se o n m uvařovat také jako o ur ité identit ě. Naopak prostor není definován ani vztahov ě, ani historicky [Augé 1995: 77], zato m fíe být definován ur itou identitou ne-místa. Zajímavé je také jeho spí–e m stské pojetí tranzitních bod ě, které by v p ípad ě této studie bylo kontroverzn ěp–í aplikovat na zaniklou vesnici neř na p eřilou obec. Zaniklá osada je totiž dnes p esn ě takovýmto tranzitním místem, p estofle byl její p vodní rozm r nenávratn ězni ěn. Tato studie popisuje prostor z hlediska jejího specifického umíst ění na hranicích se Spolkovou republikou N ěmecko.

Zatím není p íli– autor ě, kte í by se hranicemi zabývali, je moflné uvést, fíe sociologií pohrani í, specifického venkovského prostoru v oblasti n kdy souhrnn ě nazývané Sudety, je mnoho neprobádaných sm r ě. Samoz eřm m fíeme najít studie zabývající se orální historií (Wágnerová) t chto lokalit, studie mapující jednotlivé ásti pohrani í a jejich prom n (sdrufení Antikomplex, Procházka). Autor ě, kte í se n jakým zp sobem pokusili komplexn ě propojit problematiku pohrani í v r zných hlediscích a asových úsecích, je ale stále velmi málo (Blaive).

Cílem této práce bylo vysv tlit proces týkající se zániku nebo p eřití dvou vybraných lokalit v ěském lese. Byl kladen d raz na r zné perspektivy a rozmanité vlivy, které uvedené procesy mohly v minulosti ovlivnit.

Bylo zji–t no, fíe úvahy p vodních obyvatel o procesu zániku jsou siln ě ovlivn ěny emocionálním zářitkem nuceného opu–t ění jejich domov ě. ōada z nich

stále uvažuje o jich zaniklých místech v českém lese jako o domovech, o místu, kde leží jejich stará vlast, kde se narodili. Proces zániku je nejíst ji spojován se samotnou demolicí vesnice, a uží jde o neřízené rozebírání jejich majetku nebo pozdější cílené bourání nemovitostí. Pro jejich kolektiv je vybraná a sdílená právní tato sociální realita. Převodní české obyvatelstvo žije ve starých vzpomínkách. Tito lidé nepřemýšlí o vesnicích jako o zaniklých, jak je popisuje Procházka. Pro ně je důležitá perspektiva domova. Jejich rodiče si dlouho mysleli, že se budou moci do svých domovů vrátit, mnohým z nich se to jich bohužel nesplnilo. Jiní byli v konfrontaci s prostory, které bývaly jejich domovy, přímou okování. Jejich pojetí, které si v souvislosti s převodními domovy přede vybrali a internalizovali je, se přilínelí na základě toho, zda nestojí nebo stojí jejich dom, ve kterém bydleli nebo v něm žije česká rodina. Základem společnosti, které se sdružují v souvislosti s jejich převodem v českém lese, je pocit převodní vlasti na české straně hranice. Přikladem jejich emocionálního pojetí sociální reality je jejich šymnař, kterou zpívají při každém společném setkání: Hluboko uvnitř českého lesa.

š Hluboko uvnitř českého lesa

leží mé rodiče ,

není to zas tak dávno,

co jsem odešel.

Moje vzpomínky ale zůstaly ve mně ,

já jsem na český les nikdy nezapomněl .

Z uvedených výsledků je nutné zdůraznit, že odsun převodních obyvatel ještě nemusel znamenat konec osídlení. Problémem ale bylo, že trvalo mnoho let, než noví obyvatelé získali k jejich novým domovům stejný vztah jako Němci, kteří zde žili po generace. V těchto lokalitách, které se alespoň částečně podařilo dosídlit, měli vyřazení na přelomu 19. a 20. století vesnice, kam v souvislosti s tím přicházelo také méně lidí, a kde byla šance na vytvoření nové komunity nízká. Základem pro další fungování obce bylo vytvoření nové sociální reality, která ale mohla souviset s důvěryhodnými kořeny a autoritami, kterým lidé důvěřovali. Uvedení si vytvoření

nové společné komunity v poválečném pohraničí, v těsnou dosídleni zaznamenali ať v době, kdy ufi reálně přestala existovat. S problémem konstrukce společné reality obyvatel v pohraničí se sada obcí potýká dodnes a je stále obtížnější předit smysl domova dalším generacím. Bez tohoto smyslu totiž hrozí i dalším vesnicím, které přefily plánované demolice v pohraničí v roce 1956, postupný úpadek, který mfe snadno přejít v úplný zánik.

Kromě emocionálních a sociálních aspektů ovlivující přiblížení na hranici, který byl za minulého režimu konfrontován s hrozbou zničení sídel, je potřeba také upozornit na specifické vlastnosti prostoru, který historicky ovlivňoval a stále ovlivňuje lidi, kteří zde žijí. Posuny hranic, násilné nakládání s majetkem a flivoty lidí nakonec nikomu neprospěly a samotná lokalita musela projít dalším dlouhým obdobím, než se se změnami, které probíhaly pouze na hranicích, vyrovnala.

Určitou souvislost se zakořeněním nových obyvatel a rozvoje vesnice lze najít u vedení obce. Pouze ti starostové a předsedové, kteří byli opravdu schopní a chtěli, dokázali ovlivnit další směřování, rozvoj nebo úpadek vesnice. Ti, co o tom měli zájem, vytvořili příjemné a atraktivní prostředí pro mladé rodiny s dětmi, i když se pohraničí nikdy nedokázalo úplně vyrovnat možnostem ve vnitřích a bohatších lokalitách.

Přestože bylo hlavním cílem vysvětlit proces zániku a přefity sídel v českém lese, daná lokalita nabízí mnoho dalších témat, které by bylo vhodné sledovat, vysvětlit další procesy, ke kterým zde v historii místa došlo. A pomoci tak odhalit mnohé zapomenuté lokality, které mají často nejen pohnutou nýbrž také zajímavou historii, doprovázenou sadou sociálních procesů, které by si zaslouffili hlubší sociologické stanovisko. Zaniklé lokality v českém lese byly již sepsány, novým badatelům stačí zvolit si správný případ a přístup ke zkoumané problematice, nemusí zjišťovat kolik, a kde takovýchto lokalit leffelo. Určitou výhodou, která ale nebude již dlouho trvat, může být možnost sejit se s povodními obyvateli českého lesa, kteří zde žijí po generace a nechat na sebe přibíhající jejich pojetí své rodné vlasti. Vnímání dosídlených obyvatel a starousedlíků je totiž v mnoha perspektivách odlišné a bylo by škoda, nechat tuto příležitost nenaplnit. Ten, kdo přiče o

pohraničí českého lesa a nesešel se s touto specifickou komunitou, která do této lokality historicky patří, podle mého názoru nemůže nikdy šnasát skutečnou atmosféru tohoto místa. Stále mě překvapuje, že tak zajímavá oblast Chodska, jakou je český les, si své místo u veřejnosti lpící na svých kořenech, hledá velmi zvolna.

7 Použitá literatura

7.1 Knihy, sborníky a časopisy

Angelovová, Kamila. 2011. Švývoj sídel a osudy jejich obyvatel v pohraničí českého lesa. Případová studie obce Lísková. In Mlenda, Bohuslav. *Historická sociologie. Tradiční a moderní z perspektivy historické sociologie: studentské práce*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s.

Augé, Marc. 1995. *Non-places : introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso.

Armer, Ludwig¹⁷³. *Vernichtete heimat Haselbach wie es Ersnt war*.

Balcar, Bohuslav. 2009. *Chodsko ve stínu hákového kříže III*. Domafllice: RB Print
ó Robert Balcar.

Balcar, Vladimír a kol. 2006. *Historický lexikon obcí české republiky 1869-2005, II. díl*. Jihlava: Ekon.

Berger, Peter; Luckmann, Thomas. 1966. *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday & Compay.

Berger, Peter; Luckmann, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bernard, Josef. 2008. ŠOsobní identita v diskurzu společnosti pozdní moderny. In

Šubrt, Jiří. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum

Blaive, Muriel, Molden, Berthold. 2009. *Hranice probíhající vodním tokem. Odrazy historie ve vnímání obyvatel Gmündu a českých Velenic*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu ó Barrister & Principal.

Cílek, Václav. 2009. ŠDvojitý ráz sudetské krajiny. Český les, příroda a historie (5):
2

Šermáková, Barbora, Weber, David. 2008. *Československu v rni z stali, flivotopisné rozhovory s německými antifasisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV
R.

¹⁷³ Ostatní bibliografické údaje knihy chybí.

- ervený, Václav, ervená, Jarmila. 2003. *Berní rula: generální rejstřík ke v-
em svazk m berní ruly z roku 1654 a doplnění o soupis poddaných z roku 1651*. Libri:
Praha.
- Dídinová, Simona. 1991. *Slyme i druhou stranu*. české Budjovice: nakladatelství
Infocentrum Tmava.
- Doskočilová, Marie. 1952. *Berní rula 23, díl I, kraj Plzeňský*. Praha: Státní
pedagogické nakladatelství.
- Drbal, Martin. 2010. šLesní bitva pod erchovem. In Balcar, Bohuslav. 2010.
Hvzdy a pruhy nad Chodskem. Kdyn : RB Print ó Robert Balcar.
- Giegold, Heinrich. 2002. *e-i a N mci. Historie sousedských vztah* . Marktredwitz:
Arbeitskreis Egerländer Kulturschaffender e.V.
- Grygar, Jakub. 2001. šPeter L. Berger, Thomas Luckmann: Sociální konstrukce
reality. Pojednání o sociologii v d ní. In Sociologický asopis 2: 255-258.
- Harrington, Austin a kol. 2006. *Moderní a sociální teorie*. Praha: Portál.
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základy metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hudeková, Helena. 1992. šVesnice v eském pohrani í. In Sociologický asopis
4: 528-542
- Chalupa, Alea kol. 1966. *Tereziánský katastr eský, svazek 2, rustikál (kraje K-fi)*.
Praha: Archivní správa ministerstva vnitra.
- Jandourek, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Jánský, Ji í. 2001. *Kronika esko-bavorské hranice I*. Domafllice: nakladatelství
eského lesa.
- Jánský, Ji í. 2003a. *Kronika esko-bavorské hranice II*. Domafllice: nakladatelství
eského lesa.
- Jánský, Ji í. 2003b. *Kronika esko-bavorské hranice III*. Domafllice: nakladatelství
eského lesa.
- Jánský, Ji í. 2003c. *Kronika esko-bavorské hranice IV*. Domafllice: nakladatelství
eského lesa.
- Jílek, Tomáš. 2005. šD jiny. In Kolektiv autor . *eský les ó p íroda, historie,
flivot*. Praha: Baset.

- Jílek, Tomáš, Jílková, Alena. 2006. *fielebná opona. esko-bavorská hranice 1948-1989*. Praha: Baset.
- Jiráek, Jan. 2005. *Na stezkách krále Tmavy. Aneb historie hranice a finan ní stráfle do roku 1951*. Domaflice: nakladatelství eského lesa.
- Kabele, Ji í. 1992. šSociální konstruktivismus.õ In Sociologický asopis 3: 317-337.
- Kaiserová, Ida. 2008. šSociální konstruktivismus Petera Bergera a Thomase Luckmanna (v zrcadle eské sociologie).õ In Tmbrt, Ji í. 2008. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum
- Kaunzner, Friedrich. 2005. *Heimat B hmen, historisches Gedenkbuch B hmen-Mährer-Schlesien*. Regensburg: Sudetendeutschen Landsmannschaft Kreisgruppe.
- Keller, Jan. 2005. *D jiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Klein, Karl. 1966. šNemanická pou .õ *Glaube und Heimat*. Waldmünchen: Impressum: 523.
- Kocourek, Jaroslav. 2003. *Západní echy*. Praha: nakladatelství Freytag & Berndt
- Kolektiv autor . 1987. *Chodsko eský les*. Olympia: Praha.
- Konopásek, Zden k. 2011. šV em spo ívá pravda náboflenské skute nosti? Sociologický pohled na mariánská zjevení a démonické posedlosti.õ *Biograf* (52-53): 22 odst.
- Krausová, Milada. 2006. šfielezná opona z pohledu sousedního Bavorska.õ In Jílek, Tomáš, Jílková, Alena. *fielebná opona. esko-bavorská hranice 1948-1989*. Praha: Baset.
- Laubmeier, Hans. 2007. *Erinnerungen an unsere Heimatgemeinde Grafenried, Anger, Seeg und Haselberg*. Lappersdorf: Impressum.
- León, Daniel, Gr pel, Sabine. 2011. *fivé pam ti sudet. fivovní p íb hy pam tník ze západních ech*. Plze : Centrum pro komunitní práci.
- Linsmeier¹⁷⁴, Rudolf. 1923. *Gemeinbegebenkbuch von Grafenried*.
- Mácha, P emysl. 2010. „Krajiny antropologie a antropologie krajinyõ. eský lid 97(3): 225-246.

¹⁷⁴ Ostatní bibliografické údaje knihy chyb í.

- Pulec, Martin. 2006. šOstraha hranic a bavorskem, organizace a dislokace útvar .õ
In Jílek, Tomá–, Jílková, Alena. *fieezná opona. esko-bavorská hranice 1948-1989*. Praha: Baset.
- Procházka, Zden k. 1997. *eský les*. Domafllice: Nakladatelství eského lesa.
- Procházka, Zden k. 2005. *Po stopách zaniklých vsí eského lesa. Domafllická ást*. Domafllice: Nakladatelství eského lesa.
- Procházka, Zden k. 2007. *Putování po zaniklých místech eského Lesa I. Domafllicko*. Domafllice: Nakladatelství eského lesa.
- Procházka, Zden k. 2009. *Sklá ství v eském lese na Domafllicku a Tachovksu*. Domafllice: Nakladatelství eského lesa.
- Rodman, Margaret. 1992. šEmpowering Place: Multilocality and Multivocality.õ
American Antropologist 94 (3): 640-656.
- ezní ková, Zde ka. 2005. šVývoj osídlení.õ In kolektiv autor . *eský les. Praha: Baset*.
- Seibt, Ferninand. 1996. *N mecko a e-i, D jiny jednoho sousedství uprost ed Evropy*. Praha: Academia.
- Schutz, Alfred; Luckmann, Thomas. 1973. *The Structures of the Life-World*. Evanston: Nortwestern University Press.
- Shöntag, Marie. 2011. *Archiv obce Nemanice 1871-1945 (1947)*. Hor–ovský Týn: Státní okresní archiv Domafllice se sídlem v Hor–ovském Týn .
- Silverman, David. 2000. *Ako robi kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar.
- Smetánka, Zden k. 1987. *Hledání zmizelého v ku*. Praha: Mladá fronta.
- Sladký, Ji í. 2010. šZa vemeníky.õ *eský les, p íroda a historie* (7-8): 15
- Spurný, Mat j, Schneider, Miroslav; Scholl-Scheider Sarah. 2010. *Sudetské p íb hy. Vyhnanci-starousedlíci-osídlenci*. Praha: Antikomplex, o.s.
- Steinbachová, V ra. 1981. šZáklady –kolství na Domafllicku v letech 1918-1938.õ
In Muffík, Petr. 1981. *Výro ní zpráva okresního archivu Domafllice za rok 1980*. Plze : Stráfl, tiska ské závody.
- Steinbachová, V ra. 1982. šVývoj –kolství na Domafllicku po roce 1945.õ In Muffík, Petr. 1982. *Výro ní zpráva okresního archivu Domafllice za rok 1981*. Plze : Stráfl, tiska ské závody.

- Steinbachová, V. 1984. Vývoj kolství na Domafllicku v letech 1869-1918. In Muffík, Petr. 1984. Výroční zpráva okresního archivu Domafllice za rok 1983. Jihlava: Východo české tiskárny.
- Steinbachová, V. 1987. Rozvoj kolství na Panství Kout-Trhanov na konci 18. a v první polovině 19. století. In Muffík, Petr. 1987. Výroční zpráva okresního archivu Domafllice za rok 1986. Jihlava: Východo české tiskárny.
- Šubr, Jiří; Balon, Jan. 2010. *Soudobá sociologická teorie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Valentík, Michal. 2005. Zaniklé a ohrožené kostely a kaple. In Dudák, Vladislav, Dudáková Alice. 2005. *Český les*. Praha: nakladatelství Baset.
- Vodrová, Hana. 2010. Lísková-Haselbach. *Vítaný host* (3): 23.
- Vrba, Jan. 2001. *Chodský černý týden*. Domafllice: Nakladatelství Nataša Balcarová-Resonance.
- Wagnerová, Alena. 2000. *Neodsunuté vzpomínky. Česká zkušenost pohraničí*. Praha: Prostor.
- Yin, Robert K. 2009. *Case Study Research*. London: Sage.

7. 2 Zdroje státního okresního archivu v Horšovském Týně

Archivy orgánů římskokatolické církevní správy v obvodu ONV Domafllice 1581-1959, skupinový inventář.

Berní rula, SOA Domafllice, svazek číslo 23.

Česká obecná menšinová kola, SOA Domafllice, inventární číslo 4, kniha 89.

etnická kronika Grafenried, SOA Domafllice.

Farní kronika Nemanice, SOA Domafllice.

Kronika české koly, SOA Domafllice, fond česká menšinová obecná kola, inventární číslo 4, kniha 89.

Mapy demolice, Nemanice, inventární číslo 1229, M12.

Mapy demolice, Novosedly, inventární číslo 1230, M13.

MNV Lísková, K10.

MNV Lísková, N2, inventární číslo 26-28.

MNV Lísková, N4, inventární číslo 41-53.

MNV Lísková, Trestníinnost, SOA Domafllice.

MNV Nemanice, evidence obyvatel: policejní přihlášky 1945-1951, inventární číslo 90-95.

MNV Nemanice, kniha o zápisu schůzí 1951-1953, inventární číslo 2.

MNV Nemanice, kulturní akce, inventární číslo 79, karton 12.

MNV Nemanice, osídlenci, inventární číslo 59, karton 8.

ONV Domafllice 1960, Akce M, Z, inventární číslo 1130, karton 714.

ONV Domafllice 1960, Cestovní pasy, pohraniční věci, inventární číslo 334, karton 70.

ONV Domafllice 1960, Dodatečný odsun Němců, inventární číslo 1123, karton 73.

ONV Domafllice 1960, Komise pro odstranění demolic v pohraničním pásmu, inventární číslo 291, karton 8.

ONV Domafllice 1960, Konfiskace, inventární číslo 471, karton 285.

ONV Domafllice 1960, Opravy domů pro dosídlence, inventární číslo 916, karton 586.

ONV Domafllice 1960, Sebevraždy, inventární číslo 453, karton 259.

ONV Domafllice 1960, Výstavba, inventární číslo 337, karton 702.

ONV Domafllice 1960, žádosti o vyjmutí z odsunu formou milosti, inventární číslo 422, karton 233.

Sítání obyvatel, SOA Domafllice, inventární číslo 794.

Sítání obyvatel 1869. Haselbach, Wassersupen, SOA Domafllice.

Sítání obyvatel 1880. Haselbech, Wassersupen, SOA Domafllice.

Sítání obyvatel 1900. Haselbach, Wassersupen, SOA Domafllice.

Sítání obyvatel 1910. Haselbach, Wassersupen, SOA Domafllice.

Tereziánský katastr, SOA Domafllice, inventární číslo 929.

7.3 Internetové zdroje

Akní spolek Čerchov, 2010. [online]. [citováno dne 10.10. 2010]. Dostupné z: <http://www.waldmuenchen.de/aktionsbuendnis_cerchov_cz.html#Zukunftsstrategie>.

Bu ek, Libor. 2011. *Historie fará i*. [online]. [citováno dne 5.9. 2011]. Dostupné z: <http://www.farnostklenci.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=53>.

Cibulková, Milena. 2011. šNemanice ufl nejsou chudá obec.õ Domafllický deník. [online]. [citováno dne 3.9. 2011]. Dostupné z: <http://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/nemanice-uz-nejdou-chuda-obec20110309.html>

Cibulková, Milena. 2011. šZ historie obce Nemanice.õ Domafllický deník. [online]. [citováno dne 10.7. 2011]. Dostupné z: <http://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/z-historie-obce-nemanice20110309.html>

SÚ. 2011. *Po et obyvatel a dom podle výsledk s ítání od roku 1869*. [online]. [citováno dne 7.10. 2011]. Dostupné z: <<http://notes2.czso.cz/sldb/sldb10.nsf/obydomy?openform&:554006>>

Fait, Karel. *Historie obce*. [online]. [citováno dne 19.7. 2011]. Dostupné z: <<http://www.nemanice.cz/historie.htm>>

Historická mapa 1764-68, první vojenské mapování. [online]. [citováno dne 10.10. 2010]. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c203>.

Historická mapa 1836-52, druhé vojenské mapování. [online]. [citováno dne 10.10. 2011]. Dostupné z: <<http://www.mapy.cz/#mm=TtTcPA@x=129124480@y=133649344@z=13>>.

Historická mapa 1877-80, t etí vojenské mapování. [online]. [citováno dne 10.10. 2011]. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=75&map_list=4249>.

La-tovková, Jitka. 2005. šDoma v pohrani í.õ Socioweb. [online]. [citováno dne 1.9. 2011]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=225&lst=103>>.

Müllerovo mapování 1720. [online]. [citováno dne 10.10. 2011]. Dostupné z:

<http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=mul&map_region=ce&map_list=c016>.

Mapa Lískové, 1950. [online]. [citováno dne 10.10. 2011]. Dostupné z:

<<http://kontaminace.cenia.cz/>>.

Mapa Lískové, 2010. [online]. [citováno dne 10.10. 2011]. Dostupné z:

<<http://maps.google.cz/maps?hl=cs&expIds=17050,25657,26486,26637,26866,27113,27284,27357&xhr=t&q=liskova&cp=7&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=wl>>.

Výkaz ploch Lísková 1848 a 1948, 2006. [online]. [citováno dne 30.8. 2011].

Dostupné z:

<http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/cio/_cio_vp/c4128-3VP_025.jpg>.

Wikipedia. 2011a. *Patník*. [online]. [citováno dne 27.8. 2011]. Dostupné z:

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezn%C3%ADk>>.

Wikipedia. 2011b. *Milník*. [online]. [citováno dne 27.8. 2011]. Dostupné z:

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Miln%C3%ADk>>.

Novinky. 2011. *Sobotka: Policisté nemají na benzín a do problémových lokalit se p -ky bojí chodit*. [online]. [citováno dne 4.9. 2011]. Dostupné z:<

<http://www.novinky.cz/domaci/243613-sobotka-policiste-nemaji-na-benzin-a-do-problemovych-lokalit-se-pesky-boji-chodit.html>>.

7. 4 Ostatní zdroje

Lhoták L. 2008. *Lísková-Haselbach in Böhmerwald*. P imda: Správa CHKO český les. (informa ní cedule)

Trčková Jantulová, Magdaléna. 2010. *P ípadová studie jako výzkumná metoda*. FHS UK: Praha. (p edná-ka)

8 P ílohy (seznam)

8.1 Mapová a fotografická p íloha: Lísková

- Obrázek . 1 Druhé vojenské (Franti–kovo) mapování z let 1836-1852.
- Obrázek . 2 Sou asná mapa a zakreslení p vodních budov.
- Obrázek . 3 Pohled na Lískovou z Nemanic.
- Obrázek . 4 eská –kola zalofená v roce 1932.
- Obrázek . 5 N mecká –kola.
- Obrázek . 6 Zobrazený d m byl postaven jako poslední p ed odsunem N mc v roce 1943, pracovala v n m –vadlena.
- Obrázek . 7 Stich Werk, jedna z le–tíren na erném potoce pat ící Lískové.
- Obrázek . 8 Zachovalý náhon k provozu budovy Gutschernickl Werk.
- Obrázek . 9 Po pravé stran mlýn Dingirgl.
- Obrázek . 10 Zachovalé áste n d ev nné mlýnské kolo budovy mlýnu Dingirgl.
- Obrázek . 11 Kaple postavená na Lískové v roce 1932.
- Obrázek . 12 K ífek, který byl postaven na míst , kde d íve stála kaple.
- Obrázek . 13 Studna poblífl domu –vece v horní ásti Lískové.
- Obrázek . 14 Zachovalá cesta v horní ásti Lískové.
- Obrázek . 15 Hráz rybníka v horní ásti Lískové.
- Obrázek . 16 Památník zast eleného p íslu–níka finan ní stráfle na hranicích.
- Obrázek . 17 Jediný ítelný a stojící náhrobek pat ící zesnulému obyvateli Lískové.

8.2 Mapová a fotografická p íloha: Nemanice

- Obrázek . 18 Císa ské otisky 1838.
- Obrázek . 19 První vojenské (Josefské) mapování.
- Obrázek . 20 Druhé vojenské (Franti–kovo) mapování.
- Obrázek . 21 T etí vojenské mapování.
- Obrázek . 22 Mapa Nemanic v roce 1945, popis stavu vesnice p ed odsunem podle pam tník .
- Obrázek . 23 Letecké snímkování v roce 1950.
- Obrázek . 24 Mapa 1999, m ítko 1:5000, eský ú ad zem m ícký katastrální.

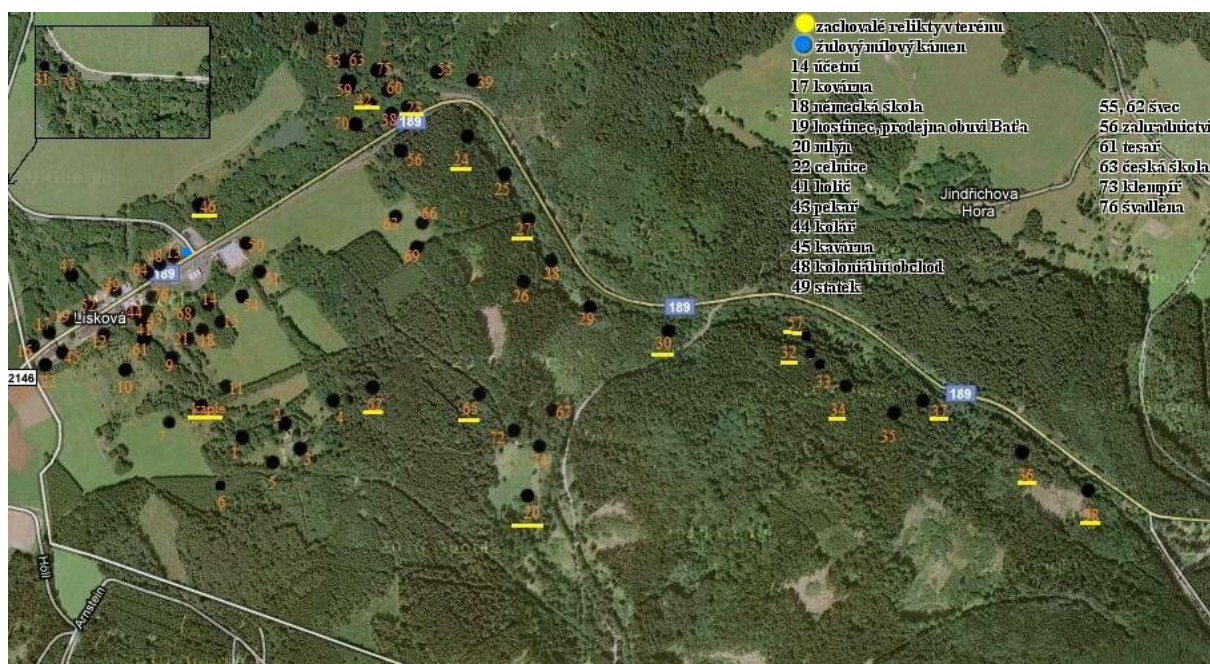
- Obrázek . 25 Územní plán Nemanic se solárním parkem.
- Obrázek . 26 Znak obce Nemanice.
- Obrázek . 27 Hospoda v Nemanicích před rokem 1945.
- Obrázek . 28 Hlavní ulice v Nemanicích (první polovina 20. století).
- Obrázek . 29 Pohled na Nemanice a přiléhající osady, uprostřed továrna Vilémov.
- Obrázek . 30 Kostel v Nemanicích v roce 1990 před opravou.
- Obrázek . 31 Kostel v Nemanicích po opravě .
- Obrázek . 32 Celkový pohled na Nemanice.
- Obrázek . 33 Letecký snímek Nemanic v roce 2005.
- Obrázek . 34 Zanedbaný hřbitov na podzim v roce 2010.
- Obrázek . 35 Smazané vesnice v zakázaném pásmu českého lesa, mapa zobrazující český les v období minulého režimu, stále umístěná naproti zdravotní škole v Domašlicích, vyfoceno 11. 9. 2011.

8.3 Statistická příloha: tabulky

Tabulka . 1 Počet obyvatel na katastrálním území obce Nemanice podle sčítání obyvatel.

Obrázek . 1 Druhé vojenské (Franti-kovo) mapování z let 1836-1852.

Obrázek . 2 Sou asná mapa a zakreslení p vodních budov.

Obrázek . 3 Pohled na Lískovou z Nemanic.

Obrázek . 4 eská škola založená v roce 1932.

Obrázek . 5 N mecká –kola.

Obrázek . 6 Zobrazení d m byl postaven jako poslední p ed odsunem N mc v roce 1943, pracovala v n m –vadlena.

Obrázek . 7 Stich Werk, jedna z le-tíren na erném potoce pat ící Lískové.

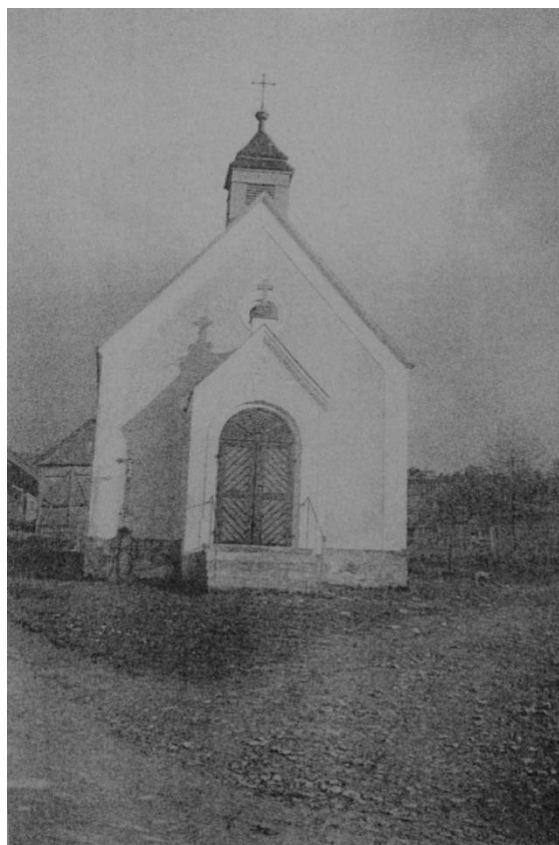
Obrázek . 8 Zachovalý náhon k provozu budovy Gutschernickl Werk.

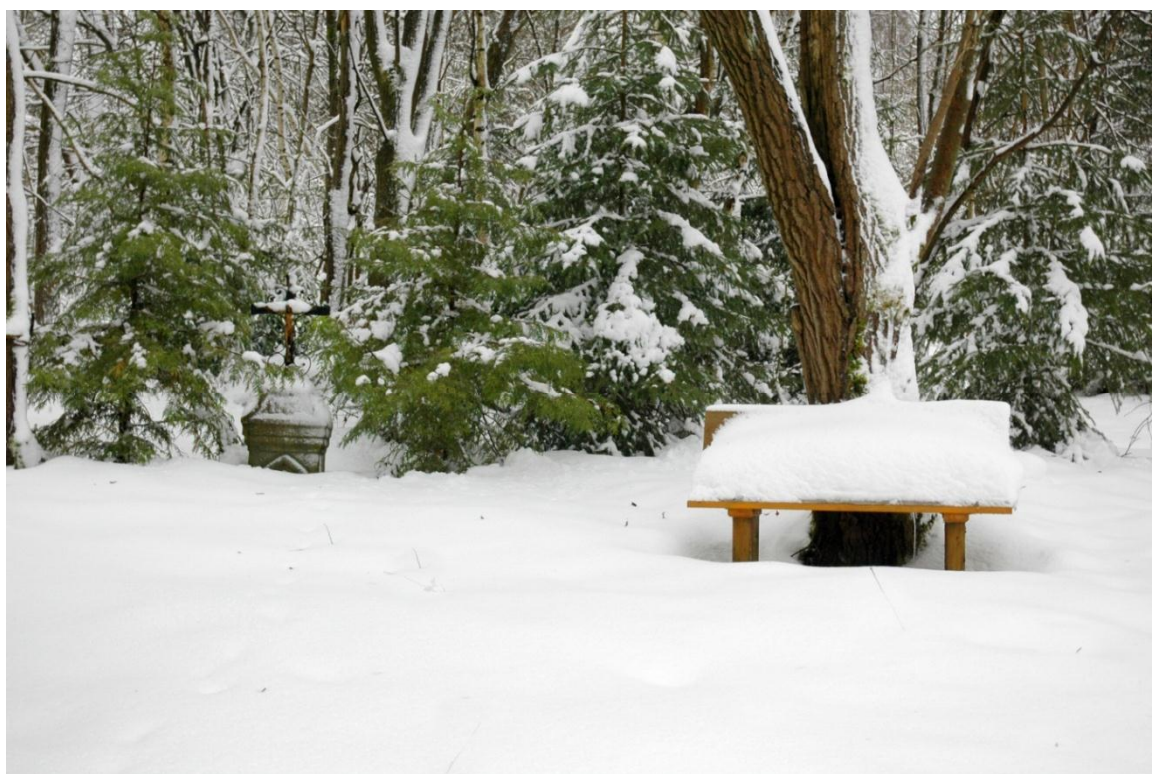
Obrázek . 9 Po pravé stran mlýn Dingirgl.

Obrázek . 10 Zachovalé áste n d ev nné mlýnské kolo budovy mlýnu Dingirgl.

Obrázek . 11 Kaple postavená na Lískové v roce 1932.

Obrázek . 12 Křížek, který byl postaven na místě , kde dříve stála kaple.

Obrázek . 13 Studna poblíž domu –vece v horní části Lískové.

Obrázek . 14 Zachovalá cesta v horní části Lískové.

Obrázek . 15 Hráz rybníka v horní ásti Lískové.

Obrázek . 16 Památník zast eleného p íslu-níka finan ní stráfle na hranicích.

Obrázek . 17 Jediný itelný a stojící náhrobek pat ící zesnulému obyvateli Lískové.

Obrázek . 18 Císařské otisky 1838.

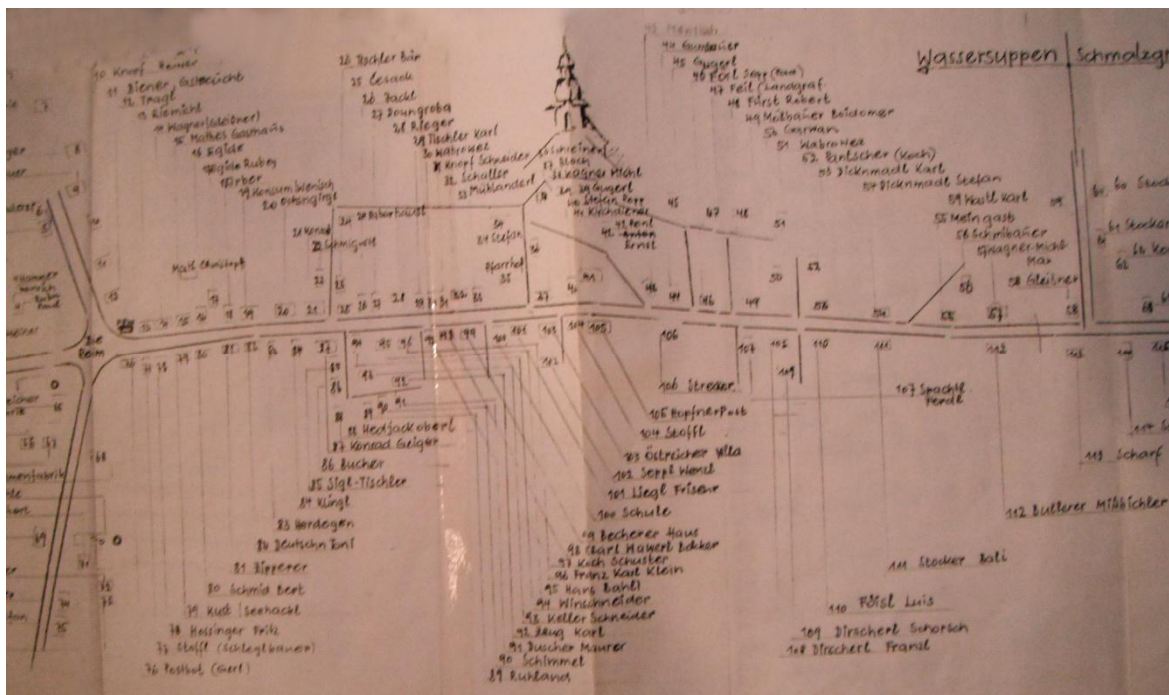
Obrázek . 19 První vojenské (Josefské) mapování.

Obrázek . 20 Druhé vojenské (Franti–kovo) mapování.

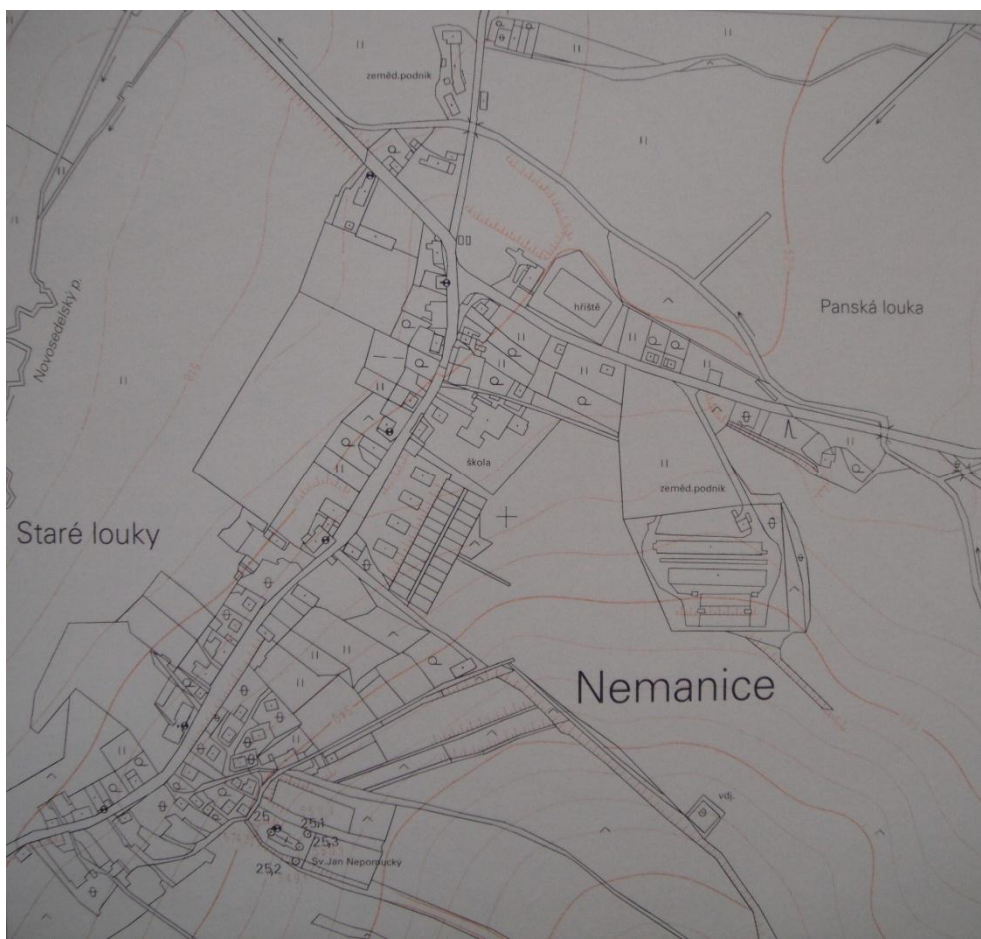
Obrázek . 21 T etí vojenské mapování.

Obrázek . 22 Mapa Nemanic v roce 1945, popis stavu vesnice p ed odsunem podle pam tník .

Obrázek . 23 Letecké snímkování v roce 1950.

Obrázek .24 Mapa 1999, měřítko 1:5000, český územní a katastrální plán.

Obrázek .25 Územní plán Nemanic se solárním parkem.

Obrázek . 26 Znak obce Nemanice.

Obrázek . 27 Hospoda v Nemanicích p ed rokem 1945.

Obrázek . 28 Hlavní ulice v Nemanicích (první polovina 20. století).

Obrázek . 29 Pohled na Nemanice a přiléhající osady, uprostřed továrna Vilémov.

Obrázek . 30 Kostel v Nemanicích v roce 1990 před opravou.

Obrázek . 31 Kostel v Nemanicích po opravě (foto Domaflický deník).

Obrázek . 32 Celkový pohled na Nemanice.

Obrázek . 33 Letecký snímek Nemanic v roce 2005.

Obrázek . 34 Zanedbaný h bitov na podzim v roce 2010.

Obrázek . 35 Smazané vesnice v zakázaném pásmu českého lesa, mapa zobrazující český les v období minulého režimu, stále umístěná naproti zdravotní škole v Domašlicích, vyfoceno 11. 9. 2011.

Rok sítání	Počet obyvatel	Počet domů	Rok sítání	Počet obyvatel	Počet domů
1869	3826	381	1950	364	242
1880	3889	419	1961	344	76
1890	3863	424	1970	398	76
1900	3668	447	1980	386	78
1910	3771	452	1991	344	89
1921	3447	456	2001	330	89
1930	3057	493			

Tabulka . 1 Počet obyvatel na katastrálním území obce Nemanice podle sítání obyvatel